Epoca de fier, considerată în 1990 Cartea anului în Marea Britanie de *Sunday Express*, împletește cu subtilitate și umor reținut tragedia personală cu dramatismul unei epoci marcate – în Africa de Sud – de rasism și de violențe sociale și politice. Doamna Curren, o fostă profesoară de limbi clasice, suferă de cancer în fază terminală. Într-o scrisoare-jurnal, adresată fiicei ei plecate demult în America, eroina își descrie noua condiție, ce o împinge spre reconsiderarea propriei vieți, pe fundalul unei realități față de care, fără a o fi ignorat, a preferat să se păstreze într-o pasivitate filozofică până în acel moment – ororile apartheidului. Străduindu-se să-și accepte boala care o macină, doamna Curren descoperă cu disperare și mânie crescânde „cancerul" social și cultural al Africii de Sud. Incendierea unei așezări locuite de negri, uciderea unor activiști adolescenți, abuzurile și brutalitatea poliției și armatei, furia și revolta compun o plasă tot mai strânsă în jurul eroinei, aducând violențele până în pragul casei sale. Episoadele dramatice iau amploare pe măsură ce degradarea fizică a doamnei Curren se accentuează, făcând-o tot mai dependentă de Vercueil, un om al străzii bețiv care și-a făcut culcuș pe aleea ei. Vercueil îi devine singura ființă umană apropiată, iar relația dintre cei doi este surprinsă magistral de Coetzee.

Raftul
Denisei

Colecţie coordonată de
DENISA COMĂNESCU

J.M. COETZEE
Epoca de fier

Traducere din engleză și note de
IRINA HOREA

HUMANITAS
fiction

Redactor: Denisa Comănescu
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Cristina Jelescu
DTP: Denisa Becheru, Carmen Petrescu

Tipărit la Paper Print – Brăila

J.M. COETZEE
AGE OF IRON
Copyright © J.M. Coetzee, 1990
By arrangement with Peter Lampack Agency, Inc.
350, Fifth Avenue, Suite 5300
New York, NY 10176–0187, USA
All rights reserved.

© HUMANITAS FICTION, 2010, 2016, pentru prezenta versiune românească

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
COETZEE, JOHN MAXWELL
Epoca de fier / J.M. Coetzee; trad. din engleză şi note: Irina Horea. –
Bucureşti: Humanitas Fiction, 2016
ISBN 978-606-779-098-6
I. Horea, Irina (trad.) (note)
821.111(680)-31=135.1

EDITURA HUMANITAS FICTION
Piaţa Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România
tel. 021 408 83 50, fax 021 408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0372 743 382, 0723 684 194

Pentru
V.H.M.C. (1904–1985)
Z.C. (1912–1988)
N.G.C. (1966–1989)

1

Alături de garaj este o alee, poate-ți amintești de ea, te jucai uneori acolo cu prietenii tăi. Acum e un loc mort, pustiu, nefolosit, unde se îngrămădesc și putrezesc frunzele măturate de vânt.

Ieri, la capătul acestei alei, am dat peste o casă din cutii de carton și folii de plastic, și un bărbat culcat pe-o parte înăuntru, un bărbat pe care îl mai văzusem pe stradă: înalt, subțire, cu pielea vârstată și dinți lungi, cariați, care poartă un costum gri, lăbărțat, și o pălărie cu un bor moale. Acum avea pălăria pe cap, dormea cu borul îndoit sub ureche. Un om al străzii asemenea multor oameni ai străzii, care dau târcoale parcărilor de pe strada Mill, cerșind de la cumpărători, care beau sub șoseaua suspendată și mănâncă ce găsesc prin tomberoane. Unul dintre oamenii străzii pentru care august, luna ploioasă, este cea mai rea dintre toate. Adormit în cutia lui, cu picioarele rășchirate, ca ale unei marionete, cu gura căscată. Un miros cu totul neplăcut stăruia în jurul lui: urină, vin dulce, haine mucegăite și încă ceva. Murdar.

O vreme am stat și m-am uitat lung la el, m-am uitat și am adulmecat. Un musafir care mă obligă să-i accept vizita tocmai în această zi.

Aceasta era ziua când am aflat vești de la doctorul Syfret. Veștile nu erau bune, dar erau ale mele, destinate mie, doar

ale mele, nu le puteam refuza. Îmi fuseseră date ca să le iau în brațe, să le strâng la piept și să le duc acasă, fără să strâng mâna cuiva, fără să vărs lacrimi.

— Mulțumesc, domnule doctor, am spus eu. Mulțumesc pentru franchețe.

— O să facem tot ce putem, a zis el, o să rezolvăm totul împreună.

Dar în spatele frontului de camaraderie, vedeam încă de pe-acum că bătea în retragere. *Sauve qui peut.* Devotamentul lui era față de cei vii, nu față de cei care trag să moară.

Tremuratul a început abia când am coborât din mașină. Când am închis ușa garajului, tremuram toată: ca să mă liniștesc, a trebuit să strâng din dinți, să-mi încleștez mâna pe geantă. Atunci am văzut cutiile, l-am văzut pe el.

— Ce faci aici? am întrebat, auzind iritarea din propria-mi voce, nestăpânind-o. Nu poți sta aici, trebuie să pleci.

Nu s-a clintit, a rămas culcat în adăpostul lui, privind în sus, cercetând ciorapii de iarnă, haina albastră, fusta care dintotdeauna cade oarecum prost, părul cărunt tăiat scurt pe o fâșie de scalp, scalpul unei bătrâne, rozaliu, ca de prunc.

Apoi și-a tras înăuntru picioarele și s-a ridicat fără grabă. Tăcut, s-a întors cu spatele la mine, a scuturat folia neagră de plastic, a împăturit-o în două, în patru, în opt. A scos de undeva o sacoșă (AIR CANADA, scria pe ea) și i-a închis fermoarul. Eu m-am tras în lături. Lăsând acolo cutiile, o sticlă goală și miros de urină, a trecut pe lângă mine. Pantalonii îi atârnau; i-a săltat în sus. Am așteptat ca să fiu sigură că a plecat, l-am auzit pitind plasticul în gard, de cealaltă parte.

Prin urmare, două lucruri în intervalul unei ore: vestea, de care mă temeam de mult, și această recunoaștere, această altă vestire. Prima dintre păsările de pradă, promptă, infailibilă. Cât timp îi voi putea ține la distanță: hoitarii din

Cape Town, al căror număr nu scade niciodată? Care umblă goi și nu simt frigul. Care dorm sub cerul liber și nu se îmbolnăvesc. Care flămânzesc și nu slăbesc. Încălziți pe dinăuntru de alcool. Bolile contagioase și infecțiile din sângele lor, mistuite în flăcări lichide. Gunoierii de după festin. Mulți, cu aripi uscate, ochi sticloși, nemiloși. Moștenitorii mei.

Cu ce pas încet am intrat în casa asta goală, din care fiecare ecou a dispărut, unde fiecare călcătură a tălpii goale pe dușumea este seacă, surdă! Ce dor mi-era să fii aici, să mă iei în brațe, să mă mângâi! Încep să înțeleg adevăratul sens al îmbrățișării. Îmbrățișăm ca să fim îmbrățișați. Ne îmbrățișăm copiii ca să fim cuprinși în brațele viitorului, să trecem dincolo de moarte, să fim strămutați. Așa simțeam când te îmbrățișam pe tine, întotdeauna. Aducem pe lume copii ca să aibă grijă de noi. Adevăruri casnice, adevărul unei mame: de acum până la sfârșit, doar asta vei auzi de la mine. Prin urmare: ce dor mi-era de tine! Ce dor mi-era să urc la etaj, la tine, să mă așez pe patul tău, să-mi trec degetele prin părul tău, să-ți șoptesc în ureche, așa cum făceam în diminețile din timpul școlii: „Ora de sculare!" Apoi, când te răsuceai în pat, cu trupul cald de sânge, respirația mirosindu-ți a lapte, ca să te iau în brațe, gestul pe care noi îl numeam „Dă la mama o îmbrățișare mare", cu înțelesul tainic – înțelesul niciodată rostit – că mami nu trebuie să fie tristă, pentru că nu va muri, ci va continua să trăiască în tine.

A trăi! Tu ești viața mea; te iubesc așa cum iubesc viața. Dimineața, ies din casă, îmi umezesc degetul și-l ridic, să văd de unde bate vântul. Când răceala vine dinspre nord-vest, dinspre partea ta de lume, stau multă vreme adulmecând, concentrându-mi atenția în speranța că, peste cei douăzeci de mii de kilometri de pământ și mare, o să ajungă la mine o adiere a mirosului de lapte pe care încă îl mai porți în spatele urechilor, în pliul gâtului.

Prima sarcină ce-mi revine, începând de azi: să rezist imboldului de a-mi împărtăși moartea. Să te iubesc pe tine, să iubesc viața, să-i iert pe cei vii și să-mi iau rămas-bun fără amărăciune. Să îmbrățișez moartea pentru că e a mea, doar a mea.

Și-atunci cui scriu toate astea? Răspuns: ție, și totuși nu ție; mie; ție din mine.

Toată după-amiaza am încercat să-mi fac de lucru, curățând sertarele, sortând și aruncând hârtii. Când s-a înserat, am ieșit din nou. În spatele garajului, adăpostul era din nou amenajat, cu folia neagră întinsă bine peste el. Înăuntru zăcea bărbatul, cu genunchii ridicați și cu un câine lângă el, care și-a ciulit urechile și a dat din coadă. Un collie, cățelandru, puțin mai mare decât un pui, negru, cu vârfurile urechilor albe.

— Fără foc, i-am spus eu. Înțelegi? Nu vreau nici un foc, nu vreau mizerie.

S-a ridicat în capul oaselor, și-a frecat gleznele goale, s-a uitat în jur ca și când nu știa unde se află. Chip călos, vârstat de vreme, cu pungi sub ochii de alcoolic. Ochi verzi ciudați, nesănătoși.

— Vrei să mănânci ceva? l-am întrebat.

M-a urmat la bucătărie, câinele la călcâiele lui, și a așteptat cât i-am pregătit un sandvici. A îmbucat din el, dar parcă a uitat să mestece, stătea lângă tocul ușii cu gura plină, lumina îi lucea în ochii verzi, goi, câinele scheuna încet.

— Trebuie să fac curățenie, am zis nerăbdătoare și m-am apropiat de ușă, să i-o închid în nas.

El a plecat fără murmur; dar, înainte să dea colțul, am fost sigură că l-am văzut aruncând sandviciul și pe câine năpustindu-se după el.

Pe vremea ta, nu erau atâția boschetari. Acum au devenit o parte a vieții de-aici. Dacă mă sperie? Una peste alta, nu.

Nițică cerșetorie, nițică șterpeleală; murdărie, zgomot, beți-văneală; nu mai rău de-atât. De bandele de derbedei mă tem eu, de băieții ăia cu gurile încleștate, rapace, ca niște rechini, asupra cărora începe să se lase umbra închisorii. Copii care-și bat joc de copilărie, de timpul minunilor, timpul când crește sufletul. Sufletul lor, organele minunării, ciuntite, pietrificate. Și de cealaltă parte a marii prăpastii, verii lor albi, la fel de ciuntiți la suflet, învelindu-se tot mai strâns în coconii lor adormiți. Lecții de înot, lecții de călărie, lecții de balet; cricket pe pajiște; vieți petrecute în grădini împrejmuite de ziduri, păzite de buldogi; copii ai paradisului, blonzi, inocenți, strălucind de o lumină angelică, ușori ca niște *putti*. Locuința lor, limbul nenăscuților, inocența lor, inocența larvelor de albină, dodoloațe, albe, înmuiate în miere, absorbind dulceața prin pielea lor moale. Moțăitoare sufletele lor, pline de beatitudine, abstrase.

De ce-i dau omului ăstuia de mâncare? Din același motiv din care i-aș hrăni câinele (furat, sunt sigură) dacă ar veni să cerșească. Din același motiv din care ți-am dat ție sân. Să fii destul de plin ca să dai, și să dai din propria plinătate; ce motivație mai puternică poate fi? Din trupurile lor smochinite, până și bătrânii încearcă să mai stoarcă un ultim picur. O voință încăpățânată de a da, de a hrăni. Viclean a fost gândul morții când mi-a ales sânul pentru prima sa săgeată.

Azi-dimineață, ducându-i o cană cu cafea, l-am găsit urinând în șanț, și o făcea aparent fără rușine.

— Vrei ceva de lucru? l-am întrebat. Pot să-ți dau o grămadă de treburi de făcut.

N-a zis nimic, a băut în schimb cafeaua, ținând cana cu ambele mâini.

— Îți irosești viața, am zis eu. Nu mai ești copil. Cum poți să trăiești așa? Cum poți să zaci toată ziua fără să faci nimic? Nu pot să pricep.

E adevărat: nu pot pricepe. Se revoltă ceva în mine în fața delăsării, indolenței, în fața acceptării disoluției.

El a făcut ceva ce m-a șocat. Privindu-mă drept în față, prima dată când mă privea drept în față, a scuipat un gogoloi de flegmă, groasă, galbenă, cu zăbranic maroniu de la cafea, pe cimentul de lângă piciorul meu. Apoi a azvârlit cana spre mine și a luat-o din loc.

Chestia în sine, m-am gândit eu, cutremurată; chestia în sine, scoasă la lumină între noi. Scuipatul nu asupra mea, ci în fața mea, ca să-l pot vedea, să-l inspectez, să mă gândesc la el. Cuvântul lui, soiul lui de cuvânt, din propria lui gură, cald în clipa în care l-a părăsit. Un cuvânt, neîndoielnic, dintr-o vorbire dinaintea vorbirii. Întâi privirea, apoi scuipatul. Ce privire? O privire lipsită de respect, de la un bărbat la o femeie destul de bătrână să-i fie mamă. Na, ia-ți cafeaua!

Ieri-noapte n-a dormit pe alee. Au dispărut și cutiile. Dar, uitându-mă primprejur, am dat în magazie peste sacoșa Air Canada și un loc pe care și l-o fi potrivit pentru sine în mormanul de lemne și sarcinile de vreascuri. Prin urmare, știu că se va întoarce.

Șase pagini deja, toate despre un om pe care nu l-ai întâlnit niciodată și nici nu-l vei întâlni. De ce scriu despre el? Pentru că este și nu este persoana mea. Pentru că în privirea pe care mi-o aruncă mă văd pe mine într-un fel care poate fi pus pe hârtie. Altfel, ce-ar fi toată scriitura asta altceva decât un geamăt, acum ascuțit, acum înfundat? Când scriu despre el, scriu despre mine. Când scriu despre câinele lui, scriu despre mine; când scriu despre casă, scriu despre mine. Bărbat, casă, câine; oricare ar fi cuvântul, prin el întind o mână spre tine. Într-o altă lume, n-aș avea nevoie de cuvinte. Aș apărea la tine în prag, „Am venit în vizită", ți-aș spune,

și asta ar fi tot: te-aș îmbrățișa și aș fi îmbrățișată. Dar în lumea asta, în vremea asta, trebuie să ajung la tine prin cuvinte. Astfel, zi după zi mă transform în cuvinte și împachetez cuvintele în hârtie, ca pe niște dulciuri; ca pe niște dulciuri pentru fiica mea, de ziua ei, de ziua nașterii ei. Cuvinte din mine, picături din mine, pe care ea să le desfacă din ambalaj când va socoti de cuviință, să le bage în gură, să le sugă, să le absoarbă. Așa cum scrie pe sticlă: picături de modă veche, picături preparate de bătrâni, preparate și îmbuteliate cu dragoste, dragostea pe care nu putem decât s-o simțim față de cei cărora ne dăruim pentru a fi devorați sau aruncați la gunoi.

Deși a plouat fără întrerupere toată după-masa, abia când s-a întunecat am auzit scârțâitul porții și, un minut mai târziu, răpăitul ghearelor câinelui pe verandă.

Mă uitam la televizor. Unul din tribul de *ministers* și *onderministers* făcea o declarație către națiune. Stăteam în picioare, așa cum fac întotdeauna, ca un fel de a-mi păstra, atât cât pot, respectul de sine (cine ar fi dispus să stea așezat în fața plutonului de execuție?). *Ons buig nie voor dreigemente nie*, zicea respectivul: nu ne înclinăm în fața amenințărilor: genul ăsta de discurs.

În spatele meu, perdelele erau trase în lături. La un moment dat, am devenit conștientă de faptul că bărbatul, al cărui nume nu-l cunosc, se uita și el prin geam, peste umărul meu. Așa că am dat sonorul mai tare, pentru ca, dacă nu neapărat cuvintele, măcar cadența să ajungă până la el, ritmurile lente, agresive ale limbii afrikaans, cadențe înfundate, ca de baros care bate un par în pământ. Am ascultat împreună, lovitură după lovitură. Rușinea vieții pe care o trăiești sub ăștia: deschizi un ziar, deschizi televizorul și e ca și când ai îngenunchea să se urineze pe tine. Sub ei: sub pântecele lor burduhănoase, sub bășicile lor pline. „Zilele voastre

sunt numărate", șopteam eu odată, demult, celor care acum îmi vor supraviețui.

Mă pregăteam să plec la cumpărături, tocmai deschideam ușa garajului, când brusc am avut un atac. Un atac: atât: durerea aruncându-se asupra mea ca un câine, înfigându-și colții în spinarea mea. Am scos un țipăt, incapabilă să mă mișc. Atunci el, bărbatul ăsta, a apărut de niciunde și m-a ajutat să ajung în casă.

M-a întins pe canapea, pe partea stângă, singura poziție confortabilă ce mi-a mai rămas. El aștepta.

— Așază-te, i-am spus.

S-a așezat. Durerea începea să se potolească.

— Am cancer, am zis. Și-a sfredelit drum în os. Asta doare.

Nu eram sigură că înțelege.

O tăcere lungă. Apoi:

— Asta e o casă mare, a spus el. Ai putea s-o transformi în cămin.

Am făcut un gest obosit.

— Ai putea închiria camere studenților, a continuat el netulburat.

Am căscat și, simțind că-mi cad dinții, mi-am acoperit gura. Cândva, aș fi roșit. N-o mai fac.

— Am o femeie care mă ajută la gospodărie, am zis eu. Lipsește până la sfârșitul lunii, s-a dus să-și viziteze rudele. Ai rude?

Ciudată expresie: a avea rude. Eu am rude? Ești tu ruda mea? Nu cred. Cred că numai despre Florence se poate spune că are rude.

Nu mi-a răspuns. Are, așa, un aer de om fără copii. Care nu are nici un copil pe lumea asta, dar nici copilărie în trecutul său. Chipul lui, numai oase și piele tăbăcită de vreme. Așa

cum nu-ți poți închipui un cap de șarpe care să nu arate bătrân, tot așa nu poți vedea în spatele chipului său fața unui copil. Ochi verzi, ochi de animal: poți să-ți închipui un copil cu ochi din ăștia?

— Soțul meu și cu mine ne-am despărțit demult, am spus eu. Între timp, el a murit. Am o fiică în America. A plecat în 1976 și nu s-a mai întors. S-a căsătorit cu un american. Au doi copii.

O fiică. Tu. Carne din carnea mea.

A scos un pachet de țigări.

— Te rog, nu fuma în casă, am zis eu. Ce invaliditate ai? l-am întrebat. Zici că ai pensie de invaliditate.

Și-a ridicat mâna dreaptă. Degetul mare și arătătorul stăteau normal; celelalte trei erau îndoite în palmă.

— Nu le pot mișca, a zis el.

Ne-am uitat amândoi la mâna lui, la cele trei degete cârligate, cu unghii murdare. Nu era o mână pe care aș putea-o numi muncită.

— Ai avut un accident?

A dat din cap; un dat din cap care nu-l angaja cu nimic.

— Te plătesc să tunzi peluza, am zis eu.

Timp de o oră, folosind foarfeca pentru gardul viu, a tăiat apatic iarba care crescuse în unele locuri până la genunchi. A tuns astfel un petic de câțiva metri pătrați. Apoi a abandonat munca.

— Nu-i genul meu de muncă, a zis el.

L-am plătit pentru o oră. Plecând, s-a împiedicat de tava pisicilor, împrăștiind murdăria peste tot în verandă.

Una peste alta, cu omul ăsta mai mare daraua decât ocaua. Dar nu eu l-am ales. El m-a ales pe mine. Sau poate a ales singura casă fără câine. O casă de pisici.

Pisicile sunt neliniștite de nou-veniții ăștia. Dacă își scot boturile afară, câinele se repede jucăuș la ele, așa că stau pitite

în casă, mofluze. Azi n-au vrut să mănânce. Gândindu-mă că se strâmbă la mâncare din pricină că am ținut-o în frigider, am amestecat puțină apă fierbinte în terciul mirositor (ce e?, carne de focă?, de balenă?). Au tratat-o cu același dispreț, dând ocol blidului, tresărindu-și vârfurile cozilor.

— Mâncați! am zis, împingând blidul spre ele.

Cea mare a ridicat o labă dezgustată, ca nu cumva să fie atinsă. Văzând-o, mi-am pierdut cumpătul:

— Atunci duceți-vă dracului! am țipat și am aruncat cu furculița după ele. M-am săturat peste cap să vă hrănesc!

În vocea mea era o tentă nouă, isterică; și auzind-o, m-am bucurat. Gata cu purtatul frumos cu oamenii, gata cu purtatul frumos cu pisicile!

— Duceți-vă dracului! am țipat din nou, din rărunchi.

Ghearele au zgâriat linoleumul când pisicile au rupt-o la fugă.

Cui îi pasă? Când sunt într-o dispoziție ca asta, sunt în stare să-mi pun o mână pe fundul de tăiat pâine și s-o retez fără să stau pe gânduri. Ce-mi pasă de trupul ăsta care m-a trădat? Mă uit la mână și nu văd decât o unealtă, un cârlig, un obiect pentru apucat alte obiecte. Și picioarele astea, cataligele astea împiedicate, urâte: de ce trebuie să le car cu mine peste tot? De ce trebuie să le iau cu mine în pat noapte de noapte și să le vâr sub cuvertură, și să-mi vâr și brațele, ceva mai sus, lângă față, și să zac acolo fără somn, în îmbulzeala aia? Și pântecele, cu ghiorăiturile lui înfundate, și inima bătând, bătând: de ce? Ce-au astea de-a face cu mine?

Ne îmbolnăvim înainte să murim, ca să ne dezvățăm de trup. Laptele care ne-a hrănit se subțiază și se acrește: refuzând sânul, începem să tânjim după o viață separată. Dar viața asta dintâi, această viață pe pământ, pe trupul pământului – va fi, poate fi una mai bună? În ciuda tuturor

depresiilor și disperărilor, și furiilor, încă nu am renunțat s-o iubesc.

Din pricina durerilor, am luat două pastile din cele date de doctorul Syfret și m-am întins pe canapea. Câteva ore mai târziu, m-am trezit buimacă și înfrigurată, și mi-am bâjbâit drumul până la etaj, m-am vârât în pat fără să mă dezbrac.

În toiul nopții, mi-am dat seama de o prezență în cameră, nu putea fi decât a lui. O prezență sau un miros. Acum era acolo, în clipa următoare dispăruse.

De pe palier a răsunat o scârțâitură. Acum intră în birou, mi-am zis; acum aprinde lumina. Am încercat să-mi aduc aminte dacă, printre hârtiile de pe masă, era vreuna personală, dar mintea mi-era prea confuză. Acum vede cărțile, raft după raft, mi-am zis încercând să-mi pun ordine în gânduri, și mormanele de ziare vechi. Acum se uită la tablourile de pe perete: Sophie Schliemann împodobită cu odoarele lui Agamemnon; Demetra înveșmântată, cea de la British Museum. Acum, neauzit, deschide sertarele mesei. Sertarul de sus, plin de scrisori, facturi, timbre rupte de pe plicuri, fotografii, nu-l interesează. Dar în sertarul de jos e o cutie pentru trabucuri, plină cu monede: penny, drahme, centime, șilingi. Mâna cu degetele îndoite se cufundă în ea, scoate două monede de cinci peseta fiecare, care pot fi ușor confundate cu randul, le vâră în buzunar.

Nu e înger, clar. Mai degrabă o insectă, apărând de sub scândurile podelei, când casa e cufundată în întuneric, să caute firimituri.

L-am auzit la capătul îndepărtat al palierului, încercând cele două uși încuiate. Doar bulendre, am vrut să-i șoptesc – bulendre și amintiri moarte; dar pâcla din capul meu s-a lăsat din nou.

Mi-am petrecut ziua în pat. Fără energie, fără poftă de mâncare. Am citit Tolstoi – nu faimoasa poveste despre cancer, pe care o știu prea bine, ci povestea despre îngerul care se instalează în casa cizmarului. Oare ce șansă e, dacă merg pe strada Mill, să-mi găsesc îngerul, să-l aduc și să-l adăpostesc la mine acasă? Cred că nici una. Poate că la țară se mai găsește vreunul șezând pe bornele kilometrice, în dogoarea soarelui, moțăind, așteptând să vadă ce-i aduce norocul. Poate în taberele squatterilor. Dar nu pe strada Mill, nu în suburbii. În suburbiile abandonate de îngeri. Când îți bate la ușă un străin zdrențăros, ăla nu e decât o epavă, un alcoolic, un suflet rătăcit. Cu toate astea, în adâncul inimilor noastre, cum mai tânjim ca aceste case amorțite ale noastre să vibreze, ca în poveste, cu incantații angelice!

Casa asta a obosit tot așteptând ziua aceea, a obosit să se mai țină în picioare. Scândurile dușumelelor și-au pierdut elasticitatea. Izolația cablurilor s-a uscat, e friabilă, conductele sunt pline de nisip. Streșinile curg pe lângă șuruburile ruginite sau în locurile unde s-au desprins din lemnăria putrezită. Țiglele acoperișului sunt îngreunate de mușchi. O casă construită solid, însă fără iubire, rece, inertă acum, pregătită să moară. Ale cărei ziduri soarele n-a reușit să le încălzească vreodată, nici măcar soarele african, ca și când cărămizile înseși, făcute de mâinile pușcăriașilor, radiază o mohoreală intratabilă.

Vara trecută, când muncitorii au schimbat canalizarea, i-am urmărit cum scot conductele vechi. Au săpat doi metri în pământ, aducând la suprafață cărămizi sfărâmate, fier ruginit, chiar și o potcoavă solitară. Oase, nu. Un loc fără trecut omenesc; lipsit de interes pentru spirite, ca și pentru îngeri.

Scrisoarea asta nu-mi golește inima. Golește ea ceva, dar nu inima mea.

Deoarece mașina nu a vrut să pornească în această dimineață, a trebuit să-l rog pe el, pe bărbatul ăsta, pe locatarul ăsta, să împingă. M-a împins pe alee.

— Acum! a strigat el, bătând în capota mașinii.

Motorul și-a dat drumul. Am cotit pe șosea, am mers câțiva metri, apoi nu știu ce mi-a venit să opresc.

— Trebuie să mă duc la Fish Hoek[1], i-am strigat eu dintr-un nor de fum. Vrei să vii cu mine?

Așa am pornit noi, câinele tolănit pe bancheta din spate, în Hillmanul verde al copilăriei tale. Vreme lungă n-am schimbat nici un cuvânt. Am trecut de spital, de Universitate, de Episcopat, și câinele se întindea peste umărul meu ca să simtă vântul pe față. Am urcat cu greu colina Wynberg. La vale, pe partea cealaltă, am coborât fără motor. Mașina prindea viteză tot mai mare, volanul îmi tremura în mâini, câinele a scheunat surescitat. Cred că zâmbeam; nu știu dacă nu închisesem și ochii.

La poale, când am început să încetinim, i-am aruncat o privire. Ședea relaxat, imperturbabil! De treabă omu'! mi-am zis.

— În copilărie, am spus eu, obișnuiam să cobor pantele pe o bicicletă fără frâne. Era a fratelui meu mai mare. El mă provoca. Eu nu știam ce-i frica. Copiii nu-și pot închipui ce înseamnă să mori. Nu le trece prin minte că s-ar putea să nu fie nemuritori. Coboram cu bicicleta fratelui meu pante încă și mai abrupte decât asta. Cu cât viteza era mai mare, cu atât mă simțeam mai vie. Tremuram de atâta viață, gata să explodez prin propria-mi piele. Așa s-o fi simțind fluturele când e adus sau se aduce singur pe lume. Într-o vechitură cum e mașina asta, încă mai ai libertatea să cobori fără motor.

---

1 Fish Hoek, stațiune turistică lângă False Bay, în peninsula Cape.

Dar la o mașină modernă, când îi oprești motorul, i se blochează și volanul. Sunt sigură că știi asta. Însă oamenii mai greșesc uneori sau uită, încât nu pot ține mașina pe drum. Uneori trec peste margine și cad direct în mare.

În mare. Luptându-te cu un volan blocat, în timp ce planezi într-un balon de sticlă peste marea sclipind în soare. Chiar așa se întâmplă? Sunt mulți care fac asta? Dacă aș sta pe Vârful lui Chapman, într-o după-amiază de sâmbătă, i-aș vedea oare, bărbați și femei, umplând văzduhul asemenea muștelor ce-și întind aripile în ultimul lor zbor?

— Vreau să-ți spun o poveste, am zis eu. Când mama mea era încă mică, în primii ani ai secolului, familia obișnuia să meargă la mare de Crăciun. Era încă pe vremea carelor cu coviltir, trase de vite. Călătoreau într-un car din ăsta tot drumul de la Union Dale, din Eastern Cape[1], până la golful Plettenberg[2], la gura râului Piesangs, o călătorie de o sută șaizeci de kilometri, care dura nu știu câte zile. În timpul călătoriei, înnoptau pe marginea drumului. Unul dintre locurile de popas era în punctul cel mai înalt al unei trecători din munți. Bunicii mei dormeau în car, în vreme ce mama și ceilalți copii își aveau culcușurile sub el. Prin urmare – acum începe povestea – mama zăcea în vârful trecătorii, în nemișcarea nopții, înfofolită în pături, cu frații și surorile ei dormind lângă ea, și se uita la stele printre spițele roții. Uitându-se ea așa, i s-a părut deodată că stelele se mișcă; fie se mișcau stelele, fie roțile se mișcau, încet, foarte încet. Și s-a gândit: Ce să fac? Dacă se pornește la vale carul? Să strig ca să-i avertizez? Dacă stau tăcută și carul prinde viteză și o ia drept în jos cu părinții mei înăuntru? Dar dacă totul e în închipuirea

1 Eastern Cape, provincie în estul Africii de Sud, având capitala la Bhisho.

2 Plettenberg Bay, golf în provincia Western Cape.

mea? Sugrumată de spaimă, cu inima bubuindu-i, a zăcut acolo, privind la stele, uitându-se la ele cum se mișcă și întrebându-se: Să strig? Să strig?, așteptând să audă scârțâitul, primul scârțâit. Până la urmă a adormit și somnul i-a fost plin de vise despre moarte. Dar a doua zi dimineața, când s-a trezit din vise, în jur era lumină și pace. Și carul s-a trezit la viață, și părinții ei s-au trezit la viață, și totul era bine, așa cum fusese și înainte.

Acum urma să spună el ceva, despre dealuri, mașină sau biciclete, sau despre sine ori copilăria lui. Dar el tăcea îndărătnic.

— Mama n-a spus nimănui ce se întâmplase în noaptea aia, am continuat eu. Poate că aștepta să vin eu pe lume. Mi-a spus povestea de multe ori, în multe forme. Întotdeauna se aflau pe drum, spre râul Piesangs. Ce nume minunat, auriu[1]! Eram sigură că trebuie să fie cel mai frumos loc de pe pământ. La mulți ani după moartea mamei, am vizitat golful Plettenberg și am văzut pentru prima oară râul Piesangs. Nici vorbă de râu, doar o scurgere de apă sufocată de buruieni și de țânțari seara, și un parc de rulote, plin de țipete de copii și bărbați grași, desculți, în șorturi, rumenind cârnați pe primusuri cu benzină. Nici vorbă de Paradis. Nici vorbă de loc pentru care să te înhami la drum, an după an, peste munți și peste văi.

În sus pe șoseaua Boyes, mașina icnea, îndatoritoare dar bătrână, la fel ca Rosinanta. Am strâns volanul în mâini, mânând-o înainte.

Pe Muizenberg, de unde se vedea legănarea golfului False, am parcat și am oprit motorul. Câinele a scheunat. L-am lăsat să coboare. A amușinat pietrele de bordură, a amușinat tufișurile, s-a ușurat, iar noi îl priveam, într-o tăcere stânjenită. El a rupt tăcerea.

---

1 *Piesang* (afrikaans), banană.

— Ai parcat prost, a zis el. Ar fi trebuit să parchezi spre vale.

Mi-am stăpânit ciuda. Întotdeauna mi-am dorit să fiu socotită o persoană capabilă. Mai ales acum, când mă pândește neputința.

— Ești din Cape? l-am întrebat.

— Da.

— Și ai trăit aici toată viața?

S-a foit iritat. Două întrebări: una prea mult.

Un val, perfect drept, lung de câteva sute de metri, se rostogolea spre mal, o singură siluetă ghemuită pe o scândură de surf aluneca înaintea brizantului. De partea cealaltă a golfului, munții Hottentos Holland se desenau limpezi și albaștri. Foame, m-am gândit eu, foamea ochilor, asta simt, o asemenea foame, încât nu-mi vine nici măcar să clipesc. Mările astea, munții ăștia, vreau să mi-i întipăresc în văz atât de adânc, încât, oriunde m-aș duce, să fie mereu acolo, în fața ochilor mei. Sunt flămândă de iubirea pentru această lume.

Un stol de vrăbii s-a așezat pe tufișurile din jur, păsărelele și-au curățat penele și și-au luat din nou zborul. Surferul a ajuns la țărm, abia se târa spre plajă. Brusc am simțit lacrimi în ochi. Din cauza neclipitului, mi-am zis. Dar adevărul e că plângeam. Aplecată peste volan, m-am abandonat întâi unui suspin liniștit, decent. Apoi hohotelor lungi, nearticulate, golind plămânii, golind inima.

— Îmi pare groaznic de rău, am îngăimat; apoi, după ce mi-am venit puțin în fire: Îmi pare rău. Nu știu ce m-a apucat.

N-ar fi trebuit să mă ostenesc să-mi cer scuze. El nu părea să fi băgat ceva de seamă.

Mi-am șters ochii, mi-am suflat nasul.

— Plecăm? am întrebat.

El a deschis portiera, a fluierat prelung. Câinele a sărit înăuntru. Câine ascultător, mai mult ca sigur furat de la o familie bună.

Într-adevăr, nu parcasem bine mașina.

— Pornește în marșarier, a zis el.

Am lăsat frâna de mână, am așteptat ca mașina să coboare puțin cu spatele în pantă, am ridicat piciorul de pe ambreiaj. Mașina s-a scuturat și s-a oprit.

— N-a pornit niciodată în marșarier, am spus eu.

— Virează spre partea cealaltă a drumului, mi-a zis el, ca un soț care dă o lecție de condus.

Am lăsat mașina să mai coboare puțin, apoi am tras de volan spre partea cealaltă a drumului. Cu urlet de claxon, un ditamai Mercedesul alb a trecut ca fulgerul pe lângă noi, intrând pe contrasens.

— Nu l-am văzut! am îngăimat, cu respirația tăiată.

— Dă-i drumul! a strigat el.

M-am holbat la străinul ăsta care striga la mine.

— Dă-i drumul! a strigat din nou, uitându-se acum la mine.

Motorul a pornit. Am condus înapoi spre casă într-o tăcere încordată. La colțul cu strada Mill, mi-a cerut să-l las să coboare.

Cel mai puturos miros vine de la încălțările și picioarele lui. Are nevoie de ciorapi. Are nevoie de o pereche nouă de pantofi. Are nevoie să facă baie. Are nevoie să facă baie în fiecare zi; are nevoie de lenjerie curată; are nevoie de un pat, are nevoie de un acoperiș deasupra capului, are nevoie de trei mese pe zi, are nevoie de bani în bancă. Prea mult de dat: prea mult pentru o ființă care tânjește, dacă e să spun adevărul, să se urce în poala propriei mame și să se lase mângâiată.

S-a întors târziu după-masa. Cu un efort să uit ce s-a întâmplat, l-am dus prin grădină, arătându-i ce ar trebui făcut.

— Tunsul pomilor, de exemplu, am zis eu. Știi să tunzi pomii?

A clătinat din cap. Nu, nu știa să tundă pomii. Sau nu voia să-i tundă.

În colțul cel mai îndepărtat, unde, nestingherită, vegetația crescuse din abundență, o saltea de plante târâtoare acoperise vechea bancă de stejar și cușca iepurilor.

— Tot ce-i aici trebuie curățat, am zis.

A ridicat o margine a saltelei de plante târâtoare. Pe fundul cuștii, o grămăjoară de oase calcinate și scheletul intact al unui iepuraș, cu gâtul arcuit pe spate, într-un ultim spasm.

— Iepuri, am spus eu. Erau ai fiului menajerei mele. I-am dat voie să-i țină aici, ca animale de casă. Apoi s-a întâmplat ceva în viața lui, nu știu ce. A uitat de ei și au murit de foame. Eu eram în spital, n-am avut habar de toată povestea. Am fost teribil de necăjită când m-am întors și am descoperit ce agonie s-a petrecut, neștiută, în fundul grădinii. Creaturi care nu pot vorbi, nu pot nici măcar țipa.

Guavele cădeau, sfredelite de viermi, alcătuind sub pom un covor cărnos, rău-mirositor.

— Aș vrea ca pomii să se oprească din rodit, am zis eu. Dar nu se opresc.

Câinele, care ne urma îndeaproape, a adulmecat fără chef cușca. Morților de prea multă vreme morți le dispar și mirosurile.

— Mă rog, fă ce poți ca să punem ordine aici, am zis. Ca să nu se sălbăticească de tot.

— De ce? a vrut să știe.

— Pentru că așa sunt eu. Pentru că nu vreau să las harababură în urma mea.

A dat din umeri, a zâmbit pentru sine.

— Dacă vrei să fii plătit, va trebui să-ți câștigi banii, i-am spus eu. Nu-ți dau bani pe degeaba.

A muncit tot restul după-amiezii, retezând plantele târâtoare, tăind iarba, oprindu-se când și când ca să se uite în zare, făcându-se că nu știe că-l țin sub observație de sus, de la etaj. La ora cinci l-am plătit.

— Știu că nu ești grădinar, i-am zis eu, și nu vreau să te transform în ceea ce nu ești. Dar nu putem continua bazându-ne pe caritate.

A luat bancnotele, le-a împăturit, le-a vârât în buzunar și, privind într-o parte, ca să nu fie nevoit să se uite la mine, a întrebat încet:

— De ce?

— Pentru că n-o meriți.

Cine merită ceva? Brusc furioasă, i-am aruncat portmoneul.

— În ce crezi tu, atunci? În luat? Doar să iei ceea ce vrei? Na, ia!

Calm, a luat portmoneul, l-a ușurat de treizeci de ranzi și niște monede, apoi mi l-a dat îndărăt. Și cu asta a plecat, câinele țopăind în urma lui. S-a întors o jumătate de oră mai târziu; am auzit clinchet de sticle.

A găsit o saltea, cine știe unde, o saltea din aia pliantă, din care-și iau oamenii pentru plajă. În micul lui cuib, în colbul și harababura din magazia de lemne, cu o lumânare la cap și câinele la picioare, zăcea întins și fuma.

— Vreau banii înapoi, i-am spus eu.

A vârât mâna în buzunar și a scos câteva bancnote. Le-am luat. Nu era toată suma, dar nu conta.

— Dacă ai nevoie de ceva, poți să ceri, am zis eu. Nu-s zgârcită. Și fii atent cu lumânarea aici. N-am chef de incendiu.

M-am răsucit pe călcâie și am plecat. Ca să mă întorc peste un minut.

— Mi-ai zis, am început eu, că ar trebui să fac din casa asta un cămin pentru studenți. Să știi că sunt lucruri mai bune pe care le pot face cu ea. Aș putea s-o transform într-un adăpost pentru cerșetori. Să deschid o cantină și un azil. Dar nu vreau. De ce nu? Pentru că spiritul carității a pierit din țara asta. Pentru că aceia care acceptă caritatea o disprețuiesc,

iar cei care o dăruiesc, o dăruiesc cu disperare în inimă. Ce rost are caritatea când nu e dăruită de la inimă la inimă? Ce crezi că e caritatea? Supă? Bani? *Caritate*: de la cuvântul latinesc pentru inimă. La fel de greu e s-o primești și s-o dai. E nevoie de același efort. Mi-aș dori să înveți asta. Mi-aș dori să înveți ceva, în loc să zaci degeaba.

Minciună; caritate, *caritas*, n-are nimic de-a face cu inima. Dar ce contează dacă predicile mele se bazează pe etimologii false? Tot nu ascultă ce-i spun. Poate că, în ciuda ochilor ălora ageri, ca de pasăre, e mult mai cherchelit decât îmi dau eu seama. Sau poate că, la urma urmei, nu-i pasă. A-ți păsa: adevărata rădăcină a caritații. Eu aștept din partea lui să-i pese, iar lui nu-i pasă. Pentru că el e dincolo de orice înseamnă să-ți pese. Dincolo de ce înseamnă a-i păsa lui de lume și lumii de el.

Deoarece viața în această țară seamănă atât de mult cu viața la bordul unui vas care se scufundă, unul dintre acele vechi vase de pasageri cu un căpitan bețiv și funebru, și un echipaj morocănos, și bărci de salvare găurite, țin radioul pe unde scurte lângă pat. În cea mai mare parte a timpului, n-ai ce auzi decât vorbărie; dar, dacă insiști în orele mai înaintate ale nopții, sunt posturi care se îndură și transmit muzică. Ba pierzând semnalul, ba regăsindu-l, am ascultat noaptea trecută – de unde?, Helsinki?, Insulele Cook? – imnurile tuturor națiunilor, muzică celestă, muzică ce ne-a părăsit cu ani în urmă și acum se întoarce la noi din stele, transfigurată, blândă, ca o dovadă că tot ceea ce este emis se va întoarce în cele din urmă. Un univers închis, curbat ca un ou, împrejmuindu-ne.

Zăceam acolo în întuneric, ascultând muzica stelelor și pârâiturile și murmurele ce-o însoțeau, asemenea prafului meteoriților, zâmbeam și inima mi-era plină de gratitudine

pentru aceste veşti bune din depărtare. Graniţa, singura pe care nu o pot închide, mi-am zis eu: graniţa spre înalt, între Republica Sud-Africană şi imperiul cerului. Unde urmează să călătoresc. Unde nu se cere nici un paşaport.

Încă sub vraja muzicii (cred că era Stockhausen), m-am aşezat la pian în această după-amiază şi am cântat câteva dintre piesele vechi: preludii din *Clavecinul bine temperat*, preludii de Chopin, valsuri de Brahms, din partiturile Novello şi Augener jerpelite, pătate, uscate ca praful. Am cântat la fel de prost ca întotdeauna, luând aceleaşi acorduri la fel de fals ca în urmă cu o jumătate de secol, repetând greşelile de digitaţie care mi-au intrat de-acum în oase, nu mai pot fi corectate vreodată. (Oasele cele mai apreciate de arheologi, îmi amintesc eu, sunt cele deformate de boli sau ciobite de un cap de săgeată; oase marcate de o istorie dintr-un timp dinaintea istoriei.)

Obosită de suavitatea lui Brahms, am închis ochii şi am cântat acorduri, căutând cu degetele acel acord pe care, odată găsit, îl voi recunoaşte ca fiind al meu, ca fiind cel pe care, în vremurile trecute, obişnuiam să-l numesc acordul pierdut, acordul inimii. (Vorbesc de o vreme dinaintea vremii tale, când, trecând pe stradă într-o după-amiază fierbinte de sâmbătă, puteai auzi, slab dar tenace, dintr-un salon dinspre stradă, domnişoara casei căutând pe claviatură acea rezonanţă indefinibilă, mult dorită. Zile de farmec, tristeţe şi mister! Zile ale inocenţei!)

— *Ierusalim!* am cântat eu încet, luând acorduri pe care le auzisem ultima oară pe genunchii bunicii. *Aici fost-a înălţat Ierusalimul?*

În cele din urmă m-am întors la Bach şi am cântat cu stângăcie, iar şi iar, prima fugă din *Caietul întâi*. Sunetul era nămolos, portativul neclar, dar când şi când, preţ de câteva

măsuri, ieșea la iveală adevărul, muzica adevărată, muzica ce nu moare, încrezătoare, senină.

Cântam pentru mine. Dar la un moment dat, o scândură a trosnit sau o umbră a trecut prin dreptul perdelei și am știut că el e afară și ascultă.

Așa că am cântat Bach pentru el, cât am putut de bine. După ce am cântat și ultima măsură, am închis partitura și am rămas cu mâinile în poală, contemplând portretul oval de pe copertă, cu maxilare mari, zâmbet mieros, ochi pungiți. Spirit pur, mi-am zis eu, și totuși în ce templu nepotrivit! Unde se găsește acum spiritul ăsta? În ecourile interpretării mele inabile, care dispar în eter? În inima mea, unde muzica încă dansează? Oare și-a croit drum și în inima bărbatului în pantaloni lăbărțați, care trage cu urechea la fereastră? Oare inimile noastre, organele noastre pentru iubire, s-au unit, în acel interval scurt de timp, printr-un cordon de sunet?

A sunat telefonul: o femeie din complexul rezidențial de peste drum mă avertiza asupra vagabondului pe care l-a văzut pe proprietatea mea.

— Nu e vagabond, i-am răspuns eu. E cineva care muncește pentru mine.

Am de gând să nu mai răspund la telefon. Nu sunt dispusă să vorbesc cu nimeni altcineva în afară de tine și de grăsanul din desen, grăsanul din cer; și-mi vine să cred că nici unul din voi nu îmi va telefona.

Cerul. Îmi imaginez cerul ca pe un hol de hotel cu tavan înalt și *Arta fugii* auzindu-se încet prin difuzoare. Unde poți să ședi într-un fotoliu adânc de piele și să nu simți nici o durere. Un hol de hotel plin de bătrâni care moțăie, ascultă muzică, în vreme ce sufletele trec încoace și-ncolo prin dreptul lor, ca niște aburi, sufletele tuturor. Un loc îngrămădit cu suflete. Îmbrăcate? Da, îmbrăcate, așa cred; dar cu mâinile

goale. Un loc unde nu aduci nimic altceva decât un soi abstract de haine și amintirile dinăuntrul tău, amintirile care te alcătuiesc. Un loc fără incidente. O stație de tren după abolirea trenurilor. Ascultând nesfârșita muzică celestă, neașteptând nimic, răsfoind leneș prin arhiva memoriei.

Va fi oare posibil să șed în fotoliul acela și să ascult muzică fără să-mi fac griji din pricina casei ferecate și întunecate, a pisicilor care umblă lela prin grădină, nehrănite, zborșite? Trebuie să fie posibil, altfel ce rost are cerul? Și totuși, să mori fără să lași moștenitori este – iartă-mă că o spun – atât de nefiresc! Pentru liniștea cugetului, pentru liniștea sufletului, avem nevoie să știm cine vine după noi, a cui prezență umple încăperile în care, odată, ne simțeam acasă.

Mă gândesc la casele fermierilor abandonate, prin dreptul cărora am trecut cu mașina, în Karoo și pe coasta de vest, ale căror stăpâni le-au părăsit în urmă cu ani de zile pentru a se muta la oraș, lăsând fațadele oblonite și porțile încuiate. Acum rufe flutură pe frânghie, fumul se înalță din coș, copii se joacă pe tăpșanul din spate, făcând semn cu mâna mașinilor care trec. Un pământ pe cale de a fi din nou luat în posesie, moștenitorii lui anunțându-se discret. Un pământ luat prin forță, folosit, spoliat, ruinat, abandonat în anii sterpi ai bătrâneții sale. Poate și iubit de siluitorii lui, dar iubit în perioada de vigoare a tinereții sale, prin urmare, în verdictul istoriei, neiubit îndeajuns.

Ei îți desfac degetele după ce se întâmplă, să fie siguri că nu încerci să iei ceva cu tine. O pietricică. O pană. O sămânță de mușchi sub unghia de la deget.

E ca un calcul, un calcul labirintic, întins pe pagini întregi, scădere după scădere, împărțire după împărțire, de ți se învârte capul. În fiecare zi când fac o nouă încercare, în inimă îmi licărește o speranță că în acest caz anume, cazul meu, poate

că a fost o greșeală. Și în fiecare zi mă opresc în fața aceluiași perete gol: moartea, uitarea. Doctorul Syfret în cabinetul lui: „Trebuie să privim adevărul în față". Cu alte cuvinte: trebuie să privim peretele. Dar nu el: eu.

Mă gândesc la prizonierii care stau pe buza șanțului în care trupurile lor se vor prăbuși. Se roagă de plutonul de execuție, plâng, glumesc, oferă mită, oferă tot ce au asupra lor: inelele de pe degete, hainele de pe ei. Soldații râd. Pentru că oricum vor lua totul, chiar și dinții de aur din gură.

Nu există adevăr, doar șocul durerii ce mă străbate când, pe nepusă masă, mă copleșește imaginea acestei case, goale, cu lumina soarelui revărsându-se pe un pat gol, sau a golfului False sub cerurile albastre, imaculat și pustiu – când lumea în care mi-am petrecut viața se dezvăluie în fața mea și eu nu mai fac parte din ea. Existența mea de la o zi la alta a devenit o chestiune de a-mi feri ochii, de a mă tupila. Moartea e singurul adevăr rămas. La moarte nu suport să mă gândesc. În fiecare clipă în care mă gândesc la altceva, nu mă gândesc la moarte, nu mă gândesc la adevăr.

Încerc să dorm. Îmi golesc mintea; calmul începe să mă cuprindă pe furiș. Cad, îmi spun în gând, cad: bun venit, somn dulce. Apoi, chiar în pragul uitării, apare ceva, amenințător, și mă trage îndărăt, ceva al cărui nume nu poate fi decât *spaimă*. Mă scutur să scap de ea. Sunt trează în camera mea, în patul meu, totul e bine. O muscă se așază pe obrazul meu. Se curăță. Începe să exploreze. Îmi trece peste ochi, ochiul deschis. Vreau să clipesc, vreau s-o alung, dar nu pot. Printr-un ochi care e al meu și nu e al meu, mă holbez la ea. Se linge, dacă ăsta e cuvântul. Nu e nimic în organele alea bulbucate pe care să-l pot recunoaște drept chip. Dar e pe mine, e aici: umblă țanțoșă pe mine, o creatură dintr-o altă lume.

Sau e două după-amiaza. Zac întinsă pe canapea sau pe pat, încercând să-mi ușurez de povară șoldul, unde durerea e cea mai cumplită. Îmi apare o imagine cu Esther Williams[1], cu fete dolofane în costume de baie înflorate, înotând în formație, pe spate, fără efort, prin ape albastre ca cerul, încrețite, zâmbind și cântând. Chitare invizibile zdrăngăne; gurile fetelor, arcuri de ruj roșu intens, formează cuvinte. Ce cântă? Apus... Rămas-bun... Tahiti. Mi-e dor de vechiul cinematograf Savoy, de biletele de unu și patru penny, într-o monedă pentru totdeauna dispărută, topită, în afară de câteva de-un sfert de penny, ultimele, rămase în sertarul biroului, pe-o față cu George VI, regele cel bun, bâlbâitul, iar pe cealaltă o pereche de privighetori. Privighetori. N-am auzit niciodată cântec de privighetori și nici n-am să aud. Strâng la piept dorul, strâng la piept regretul, pe rege, pe fetele care înoată, strâng la piept tot ce va pune stăpânire pe mine.

Sau mă ridic și deschid televizorul. Pe un canal, fotbal. Pe altul, un negru își ține mâinile împletite deasupra Bibliei și-mi predică într-o limbă care nu știu cum se numește. Aceasta e ușa pe care o deschid ca să las lumea să se reverse înăuntru, și aceasta e lumea care vine la mine. Ca și când aș privi printr-o conductă.

Acum trei ani am avut o spargere (poate-ți amintești, ți-am scris despre asta). Hoții n-au luat mai mult decât au putut duce în brațe, dar înainte să plece au răsturnat fiecare sertar, au sfâșiat fiecare saltea, au spart oale de lut, sticle, au aruncat pe jos toate alimentele din cămară.

— De ce se poartă așa? l-am întrebat uimită pe detectiv. Ce folos au din asta?

— Așa sunt ei, a răspuns el. Animale.

---

1 Esther Williams (1921–2013), înotătoare de performanță și actriță americană.

După asta, am pus să mi se monteze grilaje la toate ferestrele. Le-a montat un indian grăsun. După ce-a înșurubat grilajele în rame, a umplut capul fiecărui șurub cu clei.

— Ca să nu poată fi deșurubate, a explicat el. La plecare, m-a bătut ușurel pe mână și a zis: Acum ești în siguranță.

„Acum ești în siguranță." Vorbele unui îngrijitor de la grădina zoologică, când încuie pentru noapte ușa de la cușca unei păsări fără aripi, neputincioase. O pasăre dodo: ultima pasăre dodo, bătrână, trecută de vârsta ouatului. „Acum ești în siguranță." Încuiată înăuntru, în timp ce prădătorii flămânzi dau târcoale pe-afară. O pasăre dodo, cârâind în cuibul ei, dormind cu un ochi deschis, salutând epuizată zorii. Dar în siguranță, în siguranță în cușca ei, barele intacte, cablurile intacte: cablul de la telefon, prin care poate să strige după ajutor în caz extrem, cablul de la televizor, prin care vine lumina lumii, cablul care cheamă muzica din stele.

Televizorul. De ce mă uit la televizor? Parada politicienilor în fiecare seară; mi-e de ajuns să văd fețele alea fălcoase, goale, atât de familiare încă din copilărie, ca să simt deprimare și greață. Bătăușii din ultimul rând de bănci de la școală, băieți costelivi, grei la minte, bărbați în toată firea acum și promovați în fruntea țării. Ei, cu mamele și tații lor, mătușile și unchii lor, frații și surorile lor: un roi de lăcuste, o invazie de lăcuste negre ce ne-au năpădit țara, rozând fără oprire, devorând vieți. De ce, cuprinsă de oroare și scârbă, îi privesc? De ce îi las în casă? Pentru că domnia familiei lăcustelor este adevărul Africii de Sud, iar adevărul este ceea ce mă scârbește? O legitimitate pe care nu se mai ostenesc să și-o revendice. O justețe de care nu le mai pasă. Ceea ce-i preocupă e puterea și insensibilitatea puterii. A mânca și a vorbi, a roade vieți, a râgâi. Vorbire înceată, burduhănoasă. Așezați în cerc, cufundați în dezbateri plicticoase, dând decrete ca niște lovituri

de baros: moarte, moarte, moarte. Netulburați de duhoare. Pleoape grele, ochi porcini, vicleni, viclenia unor generații întregi de țărani. Și uneltind unii împotriva altora: uneltiri încete, ca ale țăranilor, care au nevoie de decenii pentru a se împlini. Noii africani, burtoși, fălcoși, cocoțați pe scaunele lor oficiale: Cetshwayo, Dingane în piei albe. Apăsând în jos: puterea stă în însăși greutatea lor. Ditamai testiculele de taur apăsându-le nevestele, copiii, apăsându-i până scot scânteia din ei. În inimile lor, n-a rămas nici o scânteie de viață. Inimi indolente, grele ca un caltaboș.

Iar mesajul lor, rezistând în mod stupid la orice schimbare, rămânând în mod stupid același pentru totdeauna. Isprava lor, după ani de meditație etimologică asupra cuvântului – au ridicat stupizenia la rangul de virtute. A stupefia; a amorți; a pierde sensibilitatea; a înțepeni, a paraliza; a consterna. Împietrire: insensibilitate, apatie, toropeală a minții. Stupid: greoi la minte, indiferent, golit de gând sau sentiment. De la *stupere*, a încremeni, a rămâne uimit. De unde *stupid, stupefiat, împietrit*, transformat în piatră. Mesajul: că mesajul nu se schimbă niciodată. Un mesaj care-i transformă pe oameni în cremene.

Privim așa cum privesc păsările șerpii, fascinați de ceea ce urmează să ne devoreze. Fascinația: omagiul pe care-l aducem morții. Între orele opt și nouă, ne adunăm și ei ni se înfățișează. O manifestare rituală, asemenea procesiunilor de călugări acoperiți cu glugă din timpul războiului lui Franco. O tanatofanie: ne arată propria noastră moarte. *¡Viva la muerte!*, strigătul lor, amenințarea lor. Moarte tinerilor. Moarte vieții. Mistreți ce-și devoră odraslele. Războiul Mistreților.[1]

1 Joc de cuvinte intraductibil: *boar* (mistreț, vier) este omofon cu *boer* (bur). Aluzie la Războiul Burilor.

Îmi spun că nu la minciună mă uit, ci la spațiul din spatele minciunii, unde ar trebui să fie adevărul. Dar așa e oare?

Am moțăit (scriu încă despre ieri), am citit, am moțăit. Mi-am făcut ceai, am pus un disc. Măsură după măsură, *Variațiunile Goldberg* se înălțau în văzduh. M-am dus la fereastră. Era aproape întuneric. Lângă zidul garajului, bărbatul stătea ciucit și fuma, vârful țigării lucea. Poate m-a văzut, poate nu. Am ascultat amândoi.

În acest moment, m-am gândit eu, știu cum se simte el, știu la fel de sigur ca și când am face dragoste noi doi.

Deși mi-a venit spontan gândul și m-a scârbit, am cumpănit asupra lui fără să clipesc. El și eu, cu piepturile lipite unul de altul, ochii închiși, mergând împreună pe vechiul drum. Neverosimilă tovărășia asta! Asemenea unei călătorii cu autobuzul, în Sicilia, în înghesuială, față în față cu un bărbat străin, cu trupul lipit de al lui. Așa o fi viața de apoi: nu un hol, cu fotolii și muzică, ci un autobuz mare cât toate zilele, supraaglomerat, în drum dinspre nicăieri spre niciunde. Doar loc de stat în picioare: într-un picior pentru totdeauna, striviți de alți străini. Aerul greu, îmbâcsit, plin de oftaturi și murmure: *Pardon, pardon.* Contact promiscuu. Pentru totdeauna urmăriți de privirile altora. Sfârșitul vieții private.

Stătea ciucit în partea cealaltă a curții, fumând, ascultând. Două suflete, al lui și al meu, legate împreună, răvășite. Ca niște insecte care se împerechează coadă la coadă, fiecare având capul în partea opusă, nemișcate, în afară de pulsația toracelui ce ar putea fi luată drept simplă respirație. Nemișcare și extaz.

A dat un bobârnac țigării. Explozie de scântei când a atins pământul, apoi întuneric.

Casa asta, mi-am zis eu. Lumea asta. Casa asta, muzica asta. Asta.

— Aceasta e fiica mea, am spus. Cea despre care ți-am vorbit, care trăiește în America.

Și prin ochii lui te-am privit în fotografie: o femeie zâmbitoare, cu chip plăcut, în jur de treizeci de ani, pe un fundal verde, cu mâna ridicată la părul bătut de vânt. Încrezătoare. Asta ai tu acum: înfățișarea unei femei care s-a găsit pe sine.

— Ăștia sunt copiii lor.

Doi băiețași cu șepcuțe, hăinuțe, cizmulițe și mănuși, stând drept lângă un om de zăpadă, așteptând clicul aparatului.

Pauză. Ședem amândoi la masa din bucătărie. Îl servisem cu ceai și biscuiți Marie. Biscuiți Marie: hrană pentru bătrâni, pentru știrbi.

— Vreau să faci ceva pentru mine când o fi să mor. Sunt niște hârtii pe care vreau să le trimit fiicei mele. Dar după ce-o să se întâmple. Asta e important. De aceea nu le pot trimite eu însămi. Cu restul mă descurc. O să le împachetez, o să lipesc pe ele și timbrele potrivite. Tot ce-ți rămâne ție de făcut e să dai pachetul la poștă. O să faci asta pentru mine?

S-a foit stânjenit.

— N-aș cere o asemenea favoare dacă aș putea-o face eu. Dar nu e altă cale. N-o să fiu aici.

— Nu poți ruga pe altcineva? a întrebat el.

— Ba da. Însă te rog pe tine. E vorba de hârtii personale, scrisori personale. Sunt moștenirea fiicei mele. E tot ce pot să-i dau, tot ce va accepta, venind din țara asta. Nu vreau să fie deschise și citite de nimeni altcineva.

Hârtii personale. Aceste hârtii, aceste cuvinte pe care ori le citești *acum*, ori nu le mai citești niciodată. O să ajungă la tine? Au ajuns la tine? Două moduri de a formula aceeași întrebare, o întrebare al cărei răspuns nu-l voi ști niciodată, absolut niciodată. Pentru mine, această scrisoare va fi pentru totdeauna doar cuvinte sortite valurilor: un mesaj într-o sticlă,

având lipite pe ea timbrele Republicii Sud-Africane și numele tău.

— Nu știu, a zis bărbatul, mesagerul, jucându-se cu linguriță.

Nu vrea să promită nimic. Și chiar dacă promite, în cele din urmă va face cum va vrea. Ultimele instrucțiuni, fără obligația de a fi executate. Pentru că morții nu-s persoane. Asta e legea: toate contractele se anulează. Morții nu pot fi înșelați, nu pot fi trădați, decât dacă îi duci cu tine în inima ta și comiți crima acolo.

— Nu contează, am zis. Mă gândisem să te mai rog să vii și să hrănești pisicile. Dar o să aranjez altcumva.

Cum altcumva? În Egipt, zideau pisicile împreună cu stăpânii lor morți. Oare asta vreau: ochi galbeni mișunând de colo-colo, în căutarea unui loc de ieșire din grota întunecată?

— Va trebui să cer să li se facă o injecție, am spus eu. Sunt prea bătrâne să fie duse într-o altă casă.

Ca apa care se izbește de stâncă, așa se izbeau vorbele mele de tăcerea lui.

— Trebuie să fac ceva în privința lor, am continuat eu. Nu pot să stau cu mâinile în sân. La fel ai gândi dacă ai fi în locul meu.

A clătinat din cap. Nu-i adevărat. Într-adevăr, nu-i adevărat. Într-o noapte de iarnă, mai devreme sau mai târziu, când focul artificial din venele lui nu mai e destul de fierbinte să-l țină în viață, va pieri. Va muri pe-un prag sau pe-o alee, cu brațele încrucișate pe piept; lângă el o să găsească și acest câine, sau un altul, scheunând, lingându-i fața. O să-l ducă de-acolo cu o căruță, iar câinele va rămâne în urmă, pe stradă, și ăsta va fi sfârșitul. Fără aranjamente, fără testamente, fără mausolee.

— Îți voi expedia pachetul, a zis el.

2

Florence s-a întors aducând cu ea nu numai pe cele două fetițe, ci și pe fiul ei de cincisprezece ani, Bheki.

— O să stea mult, Florence? am întrebat-o eu. O să fie loc și pentru el?

— Dacă nu e cu mine, dă de belea, mi-a replicat Florence. Soră-mea nu mai poate avea grijă de el. În Guguletu e foarte rău, foarte rău.

Acum am cinci în curtea din spate. Cinci oameni, un câine și două pisici. Bătrâna care locuia într-un pantof. Și care nu știa ce să facă.

Când Florence a plecat la începutul lunii, am asigurat-o că o să mă descurc cu gospodăria. Dar bineînțeles că am lăsat totul de izbeliște și în curând o miasmă acră, jilavă s-a înstăpânit la etaj, o miasmă de cremă de față, cearșafuri murdare, pudră de talc. Acum a trebuit s-o urmez ruşinată pe Florence în timp ce făcea inspecție. Cu mâinile în șolduri, cu nările adulmecând, ochelarii sclipind, a evaluat dovada incompetenței mele. Apoi s-a pus pe treabă. Până la sfârșitul după-amiezii, bucătăria și baia străluceau, dormitorul era aerisit și pus în ordine, în aer se simțea miros de ceară de mobilă.

— Minunat, Florence, am început eu cu formulele ritualice. Nu știu ce m-aș face fără tine.

Dar bineînțeles că știu. M-aș cufunda în mizeria indiferentă a bătrâneții.

După ce a făcut treaba mea, s-a apucat de-a ei. A pregătit cina pe aragaz și le-a dus pe fetițe la baia de la etaj. Uitându-mă cum le spală, frecându-le după urechi, între picioare, îndemânatică, hotărâtă, surdă la scâncetele lor, m-am gândit: ce femeie admirabilă, dar ce bucuroasă sunt că nu-i mama mea!

Pe băiat l-am găsit umblând fără rost prin curte. Odată știusem că-l cheamă Digby, acum se numește Bheki. Înalt pentru vârsta lui, având frumusețea gravă a mamei lui.

— Nu-mi vine să cred că ai crescut atâta, i-am spus eu.

El n-a răspuns. Nu mai e băiețelul cu fața deschisă care, când venea în vizită, dădea mai întâi fuga la cușca iepurilor, scotea iepuroaica albă și grasă și o strângea la piept. Nemulțumit, desigur, că a fost despărțit de prietenii lui și ascuns cu surorile lui mai mici în curtea din spate a oarecuiva.

— De când s-au închis școlile? am întrebat-o pe Florence.

— De săptămâna trecută. Toate școlile din Guguletu, Langa, Nyanga. Copiii n-au ce să facă. Decât să alerge pe străzi și să dea de belea. Mai bine să fie aici, unde pot sta cu ochii pe el.

— N-o să aibă astâmpăr, așa, fără prieteni.

Ea a dat din umeri. Nu zâmbea. Nu cred că am văzut-o vreodată zâmbind. Dar poate că zâmbește copiilor ei, când e singură cu ei.

— Cine-i omul ăsta? a întrebat Florence.

— Se numește Vercueil, am zis. Vercueil, Verkuil, Verskuil. Așa zice el. E prima oară când aud un asemenea nume. Îl las să stea aici o vreme. Are un câine. Spune-le copiilor că, dacă se joacă cu el, să nu-l întărâte prea tare. E cățelandru, ar putea să muște.

Florence a clătinat din cap.

— Dacă ne face probleme, o să-i cer să plece, am zis eu. Dar nu-l pot alunga pentru ceva ce n-a făcut.

Zi rece, vântoasă. Am stat pe balcon, în capot. Jos, pe peluză, Vercueil demonta vechea mașină de tuns iarba și fetițele îl priveau. Cea mare, care se numește Hope – așa zice Florence (nu are încredere în mine, să-mi spună numele ei adevărat) – stătea pe vine la câțiva metri distanță, în afara câmpului vizual al bărbatului, cu mâinile strânse între genunchi. Purta sandale noi, roșii. Aia mică, Beauty, încălțată și ea cu sandale roșii, umbla copăcel pe peluză, azvârlindu-și piciorușele în lături, uneori așezându-se brusc.

În timp ce priveam, fetița cea mică s-a îndreptat spre Vercueil, cu brațele desfăcute în lături și pumnii strânși. Era gata să cadă peste mașina de tuns iarbă, dar Vercueil a prins-o și, ținând-o de brațul ei mic și durduliu, a dus-o la o distanță sigură. De unde, pe piciorușe nesigur, fetița a pornit din nou spre el. El a prins-o încă o dată, ducând-o de-acolo. Aproape că devenea un joc. Dar era durul Vercueil dispus să se joace?

Beauty a pornit din nou spre el; și încă o dată el a salvat-o. Apoi, minunea minunilor, a împins la o parte mașinăria pe jumătate demontată și, oferindu-și o mână copilitei, cealaltă mână lui Hope, a început să se răsucească în cerc, întâi încet, apoi din ce în ce mai repede. În sandalele ei roșii, Hope era nevoită să alerge pentru a ține pasul cu el; cât despre fetița cea mică, ea se rotea în aer, țipând de plăcere; iar câinele, ținut în spatele porții închise, sărea și lătra. Ce hărmălaie! Ce agitație!

În acea clipă trebuie să fi intrat Florence în scenă, pentru că rotirea a încetinit și s-a oprit. Câteva cuvinte rostite în șoaptă și Hope s-a desprins de mâna lui Vercueil, a convins-o pe surioara ei să vină cu ea și amândouă au dispărut din câmpul meu vizual. Am auzit o ușă închizându-se. Câinele a scos scheunături de regret. Vercueil s-a întors la mașina de tuns iarbă. O jumătate de oră mai târziu, a început să plouă.

Băiatul, Bheki, își petrece timpul șezând pe patul lui Florence, răsfoind reviste vechi, în timp ce, dintr-un colț al camerei, Hope se uită la el cu priviri pline de venerație. Uneori, când se satură de citit, Bheki stă pe alee și lovește cu o minge de tenis în ușa garajului. Zgomotul mă înnebunește. Deși îmi apăs o pernă pe cap, bufnetul nemilos tot ajunge până la mine.

— Când se redeschid școlile? întreb eu prost dispusă.

— O să-i spun să înceteze, zice Florence.

Un minut mai târziu, bufnetul încetează.

Anul trecut, când au început problemele în școli, i-am spus lui Florence părerea mea:

— Pe vremea mea, noi socoteam mersul la școală un privilegiu. Părinții strângeau punga și economiseau ca să-și țină copiii la școală. Pentru noi, incendierea unei școli era nebunie curată.

— Azi e altfel, a replicat Florence.

— Adică ești de acord când copiii își incendiază școlile?

— Nu le pot spune copiilor ăstora ce să facă, a zis Florence. Azi totul e altfel. Nu mai există mame și tați.

— Ce prostie, am spus eu. Întotdeauna există mame și tați.

Pe această notă s-a încheiat schimbul nostru de replici.

Despre tulburările din școli radioul nu spune nimic, televizorul nu spune nimic, ziarele nu spun nimic. În lumea pe care o proiectează, toți copiii țării șed fericiți în băncile lor, învățând despre pătratul ipotenuzei și despre papagalii din jungla amazoniană. Ceea ce știu eu despre evenimentele din Guguletu depinde în exclusivitate de ceea ce-mi spune Florence și de ceea ce aflu stând pe balcon și uitându-mă spre nord-est: anume că Guguletu nu e în flăcări azi sau, dacă e în flăcări, arde cu flacără mică.

Țara mocnește și totuși, cu cea mai mare bunăvoință de pe lume, eu nu pot lua parte decât pe jumătate. Adevărata

mea atenție este îndreptată în întregime înlăuntru, asupra lucrului, asupra cuvântului, cuvântul pentru lucrul care își face loc încet prin trupul meu. O ocupație nedemnă și, în vremuri ca acestea, ridicolă, ca și când un bancher cu hainele în flăcări e o glumă, iar un cerșetor cuprins de flăcări nu e. Dar nu mă pot abține. „Uită-te la mine!" îmi vine să-i strig lui Florence: „Și eu ard!"

În cea mai mare parte a timpului, am grijă să țin literele cuvântului despărțite unele de altele, asemenea fălcilor unei capcane. Când citesc, citesc precaută, sărind peste rânduri sau paragrafe întregi când prind cu coada ochiului cuvântul gata să atace pe neașteptate.

Dar în întuneric, în pat, singură, tentația să mă uit la el devine prea puternică. Aproape că mă simt împinsă spre el. Mă gândesc la mine ca la o copilă îmbrăcată într-o rochie lungă și albă, cu pălărie de paie pe cap, pe o plajă imensă, pustie. În jurul meu zboară nisipul. Îmi țin pălăria cu mâna, îmi înfig bine picioarele în nisip, îmi strâng puterile să mă împotrivesc vântului. Dar după o vreme, în locul ăsta singuratic, unde nimeni nu mă vede, efortul devine prea mare. Mă relaxez. Ca o mână ce mi se pune în șale, vântul îmi dă un brânci. E o ușurare să nu mai opun rezistență. Întâi mergând, apoi alergând, las vântul să mă ducă.

Mă duce, noapte după noapte, la *Negustătorul din Veneția*. „Nu mănânc, nu dorm, nu respir ca tine?" strigă Shylock evreul. „Nu sângerez ca tine?" și agită un pumnal cu o livră de carne însângerată înfiptă în vârful lui. „Nu sângerez ca tine?" vin cuvintele evreului cu barbă lungă și chipă, dansând pe scenă, furios și chinuit.

Mi-aș striga strigătul către tine, dacă ai fi aici. Dar nu ești. Prin urmare, trebuie să fie Florence. Florence trebuie să fie cea care să îndure aceste momente când o adevărată explozie

de teamă țâșnește din mine, pârjolind frunza pe ram. „Totul o să fie bine": astea-s cuvintele pe care vreau să le aud rostite. Vreau să fiu strânsă la pieptul cuiva, al lui Florence, al tău, al oricui, și să mi se spună că totul va fi bine.

Zăcând în pat noaptea trecută, cu o pernă sub șold, cu brațele apăsate pe piept ca să opresc durerea să se miște, ceasul arătând 3:45, m-am gândit cu invidie și alean la Florence în camera ei, dormind tun, înconjurată de copiii ei adormiți, toți patru respirând în cele patru ritmuri diferite ale lor, fiecare respirație puternică și limpede.

Odată am avut totul, mi-am zis eu. Acum ai tu totul și eu nimic.

Cele patru ritmuri continuau fără șovăire, la fel și ticăitul liniștit al ceasului.

Împăturind o foaie de hârtie în două, i-am scris lui Florence un bilet: „Am o noapte proastă. O să încerc să dorm până târziu. Te rog spune-le copiilor să nu facă zgomot. Mulțumesc. E.C." Am coborât și am sprijinit biletul în mijlocul mesei din bucătărie. Apoi, tremurând, m-am întors în pat, am luat pastilele de ora patru, am închis ochii, mi-am încrucișat brațele și am așteptat somnul care n-a venit.

Nu pot avea ceea ce doresc să-mi dea Florence. Nimic din ce-mi doresc nu pot avea.

Anul trecut, când aia mică încă era bebeluș ținut în brațe, am dus-o pe Florence cu mașina la Brackenfell, locul unde muncește soțul ei.

Bineînțeles că s-a așteptat s-o las acolo și să plec. Dar fiind curioasă să-i văd bărbatul, să-i văd împreună, am intrat cu ea.

Era târziu într-o după-amiază de sâmbătă. Din parcare am urmat un drum colbuit, pe lângă două hale lungi, până la o a treia, unde un bărbat în salopetă albastră stătea într-un țarc de sârmă și găinile – de fapt puii de găină – i se încurcau

printre picioare. Fetița, Hope, s-a smucit din mâna lui Florence, s-a repezit înainte și s-a prins de plasă. Ceva ca o privire, o întrebare, o recunoaștere a trecut de la bărbat la Florence și înapoi.

Dar nu era timp de saluturi. El, William, soțul lui Florence, avea treabă și treaba nu putea fi întreruptă. Treaba era să se arunce asupra unei găini, s-o ridice de picioare cu capul în jos, să prindă între genunchi corpul care se zbătea, să-i lege o sârmă în jurul picioarelor și s-o dea mai departe unui al doilea tânăr care-o spânzura, în timp ce ea cârâia și dădea din aripi, de un cârlig atârnat de un conveier zăngănitor de deasupra capului, iar conveierul o ducea și mai în adâncul halei unde un al treilea tânăr, îmbrăcat într-un impermeabil stropit cu sânge, îi prindea capul, o apuca strâns de gât și i-l reteza cu un cuțit atât de mic, încât părea o parte a mâinii sale, apoi azvârlea capul, din aceeași mișcare, într-o găleată plină de capete moarte.

Asta era munca lui William și asta am văzut înainte să fi avut timpul sau prezența de spirit să mă întreb dacă voiam să văd. Șase zile pe săptămână asta făcea. Lega picioarele găinilor. Sau poate că, pe rând, schimba locul cu ceilalți doi și atârna și el găinile de cârlig sau le tăia capul. Pentru trei sute de ranzi pe lună, plus mâncare. O muncă pe care o făcea de cincisprezece ani. Încât nu era imposibil ca unele găini pe care le umplusem cu miez de pâine, gălbenuș și salvie, și le unsesem cu ulei, și le frecasem cu usturoi, să fi fost ținute, în ultimele clipe de viață, între picioarele acestui om, tatăl copiilor lui Florence. Care se trezea la cinci dimineața, când eu încă dormeam, ca să spele cu furtunul tăvile de sub cuști, să umple cu hrană troacele, să măture halele și apoi, după micul dejun, să înceapă măcelărirea, jumulirea, scoaterea măruntaielor, congelarea a mii de carcase, împachetarea a mii de capete și labe, kilometri întregi de intestine, munți de pene.

Ar fi trebuit să plec de cum am văzut ce se petrece acolo. Ar fi trebuit s-o iau din loc și să fac tot posibilul să uit totul. Și totuși am rămas lângă țarcul de sârmă, fascinată, în timp ce bărbații aceia trei semănau moartea printre păsările nezburătoare. Și lângă mine, copila, cu degetele încleștate de plasă, privea cu nesaț aceeași priveliște.

Atât de greu și totuși atât de ușor să ucizi, să mori.

S-a făcut și ora cinci, sfârșitul zilei, iar eu le-am spus la revedere. În vreme ce eu veneam cu mașina spre această casă pustie, William i-a luat pe Florence și pe copii la baraca unde locuia. El s-a spălat; ea a pregătit cina, pui cu orez, pe o sobă cu gaz, apoi și-a alăptat fetița. Era o zi de sâmbătă. Unii dintre ceilalți muncitori de la fermă plecaseră să facă vizite, să se distreze. Astfel că Florence și William i-au putut culca pe copii pe un prici gol și apoi au ieșit să se plimbe, doar ei doi, în amurgul cald.

S-au plimbat de-a lungul drumului. Au vorbit despre săptămâna care trecuse, cum fusese, ce se mai întâmplase; au vorbit despre viața lor.

Când s-au întors, copiii dormeau tun. Ca să aibă intimitate, au atârnat o pătură în dreptul priciurilor. Apoi, toată noaptea a fost a lor, cu excepția jumătății de oră în care Florence s-a strecurat afară și și-a alăptat fetița în întuneric.

Duminică dimineața, William – nu e numele lui adevărat, ci acela sub care e cunoscut în universul muncii lui – și-a îmbrăcat costumul, și-a pus pălăria și s-a încălțat cu pantofii buni. El și Florence s-au dus în stația de autobuz, ea cu pruncul în spate, el ținând-o pe Hope de mână. Au luat un autobuz spre Kuilsrivier, apoi un taxi până în Guguletu, la locuința surorii la care stătea fiul lor.

Trecuse de ora zece, ziua începea să fie toridă. Serviciul religios se încheiase; camera de zi era plină de lume,

de pălăvrăgeală. După o vreme, bărbații au plecat; era timpul ca Florence s-o ajute pe sora ei la gătit. Hope a adormit pe podea. Un câine a intrat în încăpere, a lins-o pe față, a fost izgonit; fetița, încă adormită, a fost ridicată în brațe și culcată pe canapea. Într-un moment când au rămas între patru ochi, Florence i-a dat surorii ei banii pentru chiria lui Bheki, pentru mâncare, pantofi, manuale școlare; sora ei i-a pitit în corset. Apoi a apărut Bheki, și-a salutat mama. Bărbații s-au întors de unde s-or fi dus și cu toții s-au așezat să mănânce prânzul: pui de la fermă, sau fabrică, sau uzină, sau cum s-o fi numind, orez, varză, sos de carne. De afară s-au auzit glasurile prietenilor lui Bheki, îl strigau: el s-a grăbit să termine de mâncat și s-a ridicat de la masă.

Toate astea s-au întâmplat. Trebuie să se fi întâmplat astfel. Era o după-amiază obișnuită în Africa: vreme de lenevie, zi de lenevie. Aproape că-ți vine să spui: Așa ar trebui să fie viața.

Și a venit momentul să plece acasă. S-au îndreptat spre stația de autobuz, Hope călare acum pe umerii tatălui ei. A sosit autobuzul, și-au luat rămas-bun. Autobuzul le-a dus pe Florence și pe fiicele ei. Le-a dus la Mowbray, de unde au luat un alt autobuz până în strada St. George's și un al treilea până în strada Kloof. De la Kloof au mers pe jos. Când au ajuns pe Schoonder, umbrele se lungiseră. Era timpul să-i pregătească cina lui Hope care era smiorcăită și obosită, să-i facă baie pruncului, să isprăvească de călcat rufele rămase de cu o zi înainte.

Măcar nu măcelărește vite, mi-am spus eu; măcar sunt numai găini, cu ochii lor smintiți de găină și aerele lor de făloșenie. Dar nu-mi puteam lua gândul de la ferma, fabrica, întreprinderea unde muncea soțul femeii care trăia alături de mine, unde zi după zi traversa țarcul în stânga și-n dreapta, înainte și înapoi, dându-i ocol iar și iar, în miros de sânge și de pene, în vacarmul de cârâituri furioase, aplecându-se,

ridicându-se, apucând, legând, atârnând. M-am gândit la toți bărbații de pe toată întinderea Africii de Sud, care, în timp ce eu stăteam și priveam de la fereastră, omorau găini, mutau pământ, roabe după roabe pline de pământ; m-am gândit la toate femeile care sortau portocale, coseau butoniere. Cine ar sta să le numere, lopețile încărcate, portocalele, butonierele, găinile? Un univers al muncii, un univers al număratului. Ca și când ai sta toată ziua în fața unui ceas, omorând fiecare următoare secundă, cronometrând scurgerea vieții.

De când mi-a luat banii, Vercueil o ține tot într-o băutură, dând pe gât nu numai vin, ci și coniac. În unele zile nu bea până la prânz, folosind ceasurile de abstinență pentru a face capitularea ulterioară și mai voluptuoasă. Cel mai adesea este deja afumat când pleacă de-acasă la mijlocul dimineții.

Azi soarele lucea palid când Vercueil s-a întors din preumblarea lui. Eu eram sus, în balcon; s-a așezat pe jos în curte, fără să mă vadă, cu spatele la zid și câinele alături. Fiul lui Florence era deja acolo, cu un prieten pe care nu-l mai văzusem înainte, și Hope la fel, devorându-le din ochi fiecare mișcare. Băieții aveau un aparat de radio căruia îi dăduseră drumul; scârțâitul și bubuitul muzicii erau chiar mai rele decât mingea de tenis.

— Apă! le-a strigat Vercueil băieților. Aduceți-mi niște apă.

Băiatul cel nou, prietenul, a traversat curtea și s-a lăsat pe vine lângă el. Ce și-au spus nu am auzit. Băiatul a întins o mână.

— Dă-o-ncoa, a zis el.

Vercueil i-a dat leneș peste mână.

— Dă-mi-o, a insistat băiatul și, așezat în genunchi, a început să tragă sticla afară din buzunarul lui Vercueil.

Bărbatul s-a împotrivit, dar mai mult de formă.

Băiatul a deșurubat capacul și a vărsat coniacul pe pământ. Apoi a azvârlit sticla. Sticla s-a spart. Ce gest prostesc, așa mi-a venit să-i strig.

— Te transformă în câine! a zis băiatul. Asta vrei să fii, câine?

Câinele, câinele lui Vercueil, a scheunat nerăbdător.

— Du-te dracu', a replicat Vercueil cu limba împleticită.

— Câine! a zis băiatul. Bețivule!

I-a întors lui Vercueil spatele și, cu mers țanțoș, s-a întors la Bheki. Ce copil îngâmfat, mi-am zis eu. Dacă așa se poartă noii apărători ai oamenilor, Dumnezeu să ne ferească de ei.

Fetița a adulmecat mirosul de coniac și a strâmbat din nas.

— Du-te și tu dracului, a zis Vercueil, concediind-o cu o fluturare de mână.

Ea nu s-a clintit din loc. Apoi, brusc, a făcut stânga-mprejur și a fugit spre camera mamei ei.

Muzica bubuia mai departe. Vercueil a adormit, căzut într-o rână, lângă zid, ținând capul câinelui pe genunchi. Eu m-am întors la cartea mea. N-a trecut mult și soarele s-a ascuns în nori, iar aerul s-a răcit. A început să burnițeze. Câinele s-a scuturat și a intrat în magazie. Vercueil s-a ridicat în picioare și l-a urmat. Eu mi-am strâns lucrurile.

Deodată s-a auzit zarvă în magazie. Întâi a ieșit câinele, s-a răsucit în loc și s-a pus pe lătrat; apoi a ieșit Vercueil, cu spatele; apoi cei doi băieți. Când al doilea băiat, prietenul, s-a apropiat de el, Vercueil s-a repezit și l-a lovit în gât cu latul mâinii. Surprins, băiatul a scos un icnet șuierat: l-am auzit chiar și eu, de pe balcon. L-a lovit la rândul său pe Vercueil, care s-a dezechilibrat și aproape a căzut. Câinele țopăia în jurul lor, hămăind. Băiatul l-a mai lovit o dată pe Vercueil și de data asta i s-a alăturat și Bheki.

— Terminați! le-am strigat eu de sus.

Nu m-au luat în seamă. Vercueil căzuse la pământ; ei îl izbeau cu picioarele; Bheki și-a scos cureaua de la pantaloni și a început să-l biciuiască.

— Florence! am țipat eu. Oprește-i!

Vercueil și-a acoperit fața cu mâinile, să se apere. Câinele s-a azvârlit asupra lui Bheki; Bheki i-a dat un brânci, aruncându-l îndărăt, și a continuat să-l croiască pe Vercueil.

— Terminați, voi doi! am strigat, încleștându-mă de balustradă. Dacă nu terminați acum, chem poliția!

Atunci a ieșit Florence. S-a răstit la ei și băieții au încetat. Vercueil s-a chinuit să se ridice în picioare. Am coborât cât am putut de iute.

— Cine-i băiatul ăsta? am întrebat-o pe Florence.

Băiatul, care vorbea cu Bheki, a tăcut și s-a uitat la mine. Nu mi-a plăcut privirea lui: arogantă, combativă.

— Un prieten de la școală, a răspuns Florence.

— Trebuie să plece acasă, am zis eu. Deja e prea mult pentru mine. Nu admit încăierări în curtea din spate. Nu admit să se vânture străinii aici ca la ei acasă.

Buza lui Vercueil sângera. Ciudat să văd sânge pe fața aia cu pielea tăbăcită. Parcă era miere pe cenușă.

— Nu e un străin, a venit în vizită, a spus Florence.

— Ne trebuie permis ca să venim aici? a întrebat Bheki. A schimbat o privire cu prietenul său. Ne trebuie permis?

Așteptau amândoi răspunsul meu, mă provocau. Radioul cânta încă: o voce inumană, obositoare: îmi venea să-mi astup urechile cu mâinile.

— N-am zis nimic de permise, am ripostat eu. Dar ce drept are el să vină aici și să-l atace pe omul ăsta? Omul ăsta locuiește aici. E casa lui.

Nările lui Florence au fremătat.

— Da, am zis eu, întorcându-mă către ea, și el locuiește aici, e casa lui.

— Locuiește aici, a spus Florence, dar e un gunoi. Om de nimic.

— *Jou moer!* a zis Vercueil. Își scosese pălăria și-i lovea calota pe dinăuntru, ca să-i redea forma; deodată și-a ridicat mâna în care ținea pălăria, ca pentru a o lovi pe femeie. *Jou moer!*

Bheki i-a smuls pălăria din mână și a aruncat-o pe acoperișul garajului. Câinele s-a pus pe un lătrat furios. Încet, pălăria a alunecat în jos pe panta acoperișului.

— Nu e un gunoi, am spus eu, coborându-mi vocea, adresându-mă doar lui Florence. Nu există gunoaie umane. Toți suntem oameni.

Dar Florence n-avea chef de predică.

— Un om de nimic, bea de stinge, a zis ea. Bea, bea, bea toată ziua. Nu-mi place să-l văd aici.

Un om de nimic: asta era el? Da, poate: om de nimic: bună expresia asta veche, auzită prea rar în ziua de azi.

— E mesagerul meu, am zis eu.

Florence mi-a aruncat o privire suspicioasă.

— O să-mi ducă mesajele, am spus eu.

A dat din umeri. Vercueil a plecat târșâindu-și picioarele, cu pălărie și câine cu tot. Am auzit zăvorul de la poartă clicăind.

— Spune-le băieților să-l lase în pace, am zis eu. Nu face nimic rău.

Ca un motan bătrân alungat de masculii tineri, Vercueil s-a dus să se ascundă, să-și lingă rănile. Mă și văd scotocind parcurile, strigând încet: „Domnule Vercueil! Domnule Vercueil!" O bătrână care-și caută pisica.

Florence e foarte mândră – și nu se ferește s-o arate – de felul în care Bheki s-a descotorosit de omul de nimic, dar prezice că o să se întoarcă de cum va începe să plouă. Eu una mă îndoiesc că-l vom vedea cât băieții sunt aici. I-am și spus-o lui Florence.

— Tu le arăți lui Bheki și prietenilor lui că pot să ridice mâna împotriva celor mai în vârstă decât ei, fără să-i pedepsească cineva. Asta e o greșeală. Da, orice-ai gândi despre el, Vercueil este mai în vârstă decât ei! Cu cât cedezi mai mult, Florence, cu atât se vor purta copiii mai scandalos. Îmi spuneai că admiri generația fiului tău, pentru că nu se teme de nimic. Fii atentă: s-ar putea să nu le mai pese de propriile vieți și să sfârșească nepăsându-le de viața nimănui. Ceea ce admiri la ei nu este neapărat și ce e mai bun.

Mă tot gândesc, am continuat eu, la ce mi-ai spus deunăzi: că nu mai există mame și tați. Nu pot să cred că ai vorbit serios. Copiii nu pot să crească fără mame și tați. Incendiile și fărădelegile despre care auzim, duritatea șocantă, chiar și faptul ăsta de a-l bate pe domnul Vercueil – a cui e vina, până la urmă? Bineînțeles că vina e a părinților care spun: „Du-te, fă cum vrei, de-acum ești propriul tău stăpân, eu renunț la orice autoritate asupra ta". Care copil dorește cu adevărat în adâncul sufletului să i se spună așa ceva? Bineînțeles că le va întoarce spatele derutat, gândind: „Mamă nu mai am, tată nu mai am: atunci să-mi fie moartea mamă, să-mi fie moartea tată". Vă spălați pe mâini de ei, iar ei se transformă în copiii morții.

Florence a clătinat din cap.

— Nu, a zis ea ferm.

— Dar îți amintești ce mi-ai spus anul trecut, Florence, când în orașe se întâmplau lucrurile acelea incalificabile? Mi-ai spus: „Am văzut o femeie care a luat foc, ardea, și când

a țipat după ajutor, copiii au râs și au turnat și mai multă benzină pe ea". Mi-ai spus: „Nu credeam că o să trăiesc să văd așa ceva".

— Da, așa am spus și e adevărat. Dar cine i-a făcut așa cruzi? Albii i-au făcut așa cruzi.

A tras aer în piept, adânc, pătimaș. Eram în bucătărie. Ea călca. Mâna care ținea fierul a apăsat cu putere în jos. Florence m-a săgetat cu privirea. I-am atins ușor mâna. A ridicat fierul. Pe cearșaf se vedea un început de pată maronie de arsură.

Nici un strop de milă, mi-am zis eu: un război fără milă, fără limite. Un război pe care merită să-l ratezi.

— Și când într-o bună zi vor fi mari, am zis eu încet, crezi că îi va părăsi cruzimea? Ce fel de părinți vor deveni cei care au fost învățați că vremea părinților a luat sfârșit? Pot părinții să fie recreați, odată ce ideea de părinți a fost distrusă înlăuntrul lor? Calcă în picioare un om și-l lovesc pentru că bea. Dau foc oamenilor și râd văzându-i cum mor arzând. Cum se vor purta cu propriii copii? De ce fel de dragoste vor fi în stare? Inimile li se preschimbă în piatră văzând cu ochii, și ei ce spun? Tu spui: „Ăsta nu e copilul meu, ăsta e copilul omului alb, ăsta e monstrul făcut de omul alb". Asta e tot ce poți spune? Ai de gând să dai vina pe albi pentru ce fac ei, și să întorci spatele?

— Nu, a zis Florence. Nu e adevărat. Eu nu întorc copiilor mei spatele.

A împăturit cearșaful de-a latul și de-a lungul, de-a latul și de-a lungul, colțurile potrivindu-se precis, hotărât, unele peste altele.

— Ăștia sunt copii buni, sunt ca fierul, suntem mândri de ei.

A întins pe scândura de călcat prima față de pernă. Am așteptat-o să continue să vorbească. Dar n-a mai urmat nimic. N-o interesa să discute în contradictoriu cu mine.

Copii de fier, am zis în gândul meu. Florence, și ea, oarecum de fier. Epoca de fier. După care vine epoca de bronz. Cât va trece, oare cât va trece până când se întorc în ciclurile lor epocile mai blânde, epoca de argilă, epoca de pământ? O mamă de familie, spartană, cu inima de fier, aducând pe lume fii pentru națiune. „Suntem mândri de ei." Noi. Veniți acasă fie sub scut, fie pe scut.

Iar eu? Unde e inima mea în toate astea? Singurul meu copil se află la mii de kilometri depărtare, în siguranță; în curând voi fi fum și cenușă; prin urmare, ce contează pentru mine că a venit o vreme în care copilăria este disprețuită, iar copiii se învață unii pe alții să nu zâmbească niciodată, să nu plângă niciodată, să-și ridice în aer pumnii ca niște baroase? E cu adevărat un timp în afara timpului, tras afară din pământ, nelegitim, monstruos? La urma urmei, ce-a dat naștere epocii de fier dacă nu epoca de granit? Nu i-am avut pe Voortrekkeri, generație după generație de Voortrekkeri, copii de buri, încrâncenați la chip, cu buzele strânse, mărșăluind, cântându-și imnurile lor patriotice, salutându-și drapelul, jurând să moară pentru patria lor? *Ons sal lewe, ons sal sterwe.* Oare nu mai există zelatori albi care propovăduiesc copiilor lor – dintre care unii sunt prea mici să-și lege singuri șireturile – vechiul regim de disciplină, muncă, obediență, sacrificiu de sine, un regim al morții? Ce coșmar, de la început până la sfârșit! Spiritul de la Geneva triumfând în Africa. Calvin, cu robă neagră, cu sânge subțire, întotdeauna rece, frecându-și mâinile în lumea de apoi, zâmbind cu zâmbetul lui înghețat. Calvin victorios, renăscut în dogmatismele și vânătorii de vrăjitoare din ambele oștiri. Ce norocoasă ești că ai lăsat toate astea în urmă!

Celălalt băiat, prietenul lui Bheki, a sosit pe o bicicletă roșie, având cauciucuri groase, albastre ca cerul. Când m-am

dus la culcare noaptea trecută, bicicleta era în curte, lucind umedă în lumina lunii. La ora șapte azi-dimineață, când m-am uitat pe geam afară, bicicleta era tot acolo. Mi-am luat pastilele de dimineață și am mai dormit o oră. Am visat că eram prinsă într-o mulțime. Forme mă împingeau, mă loveau, înjurau folosind cuvinte pe care nu le puteam distinge, murdare, amenințătoare. Ripostam cu lovituri, dar brațele mele erau brațe de copil: *pff, pff*, pufăiau loviturile mele, ca niște pufăituri de aer.

M-a trezit răsunetul de voci ridicate, a lui Florence și a unei alte persoane. Am apăsat pe sonerie o dată, de două ori, de trei ori, de patru ori. În sfârșit, Florence a venit.

— E cineva la ușă, Florence?

Florence a ridicat de pe jos cuvertura și a împăturit-o la piciorul patului.

— Nu e nimeni, a răspuns ea.

— Prietenul fiului tău a rămas aici peste noapte?

— Da. Nu poate merge cu bicicleta pe întuneric, e prea periculos.

— Și unde a dormit?

Florence s-a îndreptat de spate.

— În garaj. Au dormit în garaj amândoi, el și Bheki.

— Dar cum au intrat în garaj?

— Au deschis fereastra.

— Nu mă pot întreba pe mine înainte să facă așa ceva?

Tăcere. Florence a luat tava.

— Băiatul ăsta o să stea și el aici, în garaj? Dorm în mașina mea, Florence?

Florence a clătinat din cap.

— Nu știu. Pe ei trebuie să-i întrebați.

La mijlocul zilei, bicicleta era tot acolo. Din băieți, nici urmă. Dar când m-am dus la cutia poștală, vizavi pe stradă

era parcată o dubiță galbenă de poliție, iar înăuntru doi tipi în uniformă, cel așezat în dreptul meu adormit cu obrazul lipit de geam.

I-am făcut semn celui așezat la volan. Motorul a prins viață, adormitul s-a îndreptat în scaun, duba a urcat pe trotuar, a făcut brusc un viraj strâns și a oprit lângă mine.

Mă așteptam să coboare. Dar nu, stăteau acolo fără să scoată un cuvânt, așteptând ca eu să vorbesc. Sufla un vânt rece de la nord-vest. Mi-am strâns capotul la gât. Radioul din dubă a pârâit. *„Vier-drie-agt"*, a zis o voce de femeie. Au ignorat-o. Doi tineri în albastru.

— Vă pot fi de ajutor? am întrebat eu. Așteptați pe cineva?

— Ne puteți fi de ajutor? Nu știu, doamnă. Dumneavoastră să ne spuneți dacă ne puteți fi de ajutor.

Pe vremea mea, m-am gândit eu, polițiștii se adresau politicos doamnelor. Pe vremea mea, copiii nu dădeau foc școlilor. *Pe vremea mea*: o expresie întâlnită, în ziua de azi, doar în scrisorile către editor. Bătrâni și bătrâne, tremurând de furie justificată, iau în mână stiloul, ultima armă ce le-a rămas. Pe vremea mea, de-acum încheiată; în viața mea, de-acum trecută.

— Dacă îi căutați pe băieții aceia doi, vreau să știți că eu le-am dat voie să stea aici.

— Care băieți, doamnă?

— Băieții care-au venit în vizită aici. Băieții din Guguletu. Elevii.

Din radio au izbucnit zgomote.

— Nu, doamnă, habar n-am de băieții din Guguletu. Vreți să-i căutăm?

Cei doi și-au aruncat o privire, o privire amuzată. M-am prins de bara porții. Capotul s-a desfăcut, am simțit vântul rece pe gât, pe piept.

— Pe vremea mea, am zis eu, rostind răspicat fiecare cuvânt vechi, discreditat, caraghios, polițiștii nu vorbeau așa cu o doamnă.

Și le-am întors spatele.

Radioul a cârâit ca un papagal în urma mea; sau poate că ei au făcut ca aparatul să cârâie astfel, îi cred în stare. O oră mai târziu, duba galbenă era tot acolo, în fața porții.

— Chiar cred că trebuie să-l trimiți acasă pe băiatul ăla, i-am spus lui Florence. O să-l bage în belea pe fiul tău.

— Nu pot să-l trimit acasă, a zis Florence. Dacă pleacă el, pleacă și Bheki. Așa sunt – a mai zis ea, ridicând o mână, cu două degete încrucișate. Aici-s mai în siguranță. În Guguletu e belea tot timpul, și-apoi vine poliția și trage.

Împușcături în Guguletu: ce-o fi știind Florence despre asta, ce-i fi știind tu la douăzeci de mii de kilometri depărtare, eu una habar n-am. În știrile ce-mi parvin nu se spune nimic despre belele, despre împușcături. Țara ce-mi este prezentată e o țară de vecini zâmbitori.

— Dacă stau aici ca să scape de lupte, de ce-i caută poliția?

Florence a tras adânc aer în piept. De când se născuse aia mică, mocnea în ea o furie abia reținută.

— Nu pe *mine* trebuie să mă întrebați, doamnă, a declarat ea, de ce vine poliția după copii și-i urmărește, și trage în ei, și-i bagă la închisoare. Nu pe *mine* trebuie să mă întrebați.

— Foarte bine, am zis, n-o să mai fac greșeala asta. Dar nu-mi pot transforma casa într-un liman pentru toți copiii care fug din orașe.

— Și de ce nu? m-a întrebat Florence, aplecându-se în față. De ce nu?

Am dat drumul la apă caldă în vană, m-am dezbrăcat și, chinuită de dureri, m-am cufundat înăuntru. *De ce nu?* Mi-am lăsat capul în piept; vârfurile părului, căzându-mi peste față,

au atins apa; picioarele, cu pete, cu vene albastre, se-ntindeau înaintea mea ca niște bețe. O femeie bătrână, bolnavă și urâtă, agățându-se de ceea ce i-a mai rămas. Cei vii, pierzându-și răbdarea cu muribunzii care nu se lasă duși; muribunzii, invidioși pe cei vii. Un spectacol dezgustător: de s-ar isprăvi mai iute.

În baie nu e sonerie. Mi-am dres vocea și am strigat: „Florence!" Țevi neizolate și pereți albi mi-au răspuns cu un ecou gol. Absurd să-mi închipui că Florence mă va auzi. Și dacă m-ar auzi, de ce-ar veni?

Dragă mamă, mi-am spus eu în gând, uită-te în jos la mine, întinde-ți mâna spre mine!

Am început să tremur din cap până-n picioare. În spatele pleoapelor închise am văzut-o pe mama, așa cum arată când mi-apare dinaintea ochilor, în hainele ei ponosite, de femeie bătrână, ascunzându-și chipul.

— Vino la mine! am șoptit eu.

Dar n-a vrut. Întinzându-și brațele ca un șoim care planează, mama a început să urce spre cer. Tot mai sus se înalța deasupra mea. A ajuns la stratul norilor, l-a străpuns, a urcat mai departe. Cu fiecare kilometru pe care-l urca, întinerea. Părul i-a devenit din nou negru, pielea proaspătă. Hainele vechi au căzut de pe ea ca frunzele uscate, dând la iveală rochia albastră cu pana la butonieră, pe care-o poartă în primele mele amintiri cu ea, din vremea când lumea era tânără și totul era posibil.

Și se tot înalța, în perfecțiunea eternă a tinereții, neschimbată, zâmbitoare, visătoare, pierdută, până la marginea a înseși bolții cerești.

— Mamă, uită-te în jos la mine! am șoptit în baia goală.

Ploile au început devreme anul ăsta. E a patra lună de ploaie. Atingi pereții și imediat apar pete de jilăveală. Din

loc în loc, vopseaua se umflă și se sparge. Hainele mele au un miros amar, de mucegai. Ce dor îmi este ca, măcar încă o dată, să îmbrac lenjerie proaspătă, mirosind a soare! De mi s-ar acorda încă o plimbare într-o după-amiază de vară, în josul bulevardului, printre trupurile oacheșe ale copiilor care se întorc acasă de la școală, râzând, chicotind, mirosind a transpirație tânără, curată, fetele tot mai frumoase în fiecare an, *plus belles*. Și dacă e să nu fie asta, măcar să fie, până în ultima clipă, recunoștință neîngrădită, recunoștință venită din inimă, pentru că mi s-a acordat un răstimp în această lume de minuni.

Scriu aceste cuvinte șezând în pat, cu genunchii lipiți din pricina frigului de august. *Recunoștință*: scriu cuvântul și-l citesc de la coadă la cap. Ce înseamnă? În fața ochilor mei devine dens, întunecat, misterios. Apoi se întâmplă ceva. Încet, asemenea unei rodii, inima îmi explodează de recunoștință; asemenea unui fruct ce se sparge și lasă la vedere semințele iubirii. *Recunoștință, rodie*: cuvinte înfrățite.

La cinci dimineața m-a trezit ploaia grea. Perdele de ploaie, revărsându-se peste marginile jgheaburilor înfundate, scurgându-se printre țigle crăpate. Am coborât, mi-am făcut un ceai și, învelită într-un pled, m-am apucat să fac socotelile cheltuielilor lunare.

Poarta a clicăit și pași au înaintat pe alee. O siluetă cocârjată sub un sac de plastic negru s-a furișat prin dreptul ferestrei. Am ieșit în verandă.

— Domnule Vercueil! am strigat în ploaia torențială.

Nici un răspuns. Ridicând umerii, învelindu-mă mai strâns în capot, am ieșit. În clipa următoare, papucii cu marginea aia caraghioasă de lână de oaie s-au muiat de apă. Am traversat curtea pleoscăind printre pârâiașele de apă de ploaie. La

intrarea întunecoasă în magazie m-am ciocnit de cineva: Vercueil, care stătea cu spatele la mine. A scos o înjurătură.

— Hai înăuntru! am strigat ca să acopăr zgomotul ploii. Hai în casă! Nu poți dormi aici!

Încă ținând sacul pe cap ca pe o glugă, m-a urmat în bucătărie și în lumină.

— Lasă chestia aia udă afară, i-am zis.

Apoi, șocată, am văzut că în urma lui mai intrase cineva. O femeie, mică de statură, abia îmi ajungea până la umăr, dar bătrână, sau cel puțin nu tânără, cu un chip puhav, o căutătură piezișă și piele lividă.

— Asta cine e? am întrebat.

Vercueil se uita țintă la mine, cu ochii lui galbeni, sfidători. Om-câine! mi-am zis eu.

— Puteți aștepta înăuntru până se oprește ploaia, apoi vreau să plecați, le-am zis celor doi cu răceală și le-am întors spatele.

Mi-am schimbat hainele, m-am încuiat în dormitor și am încercat să citesc. Dar cuvintele treceau de mine, foșnind ca frunzele. Ușor mirată, am simțit cum mi se închid pleoapele, am auzit cartea alunecându-mi din mâini.

Când m-am trezit, gândul ce mi-a venit întâi în minte a fost să-i scot din casă.

Nici urmă de femeie; dar Vercueil dormea în living, făcut covrig pe canapea, cu mâinile între genunchi și pălăria încă oarecum pe cap. L-am scuturat. A tresărit, și-a umezit buzele, a scos un sunet mormăit, somnoros, de protest. Același sunet – mi-am amintit pe dată – pe care-l scoteai și tu când te trezeam să mergi la școală. „Ora de sculare!" strigam eu în timp ce dădeam perdelele la o parte; răsucindu-te cu spatele la lumină, exact așa mormăiai. „Hai, draga mea, e vremea să te scoli!" îți șopteam în ureche, încă fără să trag de tine, dându-mi răgaz să mă așez lângă tine și să-ți mângâi părul, mângâiere după mângâiere, vârfurile degetelor pulsând de iubire, în timp

ce tu te agăți până în ultima clipă de trupul somnului. Să fie așa tot timpul! gândeam eu, cu mâna pe capul tău, curentul iubirii gonind prin ea.

Iar acum, murmurul tău somnoros, mângâietor, renăscut în gâtlejul acestui bărbat! Să mă așez și lângă el, să-i ridic pălăria, să-i mângâi părul soios? M-am înfiorat de scârbă. Ce ușor e să iubești un copil, ce greu să iubești ceea ce devine un copil! Odată, demult, cu pumnii la urechi și ochii strâns închiși în extaz, creatura asta a plutit și ea într-un uter de femeie, i-a băut din sânge, pântec la pântec. Și el a trecut prin porțile de os spre strălucirea de afară, și lui i s-a îngăduit să cunoască iubirea maternă, *amor matris*. Apoi, cu trecerea timpului, a fost dezvățat de asta, obligat să stea pe propriile picioare, și a început să crească uscat, debil, deformat. O viață separată, cu lipsuri, ca toate viețile; dar în cazul ăsta, fără doar și poate, mult mai subnutrită decât majoritatea celorlalte. Un bărbat la mijlocul vieții încă sugând din sticle, tânjind după beatitudinea inițială, căutând-o în stările lui de torpoare.

În timp ce stăteam și-l priveam, femeia lui a intrat în cameră. Ignorându-mă, s-a prăbușit la locul ei, un culcuș de perne pe podea. A scos un râgâit mirosind a apă de colonie: a mea. În urma femeii a intrat Florence, zborșită.

— Nu-mi cere să-ți explic, Florence, am zis eu. Lasă-i în pace, dorm ca să dea ceva uitării.

Ochelarii lui Florence au scăpărat, voia să spună ceva, dar eu i-am tăiat-o scurt:

— Te rog! N-o să rămână aici.

Cu toate că am tras apa la toaletă de câteva ori, tot persista un miros dulceag și dezgustător, ce-mi făcea greață. Am aruncat carpeta din baie afară, în ploaie.

Mai târziu, când copiii se aflau în bucătărie cu Florence, la micul dejun, am coborât din nou. Fără nici un preambul m-am adresat lui Bheki:

— Am auzit că tu și prietenul tău ați dormit în mașina mea. De ce nu mi-ați cerut voie?

S-a lăsat tăcerea. Bheki nu și-a ridicat privirile spre mine. Florence tăia pâine.

— De ce nu mi-ați cerut voie? Răspunde-mi!

Fetița s-a oprit din mestecat, a căscat ochii la mine.

De ce mă purtam atât de ridicol? Pentru că eram nervoasă. Pentru că mă săturasem să fiu folosită. Pentru că dormiseră în mașina mea personală. Mașina mea, casa mea: ale mele; încă nu plecasem de pe lumea asta.

Apoi, din fericire, a apărut Vercueil și tensiunea s-a spart. A trecut prin bucătărie, fără să se uite nici în stânga, nici în dreapta, și a ieșit pe verandă. L-am urmat. Câinele sărea pe el, țopăia, dădea din coadă, plin de bucurie. A sărit și pe mine, mânjindu-mi fusta cu labele ude. Ce stupid arată cineva care se ferește de-un câine!

— Te rog să-ți scoți prietena din casă, i-am spus eu.

Uitându-se în sus la un cer greu de nori, Vercueil n-a zis nimic.

— Dacă n-o scoți tu imediat, o scot eu! am țipat furioasă.

M-a ignorat.

— Ajută-mă, i-am cerut lui Florence.

Femeia zăcea cu fața în jos, pe patul ei de perne, cu o pată de umezeală la colțul gurii. Florence a tras-o de braț. Femeia s-a ridicat amețită. Pe jumătate ghidând-o, pe jumătate împingând-o, Florence i-a făcut vânt afară din casă.

Vercueil ni s-a alăturat pe alee.

— Asta întrece orice măsură! m-am stropșit la el.

Cei doi băieți erau deja în stradă, cu bicicleta. Făcându-se că nu observă gâlceava noastră, au pornit-o în sus pe Schoonder, Bheki călare pe cadru, prietenul lui pedalând.

Cu voce răgușită, într-un potop incoerent de obscenități, femeia a început s-o înjure pe Florence. Florence mi-a aruncat o privire malițioasă.

— Gunoi, a zis ea și s-a depărtat cu pas hotărât.

— Nu vreau s-o mai văd pe femeia asta niciodată, i-am zis lui Vercueil.

Bicicleta cu cei doi băieți călare a reapărut de după culmea dealului, pe Schoonder – gonea spre noi, prietenul lui Bheki pedala din răsputeri. În urma lor, duba galbenă a poliției, cea de ieri.

La curbă era parcată o camionetă, cu țevi și tije în remorcă, materiale pentru canalizare. Bicicleta avea loc suficient să treacă. Dar când duba a ajuns în dreptul băieților, portiera din dreptul lor s-a deschis brusc, izbindu-i dintr-o parte. Bicicleta s-a dezechilibrat și n-a mai putut fi controlată. L-am zărit pe Bheki alunecând, cu brațele ridicate deasupra capului, pe celălalt băiat ridicându-se sprijinit de pedale, ferindu-și fața și întinzând o mână, ca să se apere. Peste zgomotul ce venea de pe strada Mill, am auzit distinct bufnetul unui trup oprit în plin zbor, un „Ah!" adânc, surprins, de aer dat afară din plămâni, zdrangănul bicicletei când s-a izbit de camioneta instalatorului.

— Dumnezeule! am țipat cu o voce ascuțită, rămasă în văzduh, pe care n-am recunoscut-o ca fiind a mea.

Timpul a părut să se oprească și iar să se scurgă, lăsând în urmă o breșă: într-o clipă, băiatul a întins mâna ca să se salveze, în clipa următoare zăcea grămadă în șanț. Apoi ecoul țipătului meu s-a risipit și scena s-a recompus cu toate elementele ei familiare: strada Schoonder într-o dimineață liniștită a unei zile de lucru, cu o dubă galben-deschis care tocmai dă colțul.

Un câine, un retriever, a venit cu pas mărunt să vadă despre ce e vorba. Câinele lui Vercueil l-a amușinat pe retriever, în vreme ce retrieverul, ignorându-l, a amușinat asfaltul, apoi s-a apucat să-l lingă. Eu voiam să mă mișc, dar nu puteam. Era o răceală în mine, mădularele îmi păreau să se depărteze,

mi-a venit în minte cuvântul *leșin*, cu toate că n-am leșinat în viața mea. *Țara asta!* mi-am zis. Apoi: *Slavă Domnului că a plecat de-aici!*

O poartă s-a deschis și și-a făcut apariția un bărbat îmbrăcat în haine albastre de lucru. I-a dat retrieverului un picior, câinele a sărit în lături, surprins și jignit.

— Isuse! a exclamat omul.

S-a aplecat și a început să tragă de mădularele încurcate în cadrul bicicletei.

M-am apropiat tremurând.

— Florence! am strigat.

Dar Florence nu se zărea nicăieri.

Punându-și câte un picior de-o parte și de alta a trupurilor, instalatorul a ridicat bicicleta și a dat-o deoparte. Bheki zăcea sub celălalt băiat. Chipul îi era foarte încruntat; își tot lingea buzele; ochii îi erau închiși. Câinele lui Vercueil a vrut să-l lingă.

— Șterge-o! am șoptit, împingându-l cu piciorul.

Câinele a dat din coadă.

Lângă mine a apărut o femeie, ștergându-și mâinile de-un prosop.

— Sunt băieții cu ziarele? a întrebat ea. Sunt băieții cu ziarele, știți cumva?

Am clătinat din cap.

Cu o mână nesigură, bărbatul în albastru și-a trecut din nou un picior peste trupurile lor. Ceea ce-ar fi trebuit să facă era să ridice greutatea inertă a celuilalt băiat care zăcea cu fața în jos peste Bheki. Dar nu voia s-o facă, și nici eu nu voiam s-o facă. Era ceva nelalocul său, ceva nefiresc în felul în care zăcea băiatul.

— Mă duc să telefonez la salvare, a zis femeia.

M-am aplecat și am ridicat brațul inert al băiatului.

— Stați! m-a oprit bărbatul. Să fim atenți.

Prinzându-l pe sub umeri, l-a tras pe băiat de pe Bheki și l-a întins pe asfalt. Bheki a deschis ochii.

— Bheki! am zis eu.

Bheki mi-a aruncat o privire liniștită, indiferentă.

— Totul e în regulă! am zis eu.

Continua să mă privească, accepta minciuna, treacă de la el.

— Salvarea e pe drum, am mai zis eu.

Deodată Florence era acolo, îngenunchind lângă fiul ei, vorbindu-i precipitat, mângâindu-l pe cap. El a început să răspundă, cuvinte încete, molfăite. Mâna lui Florence s-a oprit în timp ce ea asculta.

— S-au izbit de partea din spate a camionetei ăsteia, am explicat eu.

— E camioneta mea, a zis bărbatul în albastru.

— Poliția i-a împins, am spus eu. E incredibil, pur și simplu incredibil. Aceiași doi polițiști care au fost aici ieri, sunt sigură.

Florence și-a strecurat o mână pe sub capul lui Bheki. Băiatul s-a ridicat încet în șezut. Un pantof îi căzuse din picior; un crac al pantalonului se sfâșiase și se îmbibase de sânge. Cu băgare de seamă, Florence a dat la o parte materialul sfâșiat și s-a uitat atent la rană. Palmele lui Bheki erau julite, pielea îi atârna fâșii.

— Salvarea e pe drum, am zis eu.

— N-avem nevoie de salvare, a spus Florence.

Greșea. Celălalt băiat zăcea răstignit pe spate. Folosindu-se de propria jachetă, instalatorul încerca să oprească sângele ce-i curgea șiroaie pe față. Dar șuvoiul nu se oprea. Instalatorul a ridicat jacheta îmbibată și, timp de o secundă, înainte ca fruntea să i se întunece din nou de sânge, am văzut cum

îi atârna carnea, ca o halcă tranșată cu un cuțit de măcelar. Sângele curgea compact în ochii băiatului, îi făcea părul să lucească; picura pe asfalt; era peste tot. Nu știam că sângele poate fi atât de întunecat, atât de gros, de greu. Ce inimă trebuie să aibă, mi-am spus, ca să pompeze sângele ăla și să nu se oprească din pompat!

— Vine salvarea? a întrebat instalatorul. Pentru că nu știu cum să opresc asta.

Era transpirat din cap până-n picioare; și-a schimbat poziția și pantoful lui, îmbibat de sânge, a scârțâit.

Îmi aduc aminte că aveai unsprezece ani când ți-ai tăiat degetul mare la mașina de tăiat pâine. Te-am dus imediat la camera de urgență de la Groote Schuur. Ne-am așezat pe o bancă, așteptând să-ți vină rândul, tu aveai degetul înfășurat cu tifon și ți-l strângeai ca să oprești sângerarea. „Ce-o să mi se-ntâmple?" ai șoptit tu. „O să-ți facă o injecție și o să-ți pună copci", ți-am șoptit la rândul meu. „Doar câteva copci, doar câteva înțepături."

Era o zi de sâmbătă, abia se însera și totuși la urgență începeau să fie aduși răniți. Un bărbat, cu pantofi albi și un costum negru șifonat, scuipa tot timpul sânge într-un vas. Un tânăr pe o targă, gol până la brâu, deschis la curea, ținea pe pântec un ghem de cârpă udă. Sânge pe podea, sânge pe bănci, ce conta bietul nostru flecușteț pe lângă torentul acesta de sânge negru? Ghiocel, micuța copilă, pierdută într-o peșteră de sânge, la fel și mama ei. O țară ce risipește sângele. Soțul lui Florence, cu șorțul lui de mușama galbenă și cizme galbene, înotând în sânge, vite răsturnate, cu grumazurile despicate, azvârlind, ca niște balene, ultime jeturi în aer. Pământul uscat sorbind sângele acestor făpturi. O țară care bea râuri de sânge și nu se satură niciodată.

— Lasă-mă pe mine, i-am spus eu instalatorului.

S-a dat la o parte. Am îngenuncheat și am ridicat jacheta albastră îmbibată. Sângele curgea pe chipul băiatului într-un șiroi constant, egal. Între degetele mari și arătătoare am strâns cât am putut de tare marginile cărnii desprinse. Câinele lui Vercueil iar s-a vârât lângă noi.

— Ia câinele ăsta de-aici, m-am răstit eu.

Instalatorul i-a dat un șut. Câinele a scheunat și s-a depărtat cu coada între picioare. Unde era Vercueil? Oare chiar așa era, chiar era om de nimic?

— Du-te și mai dă un telefon, i-am cerut instalatorului.

Atâta vreme cât strângeam bine, puteam stăvili șuvoiul. Dar cum slăbeam strânsoarea, sângele se pornea din nou, constant. Era doar sânge, nimic mai mult, sânge ca al tău și al meu. Dar niciodată înainte nu văzusem ceva atât de roșu și atât de negru. Poate că era un efect al pielii, tinere, suple, ca o catifea întunecată, peste care curgea; dar chiar și pe mâinile mele părea mai întunecat și mai sclipitor decât ar trebui să fie sângele. Mă uitam la el fascinată, înspăimântată, cuprinsă de o adevărată încremenire contemplativă. Și totuși era imposibil, în străfundul ființei mele era imposibil să mă las pradă acestei încremeniri, să mă relaxez și să nu fac nimic să opresc șuvoiul. De ce? mă întreb acum. Și răspund: Pentru că sângele este prețios, mult mai prețios decât aurul și diamantele. Pentru că sângele este unul singur: un iaz de viață dispersat între noi, în existențe separate, dar, prin natura lor, formând un tot: împrumutat, nu dat: deținut în comun, dat spre păstrare pentru a fi conservat și părând a trăi în noi, dar numai părând, căci cu adevărat noi trăim în el.

O mare de sânge, în sfârșit reasamblată: așa va fi la sfârșitul zilelor? Sângele tuturor: o Mare Baikal, negru-roșcată, sub un cer siberian albastru, iernatic, stânci de gheață în jurul ei, malurile sale albe ca zăpada spălate de sânge, vâscos, apatic.

Sângele omenirii, redat lui însuși. Un trup de sânge. Al întregii omeniri? Nu, într-un loc aparte, într-o ieșitură cu maluri înalte de lut, în Karoo, împrejmuit cu sârmă ghimpată, sub soarele dogorâtor, sângele africanilor și al celor care le aduc prinos, nemișcat, stagnant.

Sânge, sacru, detestat. Iar tu, carne din carnea mea, sânge din sângele meu, sângerând în fiecare lună pe pământ străin.

De douăzeci de ani nu mai sângerez. Boala care roade acum din mine este uscată, fără sânge, încetă și rece, trimisă de Saturn. E ceva aici greu de conceput. Am rămas grea cu excrescențele astea, aceste umflături reci, obscene; am purtat și am tot purtat aceste progenituri dincolo de orice termen firesc, neputând să le dau naștere, neputând să le ostoiesc foamea: copii înlăuntrul meu, mâncându-mă în fiecare zi, și nu cresc, ci se umflă, au dinți, au gheare și sunt etern reci și nesățioși. Uscați, uscați, să-i simt noaptea răsucindu-se în trupul meu uscat, nu se întind și nu izbesc cu picioarele așa cum face o progenitură umană, ci își schimbă unghiul, găsind un loc nou de ros. Asemenea ouălor de insecte puse într-un trup-gazdă, devenite acum viermi și devorându-și implacabil gazda. Ouăle mele, crescute în mine. *În mine, ale mele*: cuvinte pe care le scriu tremurând, dar sunt adevărate. Fiicele morții mele, surori de-ale tale, fiică a vieții mele. Ce cumplit când maternitatea ajunge să se parodieze pe sine! O hârcă aplecată deasupra unui băiat, cu mâinile lipicioase din pricina sângelui: o imagine dezgustătoare, așa îmi pare acum. Am trăit prea mult. Moartea prin foc, singura moarte decentă ce a mai rămas. Să pășesc în foc, să iau foc asemenea unei torțe, să-i simt pe acești profitori ascunși cum se fac mici de frică și cum țipă și ei, în ultima clipă, cu vocile lor anemice, aspre, nefolosite; să ard și să dispar, să descotorosesc lumea de mine, s-o las curată. Creșteri monstruoase, avortoni: semn că ți-ai

depășit termenul. Țara asta la fel: e timpul pentru foc, e timpul pentru un sfârșit, e timpul să crească ceea ce crește din cenușă.

Când a venit salvarea, eram atât de înțepenită, că a trebuit să fiu ridicată în picioare. Desprinzându-mi degetele lipicioase de pe rană, am redeschis-o.

— A pierdut mult sânge, am spus.

— Nu-i nimic grav, a zis scurt medicul de pe salvare. A deschis o pleoapă a băiatului. Comoție, a adăugat el. Cum s-a întâmplat?

Bheki ședea pe pat, dezbrăcat de pantaloni, cu mâinile cufundate într-un lighean cu apă; Florence, îngenuncheată în fața lui, îi bandaja piciorul.

— De ce m-ai lăsat singură să am grijă de el? De ce n-ai stat să mă ajuți?

Glasul mi-era arțăgos, dar măcar o dată aveam dreptate, nu-i așa?

— Nu vreau să am treabă cu poliția, a zis Florence.

— Nu asta am întrebat. M-ai lăsat să am grijă singură de prietenul fiului tău. De ce tocmai eu trebuie să am grijă de el? Nu înseamnă nimic pentru mine.

— Unde e? a întrebat Bheki.

— L-au dus la spitalul Woodstock. Are comoție.

— Ce-i aia comoție?

— E inconștient. S-a lovit la cap. Știi de ce-ați căzut?

— Ne-au împins.

— Da, v-au împins. Am văzut. Aveți noroc că sunteți în viață, amândoi. O să depun o plângere.

Bheki și mama lui și-au aruncat o privire.

— Nu vrem să avem treabă cu poliția, a repetat Florence. N-ai ce face împotriva poliției.

Încă o privire, ca și când voia să fie sigură că fiul o aprobă.

— Dacă nu depuneți plângere, o să continue să se poarte cum vor. Chiar dacă nu rezolvați nimic, trebuie să-i înfruntați. Și nu mă refer doar la poliție. Vorbesc de cei aflați la putere. Trebuie să vadă că nu vă temeți. Asta-i o treabă serioasă. Ar fi putut să vă omoare, Bheki. Ce-au cu voi? Ce-ați făcut tu și prietenul ăla al tău?

Florence a înnodat bandajul în jurul piciorului și i-a murmurat ceva băiatului. El și-a scos mâinile din lighean. Se simțea miros de antiseptic.

— E rău? am întrebat.

Și-a întins mâinile, cu palmele în sus. Carnea crudă continua să sângereze. Răni onorabile? Ar conta, pe statul de plată, ca răni onorabile, răni de război? Ne uitam împreună la mâinile sângerânde. Aveam impresia că Bheki își stăpânea lacrimile. Un copil, doar un copil, care s-a jucat cu bicicleta.

— Prietenul tău, am zis eu. Nu crezi că părinții lui ar trebui să afle?

— Dau eu telefon, a zis Florence.

Florence a dat telefon. O conversație gălăgioasă, lungă.

— Spitalul Woodstock, am auzit eu.

Câteva ore mai târziu, un apel de la un telefon public, o femeie care a cerut-o pe Florence.

— Nu e la spital, a raportat Florence.

— Era mama lui? am întrebat.

— Bunica.

Am telefonat la spitalul Woodstock.

— Nu aveți numele lui, era inconștient când l-au luat, am spus eu.

— Nu-i înregistrat nici un pacient de felul ăsta, mi-a răspuns bărbatul.

— Avea o tăietură groaznică pe frunte.

— Nu e înregistrat.

Am renunțat.

— Ăștia-s mână-n mână cu poliția, a spus Bheki. Toți sunt la fel, ambulanțele, doctorii, poliția.

— Prostii, am zis eu.

— Nimeni nu mai are încredere în ambulanțe. Ăștia vorbesc tot timpul cu poliția la radio.

— Prostii.

A zâmbit, un zâmbet nu lipsit de farmec, încântat că are prilejul să mă dădăcească, să mă învețe ce e aia viața reală. Iar eu, bătrâna care a trăit într-un pantof, care nu are copii și nu știe ce să facă.

— Ba așa e, a insistat el. Ascultați și veți auzi.

— De ce te urmărește poliția?

— Nu mă urmărește pe mine. Urmărește pe toată lumea. Eu n-am făcut nimic. Dar ei, cum văd pe unul despre care cred c-ar trebui să fie la școală, încearcă să-l prindă. Noi nu facem nimic, zicem doar că nu mergem la școală. Acum ne țin sub teroarea asta. Sunt teroriști.

— Și de ce nu vreți să mergeți la școală?

— La ce-i bună școala? Doar ca să ne facă să ne adaptăm sistemului de apartheid.

Clătinând din cap, m-am întors către Florence. Pe buzele ei stăruia un surâs mic, crispat, pe care nu se ostenea să și-l ascundă. Fiul ei marca puncte cu ochii închiși. Ei bine, n-are decât.

— Sunt prea bătrână pentru lucruri din astea, i-am zis eu. Nu pot să cred că vrei ca fiul tău să bântuie străzile și să taie frunză la câini până dispare apartheidul. Apartheidul n-o să moară mâine-poimâine. Băiatul ăsta își distruge viitorul.

— Ce-i mai important, că apartheidul trebuie distrus, sau că eu trebuie să merg la școală? a întrebat Bheki provocându-mă, adulmecând victoria.

— Nu asta-i opțiunea, am răspuns eu obosită.

Aveam însă dreptate? Dacă nu asta era opțiunea, care era?

— Vă duc la Woodstock, le-am propus eu. Dar trebuie să plecăm imediat.

Când Florence l-a văzut pe Vercueil așteptând, a început să protesteze. Dar eu am insistat:

— Trebuie să vină, pentru cazul în care am probleme cu mașina.

Prin urmare, i-am dus la Woodstock, Vercueil șezând lângă mine și mirosind mai rău decât oricând, un miros ce părea să aibă și ceva jalnic, iar Florence și Bheki, tăcuți, pe bancheta din spate. Mașina se opintea în sus pe clina domoală spre spital; de data asta, am avut prezența de spirit să parchez cu botul spre josul pantei.

— V-am zis, nu există o asemenea persoană aici, a spus omul de la recepție. Dacă nu mă credeți, duceți-vă și uitați-vă în saloane.

Deși eram obosită, m-am târât prin saloanele bărbaților, în urma lui Florence și Bheki. Era ora siestei; guguștiucii uguiau încet în copacii de afară. N-am văzut nici un băiat negru cu capul bandajat, doar bătrâni albi, în pijamale, holbându-se cu ochi goi în tavan, în vreme ce radioul transmitea muzică mângâietoare. Frații mei tainici, m-am gândit eu, aici e locul meu.

— Dacă nu l-au adus aici, atunci unde puteau să-l ducă? am întrebat la recepție.

— Încercați la Groote Schuur.

Parcarea de la Groote Schuur era plină. Timp de-o jumătate de oră am așteptat la poartă, cu motorul în ralanti. Florence și fiul ei vorbeau încetișor între ei, Vercueil privea cu ochi goi, eu căscam. Ca într-un weekend somnolent în Africa de Sud, mi-am zis; ca atunci când îți iei familia la plimbare

cu mașina. Am fi putut juca fazan sau ceva asemănător, ca să ne treacă timpul, dar ce șanse aveam să-i conving pe cei trei? Jocuri de cuvinte, dintr-un trecut la care numai eu puteam privi în urmă cu nostalgie, când noi, cei din clasele de mijloc, clasele înstărite, ne petreceam duminicile la țară, hoinărind de la un loc minunat la altul, încheind după-amiaza cu ceai și *scone*[1], și gem de căpșuni, și frișcă, într-o ceainărie cu o priveliște frumoasă, de preferat spre vest, peste mare.

A ieșit o mașină, am intrat noi.

— Eu rămân aici, a zis Vercueil.

— Unde ar fi dus cineva care a suferit o comoție? am întrebat la recepție.

Am străbătut coridoare lungi, ticsite de lume, căutând salonul C-5. Ne-am înghesuit într-un lift cu patru femei musulmane, acoperite cu văluri și ducând vase cu mâncare. Bheki, rușinat de mâinile sale bandajate, și le ținea ascunse la spate. Ne-am uitat în C-5, în C-6, nici urmă de băiat. Florence a oprit o infirmieră.

— Încercați în aripa nouă, a sugerat aceasta.

Extenuată, am clătinat din cap.

— Nu mai pot merge, am zis. Mergeți voi doi; vă aștept la mașină.

Era adevărat, eram obosită, mă durea șoldul, inima îmi bătea nebunește, aveam un gust neplăcut în gură. Dar nu era numai asta. Vedeam prea mulți bătrâni bolnavi și prea dintr-odată. Mă covârșeau și mă intimidau. Negri și albi, bărbați și femei își târșâiau picioarele pe coridoare, aruncându-și priviri invidioase, ațintindu-mă când mă apropiam, simțind, fără greș, mirosul morții. „Impostoareo!" păreau să șoptească, gata să mă prindă de braț, să mă tragă îndărăt.

---

1 Plăcintă de ovăz sau grâu, pregătită cu lapte.

„Crezi că poți veni aici și pleca oricând poftești? Nu cunoști regula? Aceasta e casa umbrei și a suferinței, prin care trebuie să treci în drum spre moarte. Asta e sentința ce-o primim cu toții; un termen în închisoare, înainte de execuție." Dulăi bătrâni patrulând pe coridoare, având grijă ca nici un condamnat să nu zboare înapoi spre aer, lumină, lumea generoasă de deasupra. Hades e locul ăsta, iar eu o umbră care evadează. M-am cutremurat când am trecut pragul.

Am așteptat în mașină tăcuți, Vercueil și cu mine, asemenea unui cuplu căsătorit de prea multă vreme, care nu mai are ce-și spune, morocănos. Am început chiar să mă obișnuiesc cu mirosul, mi-am zis în gând. Asta e ceea ce simt pentru Africa de Sud: nici un strop de iubire, doar un strop de obișnuință cu mirosul ei rău? Căsătoria este destin. Devenim ceea ce luăm în căsătorie. Noi care ne căsătorim cu Africa de Sud devenim sud-africani: urâți, îmbufnați, apatici, singurul semn de viață în noi fiind o scurtă sclipire a colților, când suntem supărați. Africa de Sud: un dulău bătrân, țâfnos, moțăind în prag, așteptând să-i sune ceasul. Și ce nume neinspirat pentru o țară! Să sperăm că-l vor schimba când o vor lua de la capăt.

A trecut un grup de infirmiere, râzând, vesele, ieșeau din tură. De ajutorul lor fug eu, mi-am zis. Ce ușurare ar fi să mă dau în grija lor acum! Cearșafuri curate, mâini pricepute pe trupul meu, eliberarea de durere, o eliberare întru neajutorare – ce mă ține de la a mă abandona? Am simțit o contracție în gâtlej, lacrimile gata să izbucnească, și mi-am ferit fața. O aversă trecătoare, mi-am spus – vreme englezească. Dar adevărul e că plâng din ce în ce mai ușor, cu tot mai puțină jenă. Am cunoscut odată o femeie (te deranjează că mama ta vorbește despre asemenea lucruri?) care ajungea foarte ușor la plăcere, la orgasm. Zicea că orgasmele trec prin ea asemenea

unor mici scuturături, unul după altul, făcându-i trupul să tremure ca apa. Cum o fi, m-am întrebat adesea, să trăiești într-un asemenea trup? Să te preschimbi în apă: asta înseamnă extazul? Acum am un oarecare răspuns în aceste izbucniri de lacrimi, în aceste delicvescențe ale mele. Lacrimi, nu de regret, ci de tristețe. O tristețe ușoară, capricioasă: o melancolie, dar nu neagră: mai curând albastru-pal, albastrul cerurilor îndepărtate, al zilelor senine de iarnă. O chestiune personală, o tulburare a iazului sufletului, pe care mă ostenesc tot mai puțin s-o ascund.

Mi-am șters ochii, mi-am suflat nasul.

— Nu trebuie să te simți stânjenit, i-am spus eu lui Vercueil. Plâng fără motiv. Mulțumesc că ai venit cu noi.

— Nu văd de ce-ai nevoie de mine, a zis el.

— E greu să fii singur tot timpul. Asta-i tot. Nu te-am ales, dar tu ești aici și va trebui să mă mulțumesc cu asta. Ai sosit. E ca atunci când faci un copil. Nu-ți poți alege copilul. Vine pe lume, și-atât.

Fără să se uite la mine, a zâmbit deliberat, viclean.

— În plus, am zis eu, împingi mașina. Dacă n-aș putea folosi mașina, aș sta închisă în casă.

— Tot ce-ți trebuie e o baterie nouă.

— Nu vreau o baterie nouă. Nu înțelegi asta, nu-i așa? Trebuie să-ți explic? Mașina asta e veche, aparține unei lumi care aproape nu mai există, dar funcționează. Eu încerc să mă agăț de ceea ce a rămas din acea lume, de ceea ce încă funcționează. Nu contează dacă îmi place sau detest. Fapt e că eu acestei lumi îi aparțin, așa cum nu-i aparțin, slavă Domnului, celei care a devenit. E o lume în care nu te poți bizui pe mașini că pornesc oricând ai tu chef. În lumea mea, dai la cheie. Dacă așa nu merge, dai la manivelă. Dacă așa nu merge, găsești pe cineva să te-mpingă. Și dacă nici așa nu

merge, te sui pe bicicletă, sau mergi pe jos, sau rămâi acasă. Așa stă treaba în lumea căreia îi aparțin eu. Mă simt confortabil acolo, e o lume pe care o înțeleg. Nu văd de ce ar trebui să mă schimb.

Vercueil n-a spus nimic.

— Și dacă îți închipui că sunt o fosilă din trecut, am adăugat eu, e cazul să te uiți la tine însuți. Ai văzut ce părere au copiii din ziua de azi despre băutură și tăiat frunză la câini și *leeglopery*. Ai grijă. În Africa de Sud din viitor, toată lumea va trebui să muncească, inclusiv tu. Poate nu-ți place perspectiva, dar ai face bine să te pregătești pentru ea.

Peste parcare se lăsa întunericul. Unde era Florence? Durerea din spate mă dobora. Trecuse ora la care trebuia să-mi iau pastilele.

M-am gândit la casa goală, la noaptea lungă ce se căsca în fața mea. Ochii mi s-au umplut din nou de lacrimi, fără nici un efort.

Am zis:

— Ți-am vorbit despre fiica mea din America. Fiica mea e totul pentru mine. Nu i-am spus adevărul, tot adevărul despre starea mea. Știe că am fost bolnavă, știe că am suferit o operație; crede că a reușit și că mă simt mai bine. Când zac în pat noaptea și mă uit la gaura neagră în care mă prăbușesc, tot ce mă ține întreagă la minte este gândul la ea. Îmi zic: am adus un copil pe lume, am avut grijă de el până a crescut mare, a devenit femeie, am avut grijă de ea până a ajuns cu bine în pragul unei noi vieți: asta am făcut și asta nu-mi poate fi luat niciodată. Gândul acesta e un stâlp de care mă țin când mă lovește furtuna. Uneori îndeplinesc un mic ritual care mă ajută să-mi păstrez calmul. Îmi zic: e ora două dimineața aici, în partea asta de lume, prin urmare e șase seara acolo, în partea ei de lume. Imaginează-ți: șase seara.

Acum imaginează-ți restul. Imaginează-ți tot restul. Ea abia a venit acasă de la serviciu. Își pune haina în cui. Deschide frigiderul și scoate o pungă de mazăre congelată. Golește punga într-o oală. Ia două cepe și începe să le decojească. Imaginează-ți lumea în care ea face aceste lucruri, o lume cu propriile ei mirosuri și sunete. Imaginează-ți o seară de vară în America de Nord, cu țânțari la ușa cu plasă și copii care strigă pe stradă. Imaginează-ți-o pe fiica mea în casa ei, în viața ei, cu o ceapă într-o mână, într-o țară unde va trăi și va muri în pace. Orele trec: aici se luminează de ziuă, acolo se întunecă. Ea se culcă; somnoroasă, zace lângă trupul soțului ei, în patul lor conjugal, în țara lor pașnică. Mă gândesc la trupul ei, nemișcat, viguros, viu, liniștit, salvat. Mi-e cumplit de dor s-o strâng în brațe. „Sunt atât de recunoscătoare", vreau să spun, din adâncul inimii. Și mai vreau să spun, dar n-o fac niciodată: „Salvează-mă!" Înțelegi? Înțelegi?

Portiera era deschisă. Vercueil s-a aplecat în afară, sprijinindu-și capul de cadrul portierei, cu un picior pe pământ. A oftat din rărunchi; l-am auzit. Fără îndoială, își dorea să se întoarcă Florence, să-l salveze. Ce obositoare confesiunile astea, justificările astea, pretențiile astea!

— Pentru că e ceva ce nu trebuie niciodată să-i ceri unui copil, am continuat eu: să te îmbrățișeze, să te consoleze, să te salveze. Consolarea, iubirea trebuie să se reverse înainte, nu înapoi. Asta e o regulă, alta dintre regulile de fier. Când o persoană în vârstă începe să cerșească iubire, totul devine jalnic. Ca un părinte care încearcă să se strecoare în patul unui copil: nefiresc. Și totuși, ce greu e să te desparți de atingerea aceea vie, de toate atingerile care ne leagă de cei vii! Ca un vapor cu aburi ce se depărtează de chei, odgoanele încordându-se, plesnind, căzând. Pornind într-un ultim voiaj. Cei dragi pleacă. Ce trist, trist! Când au trecut pe lângă noi infirmierele, mai

adineauri, mi-a venit să cobor din mașină și să renunț, să mă predau din nou spitalului, să mă las dezbrăcată, vârâtă în pat și îngrijită de mâinile lor. După mâinile lor mă pomenesc tânjind mai mult decât după orice altceva. Atingerea mâinilor. Altfel, de ce le angajăm pe fetele astea, de ce-i angajăm pe copiii ăștia, dacă nu pentru a atinge, a mângâia, în felul lor agil, carnea care a îmbătrânit și nu mai e iubită? De ce le dăm lămpi și-i numim îngeri? Pentru că vin în toiul nopții să ne spună că e vremea să plecăm? Poate. Dar și pentru că își întind mâna să reînnoiască o atingere ce s-a frânt.

— Spune-i astea fiicei tale, a zis Vercueil liniștit. Va veni.

— Nu.

— Spune-i chiar acum. Dă-i telefon în America. Spune-i că ai nevoie de ea aici.

— Nu.

— Atunci nu-i spune după, când e prea târziu. N-o să te ierte.

Dojana a fost ca o palmă peste obraz.

— Sunt lucruri pe care nu le înțelegi, am zis eu. Nu am nici o intenție s-o chem pe fiica mea înapoi. Mi-o fi dor de ea, dar n-o vreau aici. De-aia se numește dor. Doare cu toată durerea lumii.

Spre lauda lui, nu a strâmbat din nas la prostia asta.

— Trebuie să alegi, a zis el. Ori îi spui, ori nu-i spui.

— N-o să-i spun, fii sigur de asta, am zis eu (ce mincinoasă sunt!). În vocea mea apărea o inflexiune aparte, un ton pe care nu-l puteam controla. Dă-mi voie să-ți amintesc, asta nu-i o țară normală. Oamenii nu pot veni sau pleca după bunul lor plac.

Vercueil nu făcea nimic să-mi vină în întâmpinare.

— Fiica mea nu se va întoarce până ce nu se vor schimba lucrurile aici. A făcut un jurământ. Nu se va întoarce în

Africa de Sud cea pe care o cunoaștem tu, eu și ea. Cu siguranță nu va cere – cum să le spun? – *oamenilor ăstora* permisiunea să vină. O să se întoarcă abia când vor atârna cu picioarele în sus de stâlpii de lumină, zice ea. O să se întoarcă atunci ca să arunce cu pietre în trupurile lor și să danseze pe străzi.

Vercueil și-a dezvelit dinții într-un zâmbet larg. Dinți galbeni, de cal. Un cal bătrân.

— Nu mă crezi, am zis eu, dar poate că într-o bună zi o vei întâlni, și atunci vei vedea. E ca fierul. N-am de gând să-i cer să-și încalce jurămintele.

— Și tu ești ca fierul, mi-a zis el.

S-a lăsat tăcerea între noi. Înlăuntrul meu s-a frânt ceva.

— S-a frânt ceva în mine când ai spus asta, am zis eu, fără să pot stăpâni cuvintele. Nu știam cum să continui. Dacă aș fi făcută din fier, am zis, cu siguranță nu m-aș frânge atât de ușor.

Cele patru femei pe care le întâlnisem în lift au traversat parcarea, escortate de un omuleț în costum albastru și cu o calotă albă. Le-a poftit într-o mașină și au plecat cu toții.

— Fiica ta a făcut ceva de-a trebuit să plece? a întrebat Vercueil.

— Nu, nu a făcut nimic. Pur și simplu s-a săturat. A plecat; nu s-a mai întors. Și-a făcut o viață a ei, alta. S-a căsătorit și și-a întemeiat o familie. A fost cel mai bun lucru pe care-l putea face, un lucru de bun-simț.

— Dar n-a uitat.

— Nu, n-a uitat. Dar de unde să știu eu? Poate că omul uită, încet. Nu-mi pot imagina, dar poate că se întâmplă. Ea zice: „M-am născut în Africa, Africa de Sud". Am auzit-o folosind cuvintele astea în conversații. Mie mi se pare ca prima jumătate a unei fraze. Ar trebui să fie și o a doua jumătate. Atârnă în aer, ca un frate geamăn pierdut. „M-am născut

în Africa de Sud și n-o s-o mai văd niciodată." „M-am născut în Africa de Sud și o să mă întorc într-o bună zi." Care e fratele geamăn pierdut?

— Prin urmare, e în exil?

— Nu, nu e în exil. Eu sunt în exil.

Învăța să stea de vorbă cu mine. Învăța să mă îmboldească. Mi-a venit să-l întrerup: „Ce plăcere!" eram gata să-i spun. După o tăcere lungă, e o plăcere atât de mare: lacrimile umplu ochii.

— Nu știu dacă ai copii. Nu știu nici dacă pentru un bărbat e același lucru. Dar când aduci pe lume un copil din propriul tău trup, îți dai viața acelui copil. Mai ales primului copil, primului născut. Propria viață nu-ți mai aparține, ci e a copilului. De aceea nu murim cu adevărat: pur și simplu ne dăm viața mai departe, viața care o vreme a fost în noi, și rămânem în urmă. Eu sunt doar o cochilie, după cum vezi, cochilia pe care copilul meu a lăsat-o în urmă. Nu contează ce se întâmplă cu mine. Nu contează ce se întâmplă cu bătrânii. Totuși – spun cuvintele, nu mă aștept să le înțelegi, dar nu contează – este înspăimântător să fii în prag de plecare. Chiar dacă e doar atingerea între două vârfuri de deget: unul nu vrea să dea drumul.

Florence și fiul ei tocmai traversau parcarea, venind repede spre noi.

— Ar fi trebuit să te duci să stai cu ea, a zis Vercueil.

Am zâmbit.

— Nu-mi pot permite să mor în America. Nimeni nu poate, în afară de americani.

Florence s-a urcat furioasă pe bancheta din spate; mașina s-a cutremurat când s-a așezat ea.

— L-ați găsit? am întrebat-o.

— Da, a răspuns ea.

Fața ei era neagră de supărare. Bheki a urcat lângă ea.

— Și? am întrebat eu.

— Da, l-am găsit, e în spitalul ăsta, a spus Florence.

— Și e bine?

— Da, e bine.

— În regulă, m-am răstit eu. Mulțumesc că mi-ai spus.

Am mers în tăcere. Doar când am ajuns acasă a catadicsit Florence să dea amănunte:

— L-au pus cu bătrânii din spital. E îngrozitor. Unul e nebun, strigă și înjură tot timpul, infirmierele se tem să se apropie de el. N-ar trebui să pună un copil într-un salon ca ăla. Ăsta nu-i spital unde e el, e o cameră de așteptare pentru funeralii.

Cameră de așteptare pentru funeralii: nu-mi puteam scoate cuvintele astea din cap. Am încercat să mănânc, dar n-aveam poftă.

L-am găsit pe Vercueil în magazie, meșterind ceva la un pantof, la lumina lumânării.

— Mă duc înapoi la spital, am zis eu. Vrei să vii cu mine?

Salonul descris de Florence se afla la capătul îndepărtat al vechii clădiri, unde ajungeai coborând întâi în subsol, pe lângă bucătării, și urcând înapoi.

Era adevărat. Un bărbat ras în cap, slab ca un țâr, ședea în capul oaselor pe pat, bătându-și palmele de coapse și incantând cu voce tare. O centură lată neagră îi înconjura talia și era prinsă sub pat. Ce cânta? Cuvintele nu aparțineau nici unei limbi cunoscute de mine. Am rămas în prag, neînstare să intru, temându-mă că în clipa următoare mă va fixa cu privirea lui, își va opri cântecul, va ridica un braț negru, scheletic și va arăta spre mine.

— *Delirium tremens*, a zis Vercueil. Are *delirium tremens*.

— Nu, e mai rău de-atât, am șoptit eu.

Vercueil m-a prins de braț. L-am lăsat să mă ducă înăuntru.

În mijlocul salonului se găsea o masă lungă, plină cu tăvi. Cineva tușea productiv, ca și când plămânii îi erau plini cu lapte.

— În colț, acolo, a spus Vercueil.

Nu știa cine suntem și nici eu nu l-am recunoscut din prima pe băiatul al cărui sânge îmi lipise degetele între ele. Capul îi era bandajat, fața umflată, brațul stâng legat la piept. Era îmbrăcat cu o pijama albastru-pal, de spital.

— Nu vorbi, am zis eu. Am venit doar să vedem dacă ești bine.

Și-a deschis buzele umflate, le-a închis la loc.

— Îți amintești de mine? Sunt femeia pentru care lucrează mama lui Bheki. V-am văzut azi-dimineață: am văzut tot ce s-a întâmplat. Trebuie să te faci iute bine. Ți-am adus niște fructe.

Am pus fructele pe noptieră: un măr, o pară.

Expresia de pe chip nu i s-a schimbat.

Nu-mi plăcea de el. Nu-mi place de el. Privesc în inima mea și nu găsesc nicăieri nici o urmă de sentiment pentru el. Așa cum sunt oameni față de care simțim o simpatie spontană, așa sunt și oameni față de care din prima clipă rămânem reci. Asta-i tot. Băiatul ăsta nu e ca Bheki. N-are farmec. Are ceva prostesc, deliberat prostesc, mărginit, îndărătnic. E unul dintre acei băieți ale căror voci se îngroașă prea repede, care, la doisprezece ani, au lăsat demult copilăria în urmă și au devenit brutali, dibaci. O persoană simplificată, simplificată în toate sensurile posibile: mai rapidă, mai agilă, mai neobosită decât oamenii adevărați, fără îndoieli sau scrupule, fără umor, nemiloasă, naivă. În timp ce zăcea în stradă, în timp ce eu credeam că murea, am făcut tot ce-am putut pentru el. Dar, ca să fiu sinceră, mai bine m-aș fi ostenit pentru altcineva.

Îmi amintesc de o pisică pe care-am îngrijit-o odată, un motan bătrân și roșcat, care nu-și putea deschide botul din pricina unui abces. L-am luat în casă când era prea slăbit să se împotrivească, l-am hrănit cu lapte printr-un tub, l-am îmbuibat cu antibiotice. Când și-a recăpătat forțele, i-am dat drumul, dar am continuat să pun mâncare afară. Timp de un an, când și când, l-am văzut prin cartier; timp de un an, mâncarea a dispărut. Apoi a dispărut și el, pentru totdeauna. În tot acest timp, m-a tratat, fără compromis, ca pe un dușman. Chiar și când era jigărit rău de tot, trupul îi era țeapăn, încordat, se împotrivea atingerii mele. Lângă acest băiat, simțeam acum același zid de rezistență. Cu toate că ochii îi erau deschiși, nu vedea; ce-i spuneam nu auzea.

M-am întors către Vercueil.

— Mergem? l-am întrebat.

Și dintr-un impuls – nu, mai mult de-atât, cu un efort conștient să nu blochez impulsul ce-mi dădea ghes – am atins mâna liberă a băiatului.

Nu l-am strâns, nu mi-am ținut mult mâna pe a lui; a fost doar o atingere ușoară, vârfurile degetelor mele au zăbovit o clipă pe dosul mâinii lui. Dar l-am simțit crispându-se, am simțit un recul electric mânios.

Pentru mama ta, care nu e aici, am zis în sinea mea. Iar cu voce tare:

— Nu te pripi să judeci.

Nu te pripi să judeci: cum adică? Dacă eu nu știam, cine-ar fi putut ști? În orice caz, nu el. Dar în cazul lui, eram sigură că lipsa de înțelegere era mult mai profundă. De cum erau rostite, cuvintele mele cădeau de pe el asemenea frunzelor moarte. Cuvintele unei femei, prin urmare neglijabile; ale unei bătrâne, prin urmare de două ori neglijabile; dar mai ales ale unei albe.

Eu, o albă. Când mă gândesc la albi, ce văd? Văd un cârd de oi (nu turmă, ci cârd) mișcându-se în cerc pe o câmpie colbuită sub soarele dogorâtor. Aud duduit de copite, o cacofonie de sunete care se descompune, când urechea se obișnuiește, în aceeași chemare behăită în mii de inflexiuni diferite: „Eu!", „Eu!", „Eu!" Și, patrulând printre ele, împingându-i deoparte cu coastele lor hirsute, greoi, cu dinți ca de fierăstrău și ochi roșii, sălbaticii, neevoluații, bătrânii mistreți grohăind: „Moarte!", „Moarte!" Deși îmi face bine, mă feresc de atingerea albă la fel de mult ca el; m-aș feri de bătrâna albă care-i bate ușor mâna, dacă n-aș fi eu femeia aceea.

Am încercat din nou:

— Înainte să mă pensionez, am fost profesoară. Am predat la universitate.

Vercueil m-a ațintit cu privirea din partea cealaltă a patului. Dar eu nu cu el vorbeam.

— Dacă ai fi fost la cursul meu despre Tucidide, am continuat eu, poate că ai fi învățat ceva despre ce i se poate întâmpla umanității noastre în vreme de război. Umanitatea noastră, cu care ne naștem, în care ne naștem.

Ochii băiatului păreau încețoșați: albul lor nu lucea, pupilele erau plate, întunecate, asemenea tușului. Poate că era sedat, dar știa că mă aflu acolo, știa cine sunt, știa că îi vorbesc. Știa și nu asculta, cum nu-și ascultase niciodată nici un profesor, ci șezuse ca o piatră în clasă, surd la cuvinte, așteptând să sune clopoțelul, așteptând să-i vină timpul.

— Tucidide a scris despre oameni care făceau reguli și le respectau. Respectând regulile, omorau clase întregi de dușmani, fără excepții. Sunt sigură că majoritatea celor care au murit au simțit că se făcea o greșeală cumplită, că, indiferent de regulă, nu pe ei îi viza. „Eu...!" – acesta era ultimul lor cuvânt când li se tăia gâtul. Un cuvânt de protest: Eu, excepția. Erau

oare excepții? Adevărul e că, dacă li s-ar fi dat timp să vorbească, toți ar fi susținut că erau excepții. Fiecare dintre noi trebuie să beneficieze de-o pledoarie. Toți merităm prezumția de nevinovăție. Dar sunt vremuri când nu mai e timp pentru atâta ascultare atentă, atâtea excepții, atâta milă. Nu mai e timp. Asta ai fi putut să afli de la Tucidide. Mare păcat când ne trezim că intrăm în asemenea vremuri. Ar trebui să intrăm în ele cu inima strânsă. Nu trebuie nicidecum primite cu brațele deschise.

Deliberat, și-a vârât mâna liberă sub cearșaf, ca să n-o mai ating.

— Noapte bună, i-am zis. Sper să dormi bine și să te simți mai bine mâine-dimineață.

Bătrânul își oprise incantația. Mâinile i se loveau la întâmplare de coapse, ca niște pești muribunzi. Ochii i s-au dat peste cap, pe bărbie avea dâre de scuipat.

Mașina nu a vrut să pornească, Vercueil a fost nevoit s-o împingă.

— Băiatul ăla e deosebit de Bheki, foarte deosebit, am zis eu, vorbind acum prea mult, oarecum necontrolat. Încerc să n-o arăt, dar îmi dă o stare de neliniște. Îmi pare rău că Bheki se lasă influențat de el. Dar presupun că sunt sute de mii ca el. Mai mulți decât ca Bheki. Generația care vine din urmă.

Am ajuns acasă, Vercueil m-a urmat fără să-l fi invitat.

— Trebuie să mă culc, sunt epuizată, am spus eu; dar el nu s-a clintit, așa că l-am întrebat: Vrei ceva de mâncare?

I-am pus mâncarea în față, mi-am luat pastilele, am așteptat.

Ținând pâinea cu mâna schilodită, a tăiat o felie, a uns-o cu un strat gros de unt, și-a tăiat niște brânză. Unghii murdare. Cine știe ce-a mai atins. Și lăstuia îi vorbesc eu din inimă, îi încredințez ultimele mele dorințe. De ce acest drum respingător până la tine?

Mintea mea, un iaz în care degetul lui intră și îl stârnește. Fără acel deget, nemișcare, stagnare.

Căi ocolite. Urmându-le, îmi găsesc ieșirea. Mers de crab.

Unghia lui murdară intrând în mine.

— Arăți cenușie, a zis el.

— Sunt obosită.

A mestecat, arătându-și dinții lungi.

Urmărește, dar nu judecă. Mereu un ușor abur de alcool în jurul lui. Alcoolul care înmoaie, conservă. *Mollificans.* Care ne ajută să uităm. El bea și face concesii. Viața lui e numai concesii. El, domnul V., căruia îi vorbesc. Îi vorbesc și apoi scriu. Vorbesc pentru a scrie. În vreme ce generației care vine din urmă, care nu bea, nu-i pot vorbi, o pot doar dăscăli. Mâinile lor curate, unghiile curate. Noii puritani, care respectă regulile, care susțin regulile. Disprețuind alcoolul care înmoaie regulile, dizolvă fierul. Suspicioși față de tot ceea ce e inactiv, docil, sinuos. Suspicioși față de discursuri amăgitoare, ca acesta.

— Și sunt și bolnavă, am zis eu. Bolnavă și obosită, obosită și bolnavă. Am în mine un copil căruia nu-i pot da naștere. Nu pot pentru că nu vrea să se nască. Pentru că nu poate trăi în afara mea. Prin urmare, e prizonierul meu, sau eu sunt prizoniera lui. Bate în poartă, dar nu poate pleca. Și tot timpul se întâmplă așa. Copilul dinăuntru bate la poartă. Fiica mea e primul meu copil. E viața mea. Acesta e al doilea, copilul postum, nedoritul. Vrei să te uiți la televizor?

— Credeam că vrei să dormi.

— Nu, aș prefera să nu rămân singură acum. Ăsta dinăuntru nu bate chiar atât de tare. Și-a luat pastila, i se face somn. Doza e întotdeauna de două pastile, după cum ai observat, una pentru mine, una pentru el.

Ne-am așezat unul lângă altul pe canapea. Unui tip rumen la față i se lua un interviu. Din ce-am înțeles, avea o fermă

de animale sălbatice și închiria companiilor cinematografice lei și elefanți.

„Vorbiți-ne despre câteva personalități din străinătate pe care le-ați întâlnit", zicea reporterul.

— Mă duc să fac niște ceai, am zis ridicându-mă.

— Altceva nu-i în casă? a întrebat Vercueil.

— Sherry.

Când m-am întors cu sticla de sherry, el stătea lângă raftul de cărți. Am închis televizorul.

— La ce te uiți? l-am întrebat.

A luat unul dintre volumele groase in-cvarto.

— E o carte interesantă, o să vezi, i-am zis eu. Femeia care a scris-o a călătorit în Palestina și Siria deghizată în bărbat. În secolul trecut. Una dintre englezoaicele alea cutezătoare. Desenele nu sunt făcute de ea. Ci de-un ilustrator profesionist.

Am răsfoit împreună cartea. Printr-o iluzie optică dată de perspectivă, ilustratorul conferise o aură de mister taberelor luminate de lună, stâncilor deșertului, templelor în ruină. Nimeni nu făcuse așa ceva pentru Africa de Sud, anume să o transforme într-o țară plină de mister. Prea târziu acum. S-a fixat în minte ca un loc al luminii plate, dure, fără umbre, fără adâncime.

— Citește ce vrei, i-am zis lui Vercueil. Sunt și mai multe cărți sus. Îți place să citești?

Vercueil a pus cartea jos.

— Mă duc să mă culc, a zis el.

Iarăși am fost cuprinsă de o tresărire de stânjeneală. De ce? Pentru că, sinceră să fiu, nu-mi place cum miroase. Pentru că prefer să nu mă gândesc la el în lenjerie. Și cu atât mai puțin la picioarele lui: unghii cornoase, acoperite de jeg.

— Pot să te întreb ceva? am zis eu. Unde ai trăit înainte? De ce-ai început să vagabondezi?

— Am fost pe mare, a răspuns Vercueil. Ți-am spus.

— Dar pe mare nu se trăiește. Nu te naști pe mare. N-ai fost toată viața ta pe mare.

— Am fost pe traulere.

— Și?

A clătinat din cap.

— Întrebam și eu, am zis. Ne place să aflăm câte ceva despre oamenii de lângă noi. E ceva normal.

Mi-a aruncat zâmbetul acela strâmb al lui, care dezvăluie deodată un canin, lung și galben. Ascunzi ceva, mi-am zis, dar ce anume? O iubire tragică? O condamnare la închisoare? Și am zâmbit la rândul meu.

Am stat amândoi zâmbind, fiecare cu propriul său motiv pentru a zâmbi.

— Dacă vrei, poți dormi din nou pe canapea, am zis eu.

M-a privit neîncrezător.

— Câinele s-a obișnuit să doarmă cu mine.

— Noaptea trecută nu l-ai avut cu tine.

— O să latre dacă nu mă duc.

Nu-l auzisem lătrând noaptea trecută. Atâta vreme cât e hrănit, chiar îi pasă câinelui unde doarme stăpânul? Îl suspectez că se folosește de povestea cu câinele anxios așa cum alți bărbați se folosesc de povestea cu nevasta anxioasă. Pe de altă parte, poate că tocmai din cauza câinelui am încredere în el. Câinii, care simt după miros ce e bun și ce e rău: patrule la hotare: santinele.

Câinele nu mă agrea. Prea miroseam a pisică. Femeia-pisică: Circe. Iar Vercueil, după ce-a hălăduit pe mări în traulere, aruncă ancora aici.

— Cum vrei, am zis și l-am lăsat să iasă, prefăcându-mă că nu observ că luase cu sine sticla de sherry.

Ce păcat, mi-am zis (ultimul gând, înainte ca pastilele să mă ducă departe): am putea face casă împreună, mă rog, un

fel de, eu sus, el jos, pentru câte zile au mai rămas. Ca să-mi fie cineva în preajmă, noaptea. Căci, în fond, asta-și dorește omul până la urmă: să fie cineva acolo, la care poate apela în întuneric. Mama sau oricine e dispus să țină locul mamei.

Deoarece îi declarasem lui Florence că o voi face, m-am dus la secția de poliție din Piața Caledon și am încercat să depun o plângere împotriva celor doi polițiști. Dar se pare că plângerea nu poate fi depusă decât de „părțile direct afectate".

— Dați-ne semnalmentele și vom cerceta, a zis polițistul de serviciu. Cum se numesc băieții?

— Nu le pot da numele fără permisiunea lor.

Polițistul a pus pixul jos. Om tânăr, îmbrăcat curat și corect, unul din noua specie de polițiști. A cărui pregătire este completată cu o stagiatură în Cape Town, pentru a le fortifica autocontrolul în fața comportamentului liberal-umanist.

— Nu știu dacă ești mândru de uniforma asta, am zis eu, dar colegii tăi de pe stradă o fac de rușine. Și mă fac și pe mine de rușine. Mi-e rușine. Nu pentru ei: pentru mine. Nu mă lași să depun plângere pentru că spui că nu sunt afectată. Dar sunt afectată, direct afectată. Înțelegi ce spun?

Nu a răspuns, stătea drept, țeapăn, precaut, pregătit pentru orice avea să urmeze. Bărbatul din spatele lui s-a aplecat peste niște hârtii, prefăcându-se că nu ascultă. Dar nu aveau de ce să se teamă. N-am mai zis nimic, sau cel puțin n-am avut prezența de spirit să mă gândesc la altceva.

Vercueil ședea în mașină, pe strada Buitenkant.

— M-am comportat ca o caraghioasă, am zis eu, gata să izbucnesc din nou în plâns. Le-am spus că „Mă faceți să mă simt rușinată". Probabil că încă râd de mine. *O băbătie schiloadă care s-a aliat cu cafrii revoltați.* Dar cum să te simți altfel? Poate că ar trebui pur și simplu să accept că așa trebuie omul

să trăiască de acum încolo: într-un stat al rușinii. Poate că rușinea nu e altceva decât numele pentru felul în care mă simt tot timpul. Numele pentru felul în care trăiesc oamenii care ar prefera să moară.

Rușine. Mortificare. Moarte în viață.

A urmat o tăcere lungă.

— Pot să împrumut zece ranzi? m-a întrebat Vercueil. Pensia de invaliditate îmi vine joi. Ți-i dau atunci îndărăt.

3

La primele ore ale nopții trecute, a sunat telefonul. O femeie, cu respirația tăiată, respirația tăiată a oamenilor grași.

— Vreau să vorbesc cu Florence.

— Doarme. Toată lumea doarme.

— Bine, dar o puteți chema.

Ploua, dar nu tare. Am ciocănit la ușa lui Florence. Ușa s-a deschis imediat, ca și când Florence stătea lângă ea, așteptând să fie chemată. Din spatele ei s-a auzit geamătul somnoros al unui copil.

— La telefon, am zis eu.

Cinci minute mai târziu, a urcat în camera mea. Fără ochelari, cu capul descoperit, cu o cămașă de noapte lungă, albă, arăta mult mai tânără.

— E belea, a zis ea.

— Bheki?

— Da, trebuie să mă duc.

— Unde e?

— Întâi trebuie să mă duc la Guguletu, după care cred că la Amplasamentul C.

— N-am idee unde-i Amplasamentul C.

M-a privit mirată.

— Adică, dacă îmi arăți drumul, te pot duce cu mașina, am zis eu.

— Da, a zis ea, încă ezitând. Dar nu-i pot lăsa pe copii singuri.

— Atunci trebuie să vină și ei.

— Da.

Nu-mi amintesc s-o fi văzut vreodată atât de nehotărâtă.

— Și domnul Vercueil, am confirmat eu. Trebuie să vină să mă ajute la mașină.

Ea a clătinat din cap.

— Ba da, am insistat eu. Trebuie să vină.

Câinele zăcea culcat lângă Vercueil. Când am intrat, a lovit podeaua cu coada, dar nu s-a ridicat.

— Domnule Vercueil! am zis eu cu voce tare.

A deschis ochii; am îndepărtat lanterna de pe chipul lui. Vercueil a tras un vânt.

— Trebuie s-o duc pe Florence la Guguletu. E urgent, trebuie să plecăm imediat. Vrei, te rog, să vii?

N-a răspuns, ci s-a ghemuit pe o parte. Câinele și-a schimbat și el poziția.

— Domnule Vercueil! am zis, ațintindu-l cu lanterna.

— Du-te-n mă-ta, a mormăit el.

— Nu pot să-l trezesc, am anunțat-o pe Florence. Trebuie să am pe cineva cu mine care să împingă mașina.

— O împing eu, a zis ea.

Cu cei doi copii pe bancheta din spate, acoperiți ca să le fie cald, Florence a împins. Am pornit. Mijindu-mi ochii să văd prin parbrizul aburit de respirația noastră, am urcat cu greu șoseaua De Waal, m-am pierdut o vreme pe străzile din Claremont, apoi am găsit șoseaua Lansdowne. Primele autobuze ale zilei ieșiseră pe traseu, bine luminate și goale. Încă nu era ora cinci.

Am trecut de ultimele case, de ultimele lumini ale străzii. Mergeam prin ploaia ce bătea persistent de la nord-vest, urmam razele galbene și palide ale farurilor noastre.

— Dacă e vreunul care vă face semn să opriți sau dacă vedeți ceva pe drum, să nu opriți, să mergeți mai departe, a zis Florence.

— Ba nicidecum, am spus eu. Ar fi trebuit să mă avertizezi mai devreme. Ca să fie foarte clar, Florence: la primul semn că sunt probleme, mă întorc.

— N-am spus c-o să se-ntâmple, vă zic doar să știți.

Plină de teamă, am condus mai departe prin întuneric. Dar nimeni nu ne-a barat drumul, nimeni nu ne-a făcut semn să oprim, nimic nu s-a aflat pe drum. Beleaua părea să nu se fi trezit încă; beleaua își aduna puterile pentru următoarea misiune. Pe marginea drumului, de-a lungul căruia, de regulă la acea oră, mii de oameni se târau spre muncă, nu era nimeni. Fuioare de ceață pluteau spre noi, îmbrățișau mașina, pluteau mai departe. Duhuri, spirite. Aornos[1] – acesta era locul: fără păsări. M-am cutremurat, m-am uitat în ochii lui Florence.

— Cât mai mergem? am întrebat-o.

— Nu departe.

— Ce-au zis la telefon?

— Ieri s-a tras din nou. Au dat arme la *witdoeke*[2] și *witdoeke* au tras.

— Trag în Guguletu?

— Nu, în brusă.

— Florence, la primul semn că sunt probleme, mă întorc. Îl luăm pe Bheki, atâta facem, și ne ducem acasă. N-ar fi trebuit să-l lași să plece.

— Bine, însă trebuie să-ntoarceți aici, s-o luați la stânga.

---

1 Aornos, cetate asediată de Alexandru cel Mare în iarna lui 327–326 î.C.

2 Witdoeke, gardă civilă a populației de culoare, organizată după model paramilitar, din perioada apartheidului în Africa de Sud.

Am întors. O sută de metri mai departe, o barieră cu girofaruri, care bloca drumul, mașini parcate pe margine, polițiști cu puști. Am oprit; s-a apropiat un polițist.

— Ce treabă aveți aici? a întrebat el.

— O duc pe menajera mea acasă, am spus, surprinsă că mințeam cu atâta calm.

S-a uitat la copiii adormiți pe bancheta din spate.

— Unde locuiește?

— Cincizeci și șapte, a răspuns Florence.

— O puteți lăsa aici, poate merge pe jos, nu-i departe.

— Plouă, are copii mici, n-o las să meargă singură, am zis cu hotărâre.

A ezitat, apoi cu o lanternă mi-a făcut semn să trec. Pe acoperișul uneia dintre mașini stătea un tânăr în uniformă de luptă, cu arma pregătită, uitându-se fix în întuneric.

În văzduh se simțea miros de ars, de cenușă udă, de cauciuc aprins. Am condus încet pe o stradă lată, nepavată, mărginită de case cât cutiile de chibrituri. O dubă de poliție, blindată cu plasă de sârmă, ne-a depășit.

— Luați-o la dreapta aici, a spus Florence. Și din nou la dreapta. Opriți aici.

Cu bebelușul în brațe și fetița, doar pe jumătate trezită, împiedicându-se în urma ei, a luat-o pe poteca plină de băltoace până la nr. 219, a ciocănit, a fost lăsată să intre. Hope și Beauty.[1] Parcă trăiam într-o alegorie. Fără să opresc motorul, am așteptat.

Duba de poliție care ne depășise a oprit acum lângă mine. O lumină mi-a lucit în față. Am ridicat o mână să-mi feresc ochii. Duba s-a îndepărtat.

Florence a ieșit din casă ținând o haină de ploaie, din plastic peste ea și copilaș, și a urcat pe bancheta din spate. Fugind

1 „Speranța" și „Frumusețea" (engl.).

prin ploaie în urma ei, a apărut, nu Bheki, ci un bărbat de treizeci sau patruzeci de ani, zvelt, spilcuit, cu mustață. A urcat lângă mine.

— El e domnul Thabane, vărul meu, a zis Florence. O să ne arate drumul.

— Unde-i Hope? am întrebat-o.

— Am lăsat-o cu soră-mea.

— Și unde-i Bheki?

Tăcere.

— Nu-s sigur, a zis bărbatul. Vocea lui era surprinzător de moale. A venit ieri-dimineață, și-a lăsat lucrurile și a ieșit. După care nu l-am mai văzut. N-a venit acasă să doarmă. Dar știu unde locuiesc prietenii lui. Putem să începem să-l căutăm acolo.

— Asta vrei, Florence? am întrebat.

— Trebuie să-l căutăm, a răspuns ea. Nu putem face nimic altceva.

— Dacă vreți să conduc eu, pot s-o fac, a zis bărbatul. E mai bine, oricum, înțelegeți?

Am coborât și am urcat în spate, lângă Florence. Ploua mai tare acum; mașina stropea trecând prin băltoacele din drumul hârtopit. Am cotit la stânga și la dreapta, pe sub portocaliul bolnav al felinarelor, apoi am oprit.

— Fii atent, nu opri motorul, i-am zis domnului Thabane, vărul.

A coborât și a ciocănit într-o fereastră. A urmat o conversație lungă cu o persoană rămasă nevăzută pentru mine. Când s-a întors, bărbatul era ud până la piele și înghețat de frig. Cu degete înțepenite a scos un pachet de țigări și a încercat să-și aprindă una.

— Te rog, nu în mașină, am spus eu.

Un schimb de priviri exasperate între el și Florence.

Am stat tăcuți.

— Ce-așteptăm? am întrebat.

— O să trimită pe cineva să ne arate drumul.

Un băiețaș cu o căciulă trasă pe cap, acoperindu-i și gâtul de mare ce era, a ieșit din casă, alergând spre noi cu pași mici. Foarte sigur pe el, salutându-ne pe toți cu un zâmbet, a urcat în mașină și a început să-i spună șoferului pe unde s-o ia. Avea cel mult zece ani. Un copil al vremurilor, ca la el acasă în peisajul ăsta violent. Când mă gândesc la propria mea copilărie, îmi amintesc doar după-amiezile lungi, sub soarele nemilos, mirosul de colb sub bulevardele de eucalipți, șipotul liniștit al apei în șanțurile de lângă drum, uguitul guguștiucilor. O copilărie de somn, preludiul a ceea ce urma să fie o viață fără probleme și o cale netedă spre Nirvana. O să avem și noi dreptul la Nirvana noastră, noi, copiii acelei epoci duse? Mă îndoiesc. Dacă există cât de cât dreptate pe lume, ne vom trezi opriți la primul prag al lumii de dincolo. Albi precum larvele din scutecele noastre, vom fi sortiți să ne alăturăm acelor suflete – copii al căror scâncet etern a fost luat de Enea drept plânset. Albă, culoarea noastră, culoarea limbului, nisipuri albe, stânci albe, o lumină albă revărsându-se din toate părțile. Aidoma unei eternități petrecute zăcând pe plajă, o duminică eternă printre mii asemenea nouă, apatici, pe jumătate adormiți, la un pas de clipocitul confortabil al valurilor. *In limine primo*: în pragul morții, pragul vieții. Creaturi aruncate afară de mare, eșuate pe nisipuri, nehotărâte, nedecise, nici calde, nici reci, nici pești, nici zburătoare.

Trecusem de ultimele case, mergeam prin lumina cenușie a zorilor, străbătând un peisaj de pământ pârjolit, copaci înnegriți. Ne-a depășit o camionetă cu trei bărbați în remorcă, adăpostiți sub o prelată. La următoarea barieră, i-am prins

din urmă. Ne-au privit, fără nici o expresie pe chip, i-am privit și noi, așteptând cu toții controlul. Un polițist le-a făcut semn să treacă, ne-a făcut nouă semn să trecem.

Am cotit spre nord, în partea opusă munților, am părăsit șoseaua și am apucat-o pe un drum de țară care curând s-a transformat în nisip. Domnul Thabane a oprit mașina.

— Nu putem merge mai departe, e prea periculos, a zis el. E ceva în neregulă cu alternatorul dumneavoastră, a adăugat el arătând spre lumina roșie ce lucea pe bord.

— Las lucrurile să se strice, am zis.

N-aveam chef să dau explicații.

A oprit motorul. O vreme, am stat ascultând ploaia duruind pe acoperiș. Apoi Florence a coborât împreună cu băiatul. Legat pe spatele ei, pruncul dormea liniștit.

— Să țineți portierele încuiate, e mai bine așa, mi-a zis domnul Thabane.

— Cât o să lipsiți?

— Nu pot spune, dar o să ne grăbim.

Am clătinat din cap.

— Eu nu rămân aici, am zis.

N-aveam pălărie, n-aveam umbrelă. Ploaia mă bătea în față, îmi lipea părul pe cap, îmi curgea pe gât. Uite-așa se moare de răceală, din ieșiri din astea, mi-am zis eu. Băiatul, călăuza noastră, se și repezise înainte.

— Puneți-vă asta pe cap, a zis domnul Thabane, oferindu-mi pelerina de plastic.

— Prostii, am zis eu, nu-mi pasă de puțină ploaie.

— Totuși, adăpostiți-vă sub ea, a insistat el.

Am înțeles.

— Haideți, a zis el.

În jurul nostru, un deșert de nisip cenușiu și sălcii Port Jackson, și miros greu de gunoi și cenușă. Fâșii de plastic,

fier vechi, sticle, oase de animale mărgineau poteca de ambele părți. Deja tremuram de frig, dar când am încercat să merg mai repede, inima a început să-mi bată într-un fel care nu-mi plăcea. Rămâneam în urmă. Oare Florence nu vrea să se oprească? Nu: *amor matris*, o forță ce nu se oprește pentru nimic în lume.

La o bifurcație a potecii mă aștepta domnul Thabane.

— Mulțumesc, am gâfâit eu, ești amabil. Îmi pare rău că vă țin în loc. Am un șold suferind.

— Luați-mă de braț, a zis el.

Pe lângă noi treceau bărbați, întunecați, bărboși, aspri, înarmați cu bâte, mergând repede în șir indian. Domnul Thabane s-a ferit din potecă. Eu m-am ținut și mai strâns de el.

Poteca s-a lățit și s-a terminat într-un iaz întins și puțin adânc. Pe celălalt mal al iazului, începeau bordeiele, pâlcul cel mai de jos, înconjurat de ape, fiind inundat. Unele, construite solid, din lemn și fier, altele doar folii de plastic aruncate peste schelete de ramuri, se întindeau spre nord, peste dune, cât vedeai cu ochii.

La marginea iazului, am ezitat.

— Veniți, a spus domnul Thabane.

Ținându-mă de el, am pășit în iaz și l-am traversat, cu apa până la glezne. Unul din pantofi mi-a ieșit, supt de mâl.

— Atenție la cioburi, m-a avertizat el.

Am găsit pantoful.

În afara unei bătrâne cu gura strâmbă, care stătea în pragul unei colibe, nu se vedea altcineva. Dar pe măsură ce înaintam, zgomotul pe care-l auzisem, care la început ar fi putut fi cel al vântului și ploii, a început să se rupă în strigăte, țipete, chemări, acoperind un bas pe care-l puteam numi doar oftat: un oftat adânc, repetat iar și iar, ca și când lumea cea mare ofta.

Apoi băiețelul, călăuza noastră, a apărut din nou lângă noi, trăgându-l pe domnul Thabane de mânecă, vorbind surescitat. Amândoi au pornit cu pași repezi; m-am chinuit să mă țin după ei, în susul dunei.

Am ajuns la coada unei mulțimi de câteva sute de suflete, care privea în jos spre scena unui dezastru: colibe incendiate, arzând mocnit, colibe încă în flăcări, trimițând în văzduh fum negru. O învălmășeală de mobile, așternuturi, obiecte casnice zăcea în ploaia insistentă. Grupuri de bărbați trudeau încercând să salveze conținutul cocioabelor arzânde, trecând de la una la alta, stingând focurile; adică așa am crezut, până când, șocată, mi-am dat seama că aceștia nu erau salvatori, ci incendiatori, că bătălia pe care vedeam că o dau nu era cu flăcările, ci cu ploaia.

Oftatul de la această mulțime venea, strânsă pe marginea amfiteatrului de dune. Asemenea îndoliaților la funeralii stăteau în ploaie bărbați, femei și copii, uzi până la piele, prea puțin păsându-le să se ferească, urmărind distrugerea.

Un bărbat într-o pelerină neagră a ridicat un topor. O fereastră a explodat cu o bubuitură. A atacat ușa care a cedat la a treia lovitură. Ca scăpată dintr-o cușcă, o femeie cu un prunc în brațe a țâșnit din casă, urmată de trei copii desculți. Bărbatul i-a lăsat să treacă. Apoi a început să lovească în rama ușii cu toporul. Întreaga structură a cedat.

Unul dintre amicii lui a intrat ducând o canistră. Femeia s-a repezit înăuntru după el, a ieșit cu brațele pline de cuverturi. Dar când a încercat să facă o a doua incursiune, a fost îmbrâncită brutal afară.

Un nou oftat s-a auzit în mulțime. Fuioare de fum au început să se învârtejească din colibă. Femeia s-a ridicat de jos, s-a repezit înăuntru, dar iar a fost îmbrâncită afară.

O piatră a zburat dinspre mulțime și a căzut clămpănind pe acoperișul cocioabei cuprinse de flăcări. Alta a lovit peretele,

alta a aterizat la picioarele bărbatului cu toporul. El a scos un strigăt amenințător. El și încă vreo șase dintre însoțitorii lui s-au oprit din ceea ce făceau și, agitând bâte și drugi, au înaintat spre mulțime. Țipând, oamenii s-au întors să fugă, eu printre ei. Dar în nisipul lipicios, abia îmi puteam ridica picioarele. Inima îmi bătea, simțeam dureri în piept. M-am oprit, m-am aplecat, nu mai aveam aer. *Chiar mi se întâmplă una ca asta?* m-am gândit. *Ce caut eu aici?* Mi-a apărut în fața ochilor mica mașină verde care aștepta liniștită lângă drum. Nu-mi doream nimic altceva decât să urc în mașină, să trântesc portiera, să închid afară această lume de furie și violență, amenințătoare.

O fată, o adolescentă incredibil de grasă, m-a îmbrâncit din drumul ei.

— Dracu' să te ia! am gâfâit eu, căzând.

— Dracu' să te ia! a gâfâit la rândul ei, privindu-mă cu animozitate vădită. Cară-te! Cară-te!

S-a oprit în susul dunei, iar spatele ei masiv se scutura.

Încă o asemenea trântitură, mi-am zis, cu fața în nisip, și m-am dus. Oamenii ăștia poate că sunt obișnuiți cu loviturile, dar eu, eu sunt fragilă ca un fluture.

Lângă mine auzeam nisipul scrâșnind sub tălpi. Am zărit cu coada ochiului o gheată mare, cu limba atârnând, iar talpa legată cu sfoară. Lovitura de care m-am ferit nu s-a abătut.

M-am ridicat. În stânga mea se pornise o încăierare; toți oamenii care, cu un minut în urmă, fugiseră spre brusă se întorceau acum la fel de brusc. O femeie a țipat, ascuțit, strident. Cum să plec din locul ăsta îngrozitor? Unde era balta pe care o traversasem, unde era poteca până la mașină? Vedeam bălți, peste tot iazuri, lacuri, perdele de ploaie; poteci cu duiumul, dar încotro duceau?

Am auzit distinct pocnet de pușcă, una, două, trei împușcături, nu în apropiere, dar nici departe.

— Veniți, a spus o voce și domnul Thabane a trecut pe lângă mine.

— Da, am icnit eu și am pornit cu pas împleticit după el. Dar nu-l puteam ajunge. Mai încet, te rog! i-am strigat eu.

M-a așteptat; și împreună am traversat din nou balta și am ajuns la potecă.

Un tânăr s-a apropiat de noi. Avea ochii congestionați.

— Unde vă duceți? a vrut el să știe.

Întrebare dură, voce dură.

— Plec, o iau din loc, n-am ce căuta aici, am răspuns eu.

— Mergem să luăm mașina, a zis domnul Thabane.

— Vrem să folosim mașina aia, a spus tânărul.

— Nu las pe nimeni să-mi ia mașina, am spus eu.

— E un prieten de-al lui Bheki.

— Nu-mi pasă, nu-l las să-mi ia mașina.

Tânărul – nu era încă bărbat, doar un băiat îmbrăcat ca un bărbat în toată firea, cu un aer de om mare – a făcut un gest ciudat: ținând o mână la nivelul capului, a lovit-o cu cealaltă, o palmă a lovit-o pe cealaltă, pieziș. Ce semnificație avea? Avea vreuna?

Mă durea spatele din pricina mersului. Am încetinit și m-am oprit.

— Trebuie să ajung acasă repede, am zis eu.

Era o rugă. Auzeam nesiguranța din propria-mi voce.

— V-a ajuns ce-ați văzut? m-a întrebat domnul Thabane, parcă mai distant ca înainte.

— Da, mi-a ajuns. N-am venit să văd. Am venit să-l iau pe Bheki.

— Și vreți să mergeți acasă.

— Da, vreau să merg acasă. Am dureri, sunt epuizată.

Mi-a întors spatele și a mers mai departe. L-am urmat șchiopătând. Apoi s-a oprit din nou.

— Vreți să mergeți acasă, a zis el. Dar cum rămâne cu oamenii care locuiesc aici? Când vor să meargă acasă, aici trebuie să meargă. Ce părere aveți despre asta?

Stăteam în ploaie, în mijlocul potecii, față în față. Cei care treceau pe-acolo s-au oprit și ei, privindu-mă curioși. Treburile mele îi priveau și pe ei, îi priveau pe toți.

— N-am nici un răspuns, am zis eu. E cumplit.

— Nu e doar cumplit, a spus el, este o crimă. Când vedeți că se comite o crimă în fața ochilor dumneavoastră, ce spuneți? Spuneți: „Mi-a ajuns. N-am venit să văd, vreau să merg acasă"?

Am clătinat din cap vlăguită.

— Nu, bineînțeles că nu, a zis el. Și-atunci ce spuneți? Ce fel de crimă e asta pe care o vedeți? Cum se numește?

E profesor, mi-am zis eu: de aceea vorbește atât de bine. Ceea ce-mi face mie acum a făcut și la clasă. E o șmecherie pe care o folosești ca să pară că propriul tău răspuns vine de la un elev. Ventrilogism, moștenit de la Socrate, la fel de despotic în Africa precum a fost în Atena.

M-am uitat în jur, la cercul de spectatori. Erau ostili? N-am detectat nici urmă de ostilitate. Așteptau doar să-mi spun replica.

— Sunt sigură că aș putea spune multe lucruri, domnule Thabane, am zis eu. Dar trebuie să vină cu adevărat de la mine. Când cineva vorbește din constrângere – ar trebui să știi asta –, arareori spune adevărul.

A dat să răspundă, dar l-am oprit:

— Așteaptă. Lasă-mă un minut. Nu fug de întrebarea dumitale. Aici se întâmplă lucruri îngrozitoare. Dar ceea ce cred despre ele trebuie să exprim în felul meu.

— Să auzim ce-aveți de zis! Ascultăm! Așteptăm!

Și-a ridicat mâinile, cerând liniște. Mulțimea a murmurat a consimțire.

— Sunt scene îngrozitoare, am repetat șovăitor. Scene ce trebuie condamnate. Dar nu le pot denunța folosind cuvintele altora. Trebuie să-mi găsesc propriile cuvinte, să vină din mine. Altfel nu sunt adevărate. Asta-i tot ce pot să spun acum.

— Femeia asta mănâncă rahat, a zis un bărbat din mulțime. S-a uitat în jur. Mănâncă rahat, a repetat el.

Nimeni nu l-a contrazis. Câțiva spectatori au luat-o din loc.

— Da, am zis, adresându-mă direct lui. Ai dreptate, așa e.

Mi-a aruncat o privire ca și când eram nebună.

— Dar la ce te aștepți? am continuat eu. Pentru a vorbi despre asta – am făcut cu mâna un gest spre brusă, fum, gunoaiele ce se îngrămădeau pe potecă – e nevoie de limba unui zeu.

— Rahat, a zis el din nou, provocându-mă.

Domnul Thabane mi-a întors spatele și a plecat mai departe. Eu m-am târât după el. Mulțimea ne-a făcut loc. Într-un minut, băiatul a trecut de mine cu pas grăbit. Apoi am văzut mașina.

— E un Hillman, mașina dumneavoastră, nu-i așa? a zis domnul Thabane. Nu prea se mai văd asemenea mașini.

Am fost surprinsă. După cele întâmplate, credeam că nu aveam ce să ne mai spunem. Dar el nu părea să-mi poarte pică.

— De pe vremea când ce era britanic era și cel mai bun, am replicat eu. Regret dacă vorbesc aiurea.

A ignorat scuza, dacă pot s-o numesc astfel.

— A fost vreodată „ce e britanic" cel mai bun? a întrebat el.

— Nu, bineînțeles că nu. A fost doar un slogan care a circulat o vreme după război. N-ai cum să-ți amintești, erai prea tânăr.

— M-am născut în 1943, a zis el. Am patruzeci și trei de ani. Nu mă credeți?

S-a răsucit spre mine. Ca să văd cât de bine arăta. Vanitos; dar o vanitate atrăgătoare.

Am dat la cheie. Bateria era moartă. Domnul Thabane și băiatul au coborât și au împins, chinuindu-se să-și înfigă picioarele în nisip. În sfârșit, motorul a pornit.

— Țineți-o drept, a zis băiatul.

M-am supus.

— Ești profesor? l-am întrebat pe domnul Thabane.

— Am fost. Mi-am abandonat profesia temporar. Până vor veni vremuri mai bune. Acum vând pantofi.

— Iar tu? l-am întrebat pe băiat.

A mormăit ceva ininteligibil.

— E un tânăr fără ocupație, a zis domnul Thabane. Nu-i așa?

Băiatul a zâmbit stânjenit.

— Cotiți aici, imediat după magazine.

În pustietatea aceea, trei prăvălii una după alta, devastate, calcinate. Pe singura pancartă încă lizibilă scria BHAWOODIEN CASH STORE.

— Poveste veche, a zis domnul Thabane. De anul trecut.

Ieșisem pe un drum de țară lat. În stânga, câteva case, case adevărate, cu ziduri de cărămidă, acoperișuri de azbest și hornuri. Printre ele, în jurul lor, întinzându-se până departe pe șesul acela, barăcile squatterilor.

— Clădirea aia, a zis băiatul, arătând în față.

O clădire lungă, joasă, o sală de întruniri sau o școală, înconjurată de un gard de sârmă. Dar porțiuni mari din gard fuseseră distruse și din clădire numai zidurile înnegrite de fum mai stăteau în picioare. O mulțime se strânsese în fața ei. Mai multe chipuri s-au întors să se uite la Hillmanul care se apropia.

— Opresc motorul? am întrebat.

— Puteți să-l opriți, n-aveți de ce vă teme, a zis domnul Thabane.

— Nu mă tem, am zis.

Era adevărat? Într-un fel, da; sau cel puțin după episodul din brusă, îmi păsa mai puțin de ceea ce se-ntâmpla cu mine.

— Oricum n-aveți de ce să vă fie teamă, a continuat el insinuant. Băieții dumneavoastră sunt aici ca să vă protejeze.

Și a arătat cu degetul.

Atunci i-am văzut, mai jos pe drum; trei camioane militare, vopsite în kaki și maro, aproape confundându-se cu copacii, și, proiectate pe cer, capete cu căști.

— În cazul în care credeați că e vorba doar de o gâlceavă între negri, o arenă pentru încăierări între facțiuni, a mai adăugat el. Uitați-vă: acolo e sora mea.

Sora mea, așa i-a spus, nu *Florence*. Te pomenești că numai eu, din toată lumea, îi spuneam Florence. Folosind un pseudonim. Acum mă găseam în teritoriul unde oamenii apăreau sub numele lor adevărate.

Stătea cu spatele la zid, adăpostindu-se de ploaie: o femeie sobră, respectabilă, îmbrăcată cu o haină roșu-închis, cu o căciuliță albă tricotată pe cap. Ne-am croit drum spre ea. Deși n-a dat semn, sunt sigură că m-a văzut.

— Florence! am strigat-o eu.

Și-a ridicat spre mine privirile goale.

— L-ai găsit?

A făcut semn din cap spre interiorul devastat, apoi și-a ferit fața, fără să mă salute. Domnul Thabane a început să se strecoare pe lângă mulțime, spre intrare. Am așteptat stânjenită. Oamenii treceau ocolindu-mă, ca și când le aduceam ghinion.

O fetiță într-o tunică de școală, verde-deschis, s-a apropiat de mine cu mâna ridicată, ca pentru a mă pălmui. M-am

ferit, dar fetița nu voia decât să se joace. Sau mai corect ar fi să spun: s-a abținut să mă pălmuiască de-adevăratelea.

— Cred că ar trebui să vă uitați și dumneavoastră, a zis domnul Thabane, reapărând, gâfâind.

S-a dus la Florence și a strâns-o în brațe. Ea și-a scos ochelarii, și-a lăsat capul pe umărul lui și a izbucnit în plâns.

Înăuntrul clădirii era o învălmășeală de moloz și bârne carbonizate. Lângă perete, ferite de ploaie, cinci cadavre întinse cu grijă pe jos. Cadavrul din mijloc era al fiului lui Florence, Bheki. Încă mai avea pe el pantalonii de flanel gri, cămașa albă și puloverul maro de la uniforma școlii lui, dar picioarele îi erau desculțe. Ochii deschiși, holbați, gura deschisă și ea. Ploaia îl bătuse ore întregi, pe el și pe prietenii lui, nu numai aici, ci și acolo unde fuseseră când și-au găsit moartea; hainele lor, părul lor arătau turtite, moarte. La colțuri, ochii lui Bheki aveau urme de nisip. Avea nisip și în gură.

Cineva mă trăgea de braț. Buimăcită, m-am uitat în jos la o fetiță cu ochi mari, solemni.

— Soră, a zis ea, soră... apoi n-a mai știut cum să continue.

— Vă întreabă dacă sunteți una dintre surori, a explicat o femeie zâmbind benign.

Nu voiam să fiu nevoită să plec de-acolo, nu atunci. Am clătinat din cap.

— Vrea să spună, dacă sunteți una dintre surorile de la biserica catolică, a explicat femeia. Nu, s-a adresat ea fetiței în engleză, nu e una dintre surori.

A desfăcut cu blândețe degetele fetiței de pe mâneca mea.

Florence era înconjurată de o mulțime de oameni.

— Trebuie să zacă acolo, în ploaie? l-am întrebat pe domnul Thabane.

— Da, acolo trebuie să zacă. Să-i vadă toți.

— Dar cine-a făcut una ca asta?

Tremuram toată: trupul mi-era cuprins de frisoane, mâinile îmi tremurau. M-am gândit la ochii deschiși ai băiatului. Mi-am zis: Ce-o fi văzut în ultima lui clipă de viață? E cel mai cumplit lucru pe care l-am văzut în viața mea. Și mi-am mai zis: Acum ochii mei sunt deschiși, niciodată n-o să-i mai pot închide.

— Cine-a făcut-o? a zis domnul Thabane. Dacă vreți să extrageți gloanțele din trupurile lor, sunteți bine-venită. Dar vă spun dinainte ce-o să găsiți. „Fabricat în Africa de Sud. Aprobat de Biroul de Standarde din Africa de Sud". Asta o să găsiți.

— Te rog, ascultă-mă, am zis eu. Nu sunt indiferentă la acest... acest război. Cum aș putea? Nu există gratii suficient de groase să-l țină la distanță.

Îmi venea să plâng; dar aici, lângă Florence, ce drept aveam?

— Trăiește în mine și eu trăiesc în el, am șoptit.

Domnul Thabane a dat din umeri nerăbdător. Arăta mai urât acum. Fără îndoială că și eu mă fac tot mai urâtă pe zi ce trece. Metamorfoza ce ne învârtoșează vorbirea, ne tocește sentimentele, ne transformă în animale. Unde se găsește pe țărmurile acestea planta care ne va păzi de asta?

Îți spun povestea acestei dimineți fără să uit că povestitoarea, așezată la biroul ei, susține că e de partea dreptății. Prin ochii mei vezi; vocea care vorbește în capul tău este a mea. Doar prin mine te afli aici, pe aceste întinderi pustii, miroși fumul din aer, vezi trupurile morților, auzi vaierele, tremuri în ploaie. Gândurile mele sunt cele pe care le gândești, disperarea mea e cea pe care o simți, ca și primele tresăriri de bună primire a orice va pune capăt gândului: somnul, moartea. Spre mine se îndreaptă compasiunea ta; inima ta va bate alături de a mea.

Acum, copila mea, carne din carnea mea, ecou al meu, mai bun decât ființa mea, te rog să te retragi. Îți spun această poveste nu ca să îți fie milă de mine, ci ca să înveți cum stau lucrurile. Știu că ți-ar fi mai ușor dacă povestea ar veni din partea altcuiva, dacă în urechea ta ar răsuna vocea unui străin. Fapt e că n-are cine altcineva să fie. Eu sunt singura. Eu sunt cea care scrie: eu, eu. Prin urmare, te rog: ascultă ceea ce am scris, nu pe mine. Dacă printre cuvinte se împletesc minciuni, și rugăminți, și scuze, ascultă-le. Nu le trece cu vederea, nu le ierta ușor. Citește tot, chiar și această conjurare, cu ochi rece.

Cineva a aruncat o piatră prin parbriz. Mare cât capul unui copil, mută, zăcea pe scaun printre cioburi ca și cum devenise proprietara mașinii. Primul gând mi-a fost: Unde o să găsesc parbriz pentru Hillman? Apoi: Ce minunat că totul se sfârșește în același timp!

Am împins piatra de pe scaun și m-am apucat să îndepărtez cioburile rămase în ramă. Acum că aveam ceva de făcut, mă calmasem întru câtva. Dar eram mai calmă și pentru că nu-mi mai păsa dacă trăiam sau nu. Nu mai conta ce putea să mi se întâmple. În gândul meu: viața mea ar putea foarte bine fi un rebut. Îi împușcăm pe oamenii ăștia ca și când ar fi rebuturi, dar de fapt noi suntem cei ale căror vieți nu merită trăite.

M-am gândit la cele cinci cadavre, la prezența lor masivă, solidă, în sala distrusă de foc. Duhurile lor nu au plecat, mi-am zis, și nu vor pleca. Duhurile lor șed nemișcate, posesive.

Dacă cineva ar fi săpat un mormânt pentru mine atunci și acolo, în nisip, și ar fi arătat spre el, aș fi coborât în el fără nici un cuvânt, m-aș fi întins și mi-aș fi împreunat mâinile pe piept, și când nisipul mi-ar fi căzut în gură și în colțurile ochilor, n-aș fi ridicat nici un deget ca să-l șterg.

Să nu-ți fie milă de mine când citești asta. Să nu-ți lași inima să bată la unison cu a mea.

Am scos o monedă pe geam afară. Au dat năvală s-o ia. Copiii au împins, motorul a pornit. Mi-am golit portmoneul în mâini întinse.

Trase printre tufișurile unde drumul se îngusta într-o simplă potecă, se găseau vehiculele militare pe care le văzusem, cinci, și nu trei, cum crezusem. Sub privirile unui băiat cu o pelerină de ploaie oliv, am coborât din mașină, atât de înghețată în hainele mele ude, încât aș fi putut fi goală.

Sperasem că vorbele de care aveam nevoie vor veni de la sine, dar n-a fost așa. Mi-am întins mâinile, cu palmele în sus. Am fost jefuită, spuneau mâinile mele, jefuită de cuvinte. Am venit să vorbesc, dar nu am nimic de spus.

— *Wag in die motor, ek sal die polisie skakel,* a strigat el către mine.

Un băiat plin de coșuri juca acest joc periculos în care fiecare se ia în serios. „Așteaptă în mașină, o să chem poliția." Am clătinat din cap și iar am clătinat din cap. Vorbea cu cineva din spatele lui, cineva pe care nu-l puteam vedea. Zâmbea. Fără îndoială că urmăriseră totul de la început, își făcuseră o părere despre mine. O binefăcătoare bătrână și nebună prinsă de ploaie, o curcă plouată. Avea dreptate? Sunt o binefăcătoare? Nu, nu-mi vine în minte să fi făcut ceva bun. Sunt nebună? Da. Sunt nebună. Dar și ei sunt nebuni. Înnebunim cu toții, suntem posedați de diavoli. Când se urcă nebunia pe tron, cine din țara asta scapă de contaminare?

— Nu chema poliția, pot să-mi port singură de grijă, am strigat eu.

Dar murmurele, căutăturile piezișe au continuat. Poate că deja vorbeau în stație.

— Ce-ți închipui că faci? i-am strigat eu băiatului.

Zâmbetul i-a înghețat pe buze.

— *Ce-ți închipui că faci?* am strigat și mai tare, dar vocea începea să mi se spargă.

Șocat, a privit în jos. Șocat că striga la el o femeie albă, destul de bătrână să-i fie bunică.

Un bărbat în ținută de luptă s-a îndreptat spre noi dinspre al doilea vehicul din șir. M-a privit calm.

— *Wat is die moeilikheid?* l-a întrebat el pe băiatul din transportor.

— *Nee, niks moeilikheid nie.*

Nici o problemă.

— *Net hierdie dame wat wil weet wat aangaan.*

— Ăsta-i un loc periculos, doamnă, a zis el, întorcându-se spre mine.

Ofițer, clar.

— Aici se poate întâmpla orice. O să trimit după o patrulă care să vă escorteze înapoi la drum.

Am clătinat din cap. Eram stăpână pe mine, nici măcar nu aveam lacrimi în ochi, cu toate că nu garantam că n-aveam să izbucnesc în plâns dintr-o clipă în alta.

Ce voiam? Ce voia bătrâna? Ceea ce voia era să le dezvăluie ceva, orice ar fi putut fi dezvăluit în acel moment, în acel loc. Ceea ce voia, înainte să se descotorosească de ea, era să scoată la lumină o cicatrice, o rană, să le-o vâre sub ochi, să-i facă s-o vadă cu propriii lor ochi; o cicatrice, orice cicatrice, cicatricea acestei întregi suferințe, dar până la urmă cicatricea mea, pentru că cicatricele noastre sunt singurele cicatrice pe care le putem duce cu noi. Chiar mi-am ridicat o mână la nasturii rochiei. Dar degetele îmi erau vinete, înghețate.

— V-ați uitat în sala aia? am întrebat cu vocea mea spartă.

Lacrimile dădeau să țâșnească.

Ofițerul a aruncat țigara, a stins-o cu bocancul în nisipul ud.

— Unitatea asta n-a tras nici un foc în ultimele douăzeci și patru de ore, a zis el încet. Permiteți-mi să vă dau un sfat: nu vă ambalați înainte să știți despre ce e vorba. Oamenii ăia

dinăuntru nu sunt singurii care au murit. Omoruri se comit tot timpul. Acelea sunt doar cadavrele pe care le-au adunat ieri. Lupta a încetat deocamdată, însă, de cum se va opri ploaia, o să se încingă din nou. Nu știu cum ați ajuns aici – ar fi trebuit să închidă drumul –, dar acesta e un loc rău, n-ar trebui să fiți aici. O să chemăm poliția prin stație, o să vă escorteze ei din locul ăsta.

— *Ek het reeds geskakel*, a zis băiatul din transportor.

— Ce-ar fi să puneți armele jos și să plecați acasă, toți? am întrebat eu. Pentru că e limpede că nu poate fi ceva mai rău decât ce faceți aici. Ceva mai rău pentru sufletele voastre, asta vreau să spun.

— Nu, a zis el.

Mă așteptasem să nu înțeleagă, dar nu, înțelegea exact ce voiam să spun.

— O să stăm aici până se termină totul.

Tremuram din cap până-n picioare. Degetele mele, strânse în palme, nu voiau să se îndrepte. Vântul îmi lipea de piele hainele ude leoarcă.

— Îl cunoșteam pe unul dintre băieții aceia morți, am zis eu. Îl știam de când avea cinci ani. Mama lui lucrează pentru mine. Sunteți cu toții prea tineri pentru asta. Mă scârbește. Asta e tot.

M-am întors cu mașina la sală și am așteptat fără să cobor. Cadavrele tocmai erau scoase afară. Dinspre mulțimea tot mai mare, am simțit că se îndreaptă ceva spre mine: resentiment, animozitate. Mai rău chiar: ură. Ar fi fost alta situația dacă n-aș fi stat de vorbă cu soldații? Nu.

Domnul Thabane s-a apropiat să vadă ce voiam.

— Îmi pare rău, dar nu prea știu cum să mă întorc, am zis eu.

— Ajungeți pe drumul asfaltat, o luați spre dreapta, urmați indicatoarele, a zis el tăios.

— Da, însă care indicatoare?

— Indicatoarele spre civilizație.

Și mi-a întors spatele.

Am condus încet, în parte din pricina vântului ce-mi bătea în față, în parte pentru că trupul și sufletul mi-erau amorțite. Am nimerit într-un cartier de care nu mai auzisem până atunci și am petrecut douăzeci de minute învârtindu-mă pe străzi ce nu se deosebeau între ele, căutând o ieșire. Într-un târziu, m-am pomenit pe șoseaua Voortrekker. Aici, pentru prima oară, oamenii au început să se uite lung la mașina fără parbriz. Privirile m-au urmărit până acasă.

Casa mi s-a părut rece și străină. Mi-am zis: Fă o baie caldă, odihnește-te. Dar o letargie de gheață pusese stăpânire pe mine. Mi-a trebuit ceva efort să mă târăsc până sus, să trag de pe mine hainele ude, să mă învelesc într-un halat și să mă vâr în pat. Nisip, nisipul gri din Cape Flats, mi se lipise ca o crustă între degetele de la picioare. N-o să-mi mai fie niciodată cald, mi-am zis. Vercueil are un câine de care să se lipească atunci când doarme. Vercueil știe cum să trăiască în acest climat. În schimb, pe mine și pe băiatul acela rece, care curând va fi pus în pământ, nici un câine nu ne va mai ajuta. În gura lui e deja nisip, furișându-se înăuntrul lui, revendicându-l.

Șaisprezece ani de când am împărțit ultima dată un pat cu un bărbat ori un băiat. Șaisprezece ani singură. Te surprinde?

Am scris. Scriu. Urmez stiloul, oriunde mă duce. Ce altceva mi-a mai rămas?

M-am trezit buimacă. Se înnoptase din nou. Unde dispăruse ziua?

La toaletă însă lumina era aprinsă. Pe closet, cu pantalonii coborâți până la genunchi, cu pălăria pe cap, adormit buștean, ședea Vercueil. L-am privit uluită.

Nu s-a trezit; dimpotrivă, deși capul i se clătina și falca îi atârna, dormea dulce ca un copil. Coapsa lui lungă, netedă, era aproape spână.

Ușa de la bucătărie era deschisă, pe podea zăcea împrăștiat gunoiul din coșul răsturnat. Câinele avea treabă cu un ambalaj vechi. Când m-a văzut, și-a lăsat în jos urechile vinovat și a dat din coadă.

— Prea mult! am murmurat eu. Prea mult!

Câinele s-a furișat afară.

M-am așezat la masă și m-am lăsat pradă lacrimilor. Plângeam, nu din pricina confuziei din capul meu, nu din pricina harababurii din casă, ci din pricina băiatului, a lui Bheki. Oriunde mă întorceam, îl vedeam în fața mea, ochii lui deschiși privind cu nedumerirea copilărească cu care își întâmpinase moartea. Țineam capul pe brațe și suspinam plângându-l pe el, plângând pentru ceea ce-i fusese luat lui, pentru ceea ce-mi fusese luat mie. Ce lucru bun e viața! Ce idee minunată a avut Dumnezeu! Cea mai bună idee care-a existat vreodată. Un dar, cel mai generos dintre toate darurile, reînnoindu-se la nesfârșit de la o generație la alta. Și acum Bheki, văduvit de ea, dus, smuls din lume!

„Vreau să mă duc acasă!"

Așa mă văitasem eu, spre rușinea mea, domnului Thabane, vânzătorul de pantofi. O voce de copil din gâtlejul unei persoane bătrâne. Acasă, la casa mea liniștită, acasă, la patul meu de somn infantil. Am fost vreodată pe deplin trează? La fel de bine aș putea întreba: Știu morții că sunt morți? Nu: morților nu le e dat să știe ceva. Dar în somnul nostru de moarte putem cel puțin fi vizitați de intuiții. Am intuiții mai vechi decât orice amintire, de nezdruncinat, anume că odată am fost vie. Am fost vie și apoi am fost răpită vieții. Din leagăn s-a făcut furtul: un prunc a fost luat și în locul

lui a fost lăsată o păpușă, pentru a fi alăptată și crescută, iar acea păpușă este ceea ce eu numesc eu.

O păpușă? Viața unei păpuși? Asta am trăit? Îi este dat unei păpuși să nutrească asemenea gând? Sau gândul vine și se duce ca o altă intuiție, scăpărarea unui fulger, străpungerea ceții de către lancea inteligenței unui înger? Poate o păpușă să recunoască o păpușă? Poate o păpușă să cunoască moartea? Nu: păpușile cresc, învață să vorbească și să meargă, cutreieră lumea; îmbătrânesc, se smochinesc, pier; sunt aruncate în foc sau îngropate în pământ; dar nu mor. Ele există pentru totdeauna în acel moment de surprindere pietrificată dinaintea oricărei amintiri legate de răpirea unei vieți, o viață ce nu e a lor, dar în locul căreia sunt lăsate ele, ca mărturie. Cunoașterea lor, o cunoaștere fără substanță, fără greutate lumească, precum capul unei păpuși, gol, umplut doar cu aer. Așa cum ele însele nu sunt prunci, doar ideea de prunci, mai rotunjori, mai rozalii, mai lipsiți de expresie și cu ochi mai albaștri decât ar putea vreun copil vreodată să fie sau să aibă, trăind nu viața, ci ideea de viață, nemuritoare, nepieritoare, asemenea tuturor ideilor.

Hades, Iadul: tărâmul ideilor. De ce a fost necesar ca iadul să fie un loc în sine, în gheţurile Antarcticii sau în hăul unui vulcan? De ce nu poate fi iadul la piciorul Africii și de ce nu pot creaturile iadului să umble printre cei vii?

„Tată, nu vezi că ard?" implora copilul, stând lângă patul tatălui său. Dar tatăl său, continuând să doarmă, să viseze, nu vedea.

Acesta e motivul – ți-l spun acum, să-l înțelegi – pentru care mă agăț atât de strâns de amintirea mamei. Căci dacă ea nu mi-ar fi dat viață, nimeni nu mi-ar fi dat. Mă agăț nu numai de amintirea ei, ci de ea însăși, de trupul ei, de venirea mea pe lume din trupul ei. Odată cu sângele și laptele i-am

băut trupul și m-am născut. Apoi mi-a fost furată și de atunci a fost pierdută pentru mine.

Există o fotografie de-a mea pe care ai văzut-o, dar poate nu-ți vei aminti de ea. A fost făcută în 1918, când încă nu aveam doi ani. Mă țin în picioare; par să mă întind spre cameră; mama, îngenuncheată în spatele meu, mă ține de un fel de ham ce-mi trece peste umeri. Stând într-o parte, ignorându-mă, e fratele meu, Paul, cu o șăpcuță pusă strâmb.

Sprâncenele mi-s încruntate, ochii mi-s fixați întins asupra aparatului. Mă strâmb din cauza soarelui sau, asemenea sălbaticilor din Borneo, am un sentiment confuz că aparatul îmi va fura sufletul? Mai rău chiar: mama mă ține ca să nu răstorn aparatul la pământ, deoarece eu, ca o păpușă ce sunt, știu că va vedea ceea ce ochiul nu poate: anume că nu sunt acolo? Și mama știe asta pentru că nici ea nu e acolo?

Paul, spre care m-a dus stiloul, e mort. L-am ținut de mână când se stingea. I-am șoptit: „O s-o vezi pe Mama. O să fiți amândoi atât de fericiți". Era palid, chiar și ochii aveau acea aură decolorată a cerului îndepărtat. Mi-a aruncat o privire obosită, goală, ca pentru a spune: Ce puțin înțelegi! Oare Paul a trăit vreodată cu adevărat? Sora mea viața, așa m-a numit el odată, într-o scrisoare, repetând cuvintele altcuiva. Oare la urmă și-a dat seama că făcuse o greșeală? Oare ochii aceia translucizi au văzut prin mine?

În acea zi am fost fotografiați într-o grădină. În spatele nostru sunt flori, arată ca nalbele; în stânga noastră, un strat de pepeni. Recunosc locul. Este Uniondale, casa din strada Church, cumpărată de bunicul meu când afacerea cu pene de struț prospera. An după an, se făceau în grădina aceea fructe, flori și zarzavaturi, revărsându-și semințele, murind, reînviind, binecuvântându-ne cu prezența lor abundentă. Dar cine le îngrijea cu iubire? Cine tundea nalbele? Cine punea semințele

de pepene în stratul lor cald, jilav? Oare bunicul se trezea la patru în dimineţile îngheţate, ca să deschidă stăvilarul şi să lase apa să curgă în grădină? Dacă nu el, atunci cine era proprietarul de drept al grădinii? Cine sunt fantomele şi cine, prezenţele? Cine din afara fotografiei, sprijiniţi în greble, sprijiniţi în hârleţe, aşteptând să se apuce din nou de muncă, se sprijină totodată de marginea dreptunghiului, îndoindu-l, împingându-l înăuntru?

Dies irae, dies illa, când cel absent va fi prezent, şi cel prezent va fi absent. Fotografia nu-i mai arată pe cei care erau în acea zi în cadrul grădinii, ci pe cei care nu erau. Pusă la păstrare în toţi aceşti ani, în locuri de peste tot în ţară, în albume, sertare de birouri, fotografia aceasta şi alte mii asemănătoare s-au maturizat, într-un mod subtil, s-au metamorfozat. Fixatorul n-a rezistat sau developarea a mers mai departe decât şi-ar fi imaginat cineva – cine poate şti cum s-a întâmplat? –, fapt e că au devenit din nou negative, un soi de negative în care începem să vedem ce se afla de regulă în afara cadrului, ocultat.

De aceea îmi încrunt eu sprâncenele, de aceea încerc să ajung la aparat: ştiu, într-un mod neclar, că aparatul e duşmanul, că aparatul nu va minţi în ceea ce ne priveşte, ci va dezvălui ceea ce suntem cu adevărat: poporul păpuşilor? Mă lupt cu hamul ca să lovesc aparatul din mâna celui – oricine ar fi acela – care îl ţine, înainte să fie prea târziu? Şi cine îl ţine? A cui umbră fără formă se apleacă spre mama şi cele două vlăstare ale ei, peste stratul săpat?

Durere după plâns. Sunt goală pe dinăuntru, sunt o cochilie. Fiecăruia dintre noi soarta îi trimite boala pe care o merită. A mea, o boală care mă devoră pe dinăuntru. De m-ar deschide, m-ar găsi goală, ca o păpuşă, o păpuşă în care şade un crab lingându-şi buzele, ameţit de năvala luminii.

Oare asta văzusem eu premonitoriu când aveam doi ani, crabul trăgând cu ochiul din cutia neagră? Încercam să ne salvez pe toți de crab? Dar ei m-au tras înapoi, au apăsat butonul și crabul a sărit afară și a intrat în mine.

Rozându-mi acum oasele, pentru că n-a mai rămas nici un fir de carne. Rozând articulația coapsei mele, rozându-mi șira spinării, începând să-mi roadă genunchii. Pisicile, dacă e să spun adevărul, nu m-au iubit niciodată. Doar creatura asta e credincioasă până la capăt. Animalul meu de casă, durerea mea.

Am urcat la etaj și am deschis ușa de la toaletă. Vercueil era încă acolo, căzut în somnul lui adânc. L-am scuturat.

— Domnule Vercueil! am zis.

Un ochi s-a deschis.

— Vino să te întinzi ca lumea.

Dar n-a venit. Întâi l-am auzit pe scări, coborând câte o treaptă o dată, ca un om bătrân. Apoi am auzit ușa din spate închizându-se.

O zi frumoasă, una dintre acele zile de iarnă liniștite, când lumina pare să izvorască din toate colțurile cerului. Vercueil m-a dus cu mașina întâi pe strada Breda, apoi pe Orange. Vizavi de bulevardul Government, i-am spus să parcheze.

— Mă gândesc să merg cu mașina până la capătul celălalt al bulevardului, am zis eu. După ce trec de lanț, nu văd cum mă mai poate opri cineva. Dar crezi că am loc să trec?

(Poate îți amintești că sunt doi bolarzi de fontă la capătul celălalt al bulevardului, cu un lanț întins între ei.)

— Da, poți să-i ocolești pe-o parte sau alta, a zis el.

— După aia n-ar trebui decât să țin mașina drept.

— Chiar vrei să faci asta? a întrebat el.

Ochii lui de găină au avut o sclipire crudă.

— Dacă-mi găsesc curajul.

— Dar de ce? Pentru ce?

Greu de găsit răspunsuri măreţe când eşti încolţit de privirea aia. Am închis ochii şi am încercat să păstrez imaginea maşinii, mişcându-se suficient de repede ca flăcările să rămână în urmă, străbătând bulevardul asfaltat, prin dreptul turiştilor, vagabonzilor, îndrăgostiţilor, prin dreptul muzeului, galeriei de artă, grădinii botanice, până încetinea şi se oprea în faţa casei ruşinii, arzând şi topindu-se.

— Acum ne putem întoarce, am zis eu. Voiam doar să fiu sigură că se poate face.

A intrat şi el în casă şi i-am făcut un ceai. Câinele zăcea la picioarele lui, ciulindu-şi urechile ba spre el, ba spre mine, după cum vorbeam. Un câine bun: o prezenţă luminoasă, născut sub o stea luminoasă, cum sunt şi unii oameni.

— Ca să-ţi răspund la întrebarea „Pentru ce?", am zis eu, înseamnă să-ţi vorbesc de viaţa mea. Despre o viaţă care nu mai valorează mult. Încerc să-mi dau seama ce pot obţine pe ea.

Mâna lui se mişca liniştit pe blana câinelui, înainte şi înapoi. Câinele a clipit, a închis ochii. Iubire, mi-am zis eu: oricât de improbabil pare, ceea ce văd aici e iubire.

Am încercat din nou:

— Există un roman celebru în care o femeie este condamnată pentru adulter – adulterul era o crimă în vremurile de demult – şi condamnată să iasă în public cu litera *A* cusută pe rochie. Femeia poartă litera *A* vreme atât de îndelungată, încât oamenii uită ce simbolizează. Uită că ar avea vreo semnificaţie. Pur şi simplu devine ceva ce poartă femeia, asemenea unui inel sau unei broşe. E posibil însă ca ea să fi fost cea care a iniţiat moda de a purta înscrisuri pe haine. Dar nu despre asta e vorba în carte. Spectacolele astea publice, aceste manifestări – iată esenţa poveştii – cum putem şti cu siguranţă ce reprezintă? De exemplu, o bătrână îşi dă foc.

De ce? Pentru că a înnebunit? Pentru că e disperată? Pentru că are cancer? M-am gândit să vopsesc o literă pe mașină, drept explicație. Dar care? *A*? *B*? *C*? Care e litera corectă în cazul meu? Și de ce să explic? Pe cine privește pe altcineva decât pe mine?

Aș fi putut continua, dar în acel moment zăvorul de la poartă a clicăit și câinele a început să mârâie. Două femei – pe una am recunoscut-o ca fiind sora lui Florence – s-au apropiat pe alee, ducând valize.

— Bună ziua, a zis sora. Mi-a arătat o cheie: Am venit să luăm lucrurile surorii mele. Florence.

— Da, am zis eu.

Au descuiat ușa și au intrat în camera lui Florence. La scurt timp le-am urmat și eu.

— Florence e bine? am întrebat eu.

Sora, care scotea hainele dintr-un sertar, s-a îndreptat de spate, răsuflând din greu. Era limpede că îi făcea plăcere această întrebare prostească.

— Nu, nu pot să spun că e bine, a zis ea. Câtuși de puțin *bine*. Cum poate fi *bine*?

Cealaltă femeie, făcându-se că nu aude, continua să împacheteze haine de copil. În cameră se găseau prea multe lucruri ca să încapă în două valize.

— Nu asta am vrut să spun, am zis eu, dar nu contează. Pot să te rog să-i duci ceva lui Florence din partea mea?

— Da, pot să-i duc, dacă nu e ceva mare.

Am completat un cec.

— Spune-i lui Florence că îmi pare rău. Spune-i că nici nu pot exprima în cuvinte cât de rău îmi pare. Mă gândesc la Bheki tot timpul.

— Vă pare rău.

— Da.

Încă o zi de cer senin. Vercueil, într-o stare ciudată de surescitare.

— Azi e ziua? a întrebat el.

— Da, am răspuns, crispându-mă în fața nerăbdării lui indecente și fiind gata să adaug: „Dar ce treabă ai tu?"

Da, am zis: azi e ziua. Dar azi a trecut și eu n-am împlinit ceea ce promisesem. Căci atâta vreme cât dâra de cuvinte continuă, poți fi sigură că nu am pus în practică promisiunea: o regulă, încă o regulă. Moartea ar putea fi într-adevăr ultimul mare dușman al scrisului, dar și scrisul e dușmanul morții. Prin urmare, scriu, țin moartea la distanță și-ți pot spune că într-adevăr am vrut să merg până la capăt, începusem să merg până la capăt și n-am mers. Și-ți pot spune mai mult. Îți pot spune că am făcut baie. Îți pot spune că m-am îmbrăcat. Îți pot spune că, pregătindu-mi trupul, o vagă lucire de mândrie a început să se întoarcă în el. Între a aștepta în pat ca respirația să se oprească și a ieși pentru a-ți provoca propriul sfârșit, ce diferență!

Am vrut să merg până la capăt: acesta e adevărul? Da. Nu. Da-nu. Există un asemenea cuvânt, dar nu s-a permis niciodată introducerea lui în dicționare. Da-nu: orice femeie știe ce înseamnă, pentru că îl dezarmează pe orice bărbat. „Ai de gând s-o faci?" a întrebat Vercueil, cu ochii lui de om scăpărând. „Da-nu", ar fi trebuit eu să răspund.

Purtam alb și albastru: costum albastru-deschis, bluză albă cu o fundă la gât. M-am fardat cu grijă, mi-am aranjat părul. În tot acest timp, am șezut în fața oglinzii și am tremurat ușor. Nu simțeam nici o durere. Crabul încetase să roadă.

Iradiind de curiozitate, Vercueil m-a urmat în bucătărie și s-a învârtit cât am luat micul dejun. La un moment dat, iritată, neliniștită, am explodat:

— Vrei te rog să mă lași singură?

La care s-a răsucit cu o expresie de jignire copilărească, ceea ce m-a făcut să-l trag de mânecă.

— Nu asta am vrut să spun, am zis. Dar te rog, așază-te: îmi dai o stare de agitație tocmai când am nevoie de calm. Oscilez atât de mult! Acum mă gândesc: Să mă grăbesc, să pun capăt vieții ăsteia fără valoare. În clipa următoare: Dar de ce să port eu vina? De ce trebuie eu anume să fiu mai presus de vremurile pe care le trăiesc? Din vina mea sunt vremurile atât de rușinoase? De ce trebuie eu, bătrână cum sunt și bolnavă, și cu dureri în tot trupul, să mă ridic fără nici un ajutor din groapa asta a rușinii? Vreau să mă dezlănțui în fața bărbaților care au creat aceste vremuri. Vreau să-i acuz că mi-au stricat viața, așa cum un șoarece ori un gândac strică mâncarea fără măcar s-o mănânce, pur și simplu umblând pe ea și adulmecând-o, și satisfăcându-și nevoile trupului pe ea. E copilăresc, știu, să arăți cu degetul și să dai vina pe alții. Dar de ce să accept că viața mea n-ar fi făcut doi bani indiferent cine ar fi fost la putere în țara asta? Puterea e putere, la urma urmei. Invadează. Așa e natura ei. Îți invadează viața. Vrei să știi ce se petrece cu mine și eu încerc să-ți spun. Vreau să mă vând, să mă răscumpăr, dar sunt foarte nehotărâtă cum s-o fac. Asta e, dacă vrei, nebunia ce mi-a intrat în cap. Să nu fii surprins. Cunoști țara asta. Aici nebunia plutește în aer.

Cât a ținut discursul ăsta, Vercueil și-a păstrat aceeași expresie închisă, misterioasă, cu ochii mijiți. Iar acum a spus un lucru ciudat:

— Vrei să ne plimbăm cu mașina?

— Nu putem să ne plimbăm cu mașina, domnule Vercueil. Dintr-o mulțime de motive.

— Putem vizita una-alta și să ne întoarcem până-n ora 12.

— Nu putem face turism într-o mașină cu o gaură în parbriz. E ridicol.

— Scot parbrizul. E doar sticlă, n-ai nevoie de el.

De ce am cedat? Poate că ceea ce m-a câștigat până la urmă a fost noua atenție pe care mi-o arăta. Era ca un puștan într-o stare de excitație, excitație sexuală, iar eu eram ținta lui. Eram flatată; și chiar oarecum amuzată, în ciuda a toate. Poate că, oarecum, mi se părea și ceva dezgustător în starea asta a lui, era ca excitația unui câine care sapă după un cadavru ce n-a fost îngropat suficient de adânc. Dar nu eram în condiția de a face mofturi. Ce voiam, la urma urmei? Voiam o suspendare. Suspendare a gândului, durerii, îndoielilor, temerilor, până la prânz. Până ce tunul amiezii va bubui pe colina Signal și, cu o sticlă de benzină pe locul de lângă mine, fie voi trece cu mașina, fie nu voi trece dincolo de lanț și apoi de-a lungul bulevardului. Dar să n-am nici un gând până atunci; să aud păsările cântând, să simt aerul pe piele, să văd cerul. Să trăiesc.

Așa că m-am predat. Vercueil și-a învelit un prosop în jurul mâinii și a mai spart o bucată de sticlă, până când gaura s-a făcut suficient de mare să treacă un copil prin ea. I-am dat cheia. O împingere, și am pornit la drum.

Asemenea unor îndrăgostiți care vizitează din nou locurile unde și-au făcut primele declarații, am luat-o pe drumul de munte ce urcă pe Muizenberg. (Îndrăgostiți! I-am împărtășit eu ceva vreodată lui Vercueil? Că ar trebui să se lase de băut. Mi-a împărtășit el ceva mie? Nimic: cred că nici numele lui adevărat nu mi l-a spus.) Am parcat în același loc ca înainte. Acum: bucură-te pentru ultima oară cu aceste priveliști, mi-am spus, înfigându-mi unghiile în palmă, privind golful False, golful falsei speranțe, și spre sud, peste apele iernatice întunecate ale celui mai oropsit ocean.

— Dacă am avea o barcă, ai putea să mă duci pe mare, am murmurat eu.

Spre sud: Vercueil și cu mine, singuri, plutind până am ajunge la latitudinile unde zboară albatroșii. Unde m-ar putea lega de-un butoi sau de-o scândură, n-are importanță de care din ele, și m-ar lăsa să salt pe valuri, pe sub marile aripi albe.

Vercueil a dat înapoi mașina pe drum. Greșeam sau motorul chiar torcea mai dulce în mâinile lui decât în ale mele?

— Îmi pare rău dacă bat câmpii, am zis eu. Fac tot ce pot să nu pierd direcția. Încerc să-mi conserv simțul urgenței. Acest simț mă părăsește încetul cu încetul. Șezând aici în mijlocul acestei frumuseți, sau chiar șezând acasă, printre lucrurile mele, mi-e aproape imposibil să cred că peste tot în jurul meu există o zonă de omoruri și degradare. Îmi pare un vis rău. Ceva presează în mine, mă înghiontește. Încerc să nu bag de seamă, dar acel ceva insistă. Cedez un pic; presează și mai tare. Mă predau, respir ușurată, și deodată viața e din nou banală. Răsuflând ușurată, mă dăruiesc din nou banalului. Mă bălăcesc în el. Pierd sentimentul rușinii, ajung fără rușine, ca un copil. Rușinea acestei lipse de rușine: asta nu pot uita, asta e ceea ce nu pot suporta mai apoi. De aceea trebuie să redevin stăpână pe mine, să mă repun pe calea cea bună. Altfel, mă pierd. Înțelegi?

Vercueil s-a aplecat deasupra volanului ca și când nu vedea bine. El, cel cu ochi de vultur. Avea importanță dacă nu înțelegea?

— E ca atunci când te lași de alcool, am insistat eu. Încercând, încercând, mereu încercând, dar știind în oasele tale, de la bun început, că o să aluneci înapoi. Cunoașterea asta lăuntrică are ceva de rușine, o rușine atât de caldă, atât de intimă, atât de mângâietoare că face să se reverse și mai multă rușine. Se pare că nu există limite la rușinea pe care o poate simți o ființă umană. Dar cât de greu e să te sinucizi! Te agăți cu atâta disperare de viață! Îmi pare că ceva diferit decât voința

trebuie să intervină în ultima clipă, ceva străin, ceva nechibzuit, ca să te împingă peste margine. Trebuie să devii altcineva decât tu însuți. Dar cine? Cine mă așteaptă să pășesc în umbra lui? Unde-l găsesc?

Ceasul meu arăta 10:20.

— Trebuie să ne întoarcem.

Vercueil a încetinit.

— Dacă asta vrei, te duc înapoi, a zis el. Sau, dacă vrei, putem merge mai departe. Putem să dăm ocol peninsulei. Ziua e frumoasă.

Ar fi trebuit să răspund: Nu, du-mă imediat înapoi. Dar am ezitat și în acea clipă de ezitare cuvintele au murit în mine.

— Oprește aici, am zis.

Vercueil a tras pe marginea drumului și a oprit.

— Vreau să-ți cer o favoare, am zis. Te rog să nu râzi de mine.

— Asta-i o favoare?

— Da. Nici acum, nici în viitor.

A ridicat din umeri.

Pe partea cealaltă a drumului, un om în zdrențe ședea lângă o stivă de lemne de foc pentru vânzare. S-a uitat la noi, și-a întors privirile.

Timpul trecea.

— Ți-am spus odată o poveste despre mama mea, am zis în sfârșit, încercând să vorbesc mai încet, cum, pe vremea când era mică, a zăcut în întuneric neștiind ce se rostogolea deasupra ei, roțile carului sau stelele. M-am agățat de povestea asta toată viața mea. Dacă ar fi practic posibil, aș propune să mergem cu mașina până la Eastern Cape, la munții Outeniqua, până la acel loc de popas din vârful pasului Prince Alfred. Aș zice chiar, lasă hărțile deoparte, mergi spre nord și est, luându-te după soare, o să-l recunosc când ajungem

acolo: locul de popas, locul de început, locul buricului, locul unde mă unesc cu lumea. Lasă-mă acolo, în vârful trecătorii, și pleacă, lasă-mă acolo să aștept noaptea și stelele, și carul fantomatic să se rostogolească peste mine. Dar adevărul e că nu mai pot găsi locul, cu sau fără hărți. De ce? Pentru că o anumită dorință m-a părăsit. Acum un an sau acum o lună ar fi fost altfel. O dorință, poate cea mai adâncă dorință de care sunt în stare, ar fi zburat din mine spre acel loc de pe pământ, călăuzindu-mă. *Asta e mama mea*, aș fi spus, îngenunchind acolo. *Asta e ceea ce-mi dă viață.* Pământ sfânt, nu cum e sfânt un mormânt, ci un loc de reînviere: eterna reînviere, ieșind din pământ. Acum acea dorință, care poate fi numită iubire, m-a părăsit. Nu mai iubesc această țară. Pur și simplu. Sunt ca un bărbat care a fost castrat. Castrat la maturitate. Încerc să-mi închipui cum e viața pentru un bărbat care a pățit așa ceva. Mi-l închipui văzând lucruri pe care le-a iubit înainte, știind din memorie că încă ar trebui să le iubească, dar nemaiputând să retrezească în el acea iubire. Iubire: ce-a fost asta? s-ar întreba el, scotocind în memorie după vechiul sentiment. Dar totul ar fi acum plat, imobil, calm. Am avut odată ceva ce a fost trădat, și-ar zice în sinea lui și s-ar concentra, încercând să simtă acea trădare în toată acuitatea ei. Dar nici măcar acuitate n-ar mai exista. Acuitatea e cea care va fi dispărut din toate și din tot. În locul ei, el ar simți o zvâcnitură, ușoară dar continuă, vecină cu stupoarea, detașarea. *Detașat*, și-ar zice el, pronunțând cuvântul tăios, și ar întinde mâna, să-i încerce tăișul. Dar și aici va fi apărut o estompare, o tocire. Totul se îndepărtează, și-ar zice el; într-o săptămână, într-o lună voi fi uitat totul, voi fi printre mâncătorii de lotus, separat, în derivă. Pentru o ultimă dată ar încerca să simtă durerea acestei separări, dar nu l-ar cuprinde decât o tristețe trecătoare. Nu știu dacă sunt suficient de limpede,

domnule Vercueil. Vorbesc despre hotărâre, despre încercarea de a mă ține de hotărârea luată și despre eșec. Sinceră să fiu, mă înec. Șed aici lângă tine și mă înec.

Vercueil s-a rezemat cu toată greutatea de portieră. Câinele a scheunat încetișor. Stătea cu labele pe scaunul din față și privea înainte, nerăbdător să pornim din nou. A trecut un minut.

Apoi, din buzunarul jachetei, Vercueil a scos o cutie de chibrituri și mi-a întins-o.

— Fă-o acum, a zis el.

— Să fac ce?

— Ce-ai hotărât.

— Asta vrei?

— Fă-o acum. Eu cobor. Fă-o aici, acum.

La colțul gurii lui dansa o bulă de scuipat. Fie, e nebun, mi-am zis eu. Asta să se poată spune despre el: că e crud, nebun, un câine nebun.

Mi-a scuturat în fața ochilor cutia de chibrituri.

— Îți faci griji de ăla? și a arătat spre omul cu lemnele de foc. N-o să se bage.

— Nu aici, am zis eu.

— Putem merge sus pe Vârful lui Chapman. Poți să plonjezi cu mașina peste margine, dacă asta vrei.

Parcă eram închisă într-o mașină cu un bărbat care, încercând să mă seducă, se supără că nu-i cedez. Parcă mă întorceam în cea mai rea perioadă a adolescenței.

— Putem merge acasă? am întrebat eu.

— Credeam că vrei s-o faci.

— Nu înțelegi.

— Credeam că vrei să te împingă cineva pe drum. Te împing eu.

În fața hotelului din golful Hout, a oprit din nou mașina.

— Poți să-mi dai niște bani? m-a întrebat.

I-am dat o bancnotă de zece ranzi.

A intrat în prăvălie și s-a întors cu o sticlă ambalată în hârtie maro.

— Bea o gură, m-a îndemnat el, desfăcând capacul.

— Nu, mulțumesc. Nu-mi place coniacul.

— Nu-i coniac, e medicament.

Am luat o gură, am încercat să înghit, m-am înecat și am tușit; mi s-a desprins proteza dentară.

— Ține-l în gură, a zis el.

Am mai sorbit o dată și am ținut lichidul în gură. Am simțit arsură pe gingii și în cerul gurii, apoi nu le-am mai simțit. Am înghițit și am închis ochii. Ceva începea să se ridice în mine: o perdea, un nor. Asta e, prin urmare? m-am întrebat eu. Asta-i tot? Așa îmi arată Vercueil drumul?

A întors mașina, a urcat din nou dealul și a parcat într-o zonă de picnic, sus, deasupra golfului. A băut din sticlă și mi-a dat-o înapoi. Am băut prudentă. Vălul cenușiu ce acoperise totul se lumina vizibil. Nesigură, uimită, m-am întrebat: E chiar atât de simplu – adică nu-i o chestiune de viață și de moarte?

— Să-ți mai spun un lucru, ultimul, am zis eu. Ceea ce m-a provocat n-a fost starea mea, boala mea, ci cu totul altceva.

Câinele protesta încetișor. Vercueil a întins o mână leneșă; câinele i-a lins degetele.

— Fiul lui Florence a fost împușcat marți.

El a dat din cap.

— I-am văzut cadavrul, am continuat eu, luând încă o gură de băutură și gândind: Acum devin limbută? Ferește-mă, Doamne! Și dacă eu devin limbută, devine și Vercueil? El și cu mine, băuți și limbuți în mașinuță? M-a cutremurat, am rostit apoi. Nu pot să spun *îndurerat*, pentru că n-am dreptul să folosesc acest cuvânt, aparține alor săi. Dar totuși

sunt – cum? – tulburată. Are legătură cu faptul că e mort, cu greutatea lui lipsită de viață. Ca și când, murind, a devenit foarte greu, asemenea plumbului sau asemenea noroiului ăluia dens, fără pic de aer în el, pe care-l găsești la baza barajelor. Ca și când, murind, a scos un ultim oftat și toată ușurătatea a ieșit din el. Acum zace întins pe mine, cu toată greutatea asta a lui. Nu mă apasă, doar zace întins. La fel a fost când prietenul ăla al lui sângera în stradă. Aceeași greutate și atunci. Sânge greu. Încercam să-l opresc să nu curgă pe canal la vale. Atât de mult sânge! Dacă l-aș fi strâns pe tot, n-aș fi fost în stare să ridic găleata. Ca și când ai ridica o găleată de plumb. Până acum n-am văzut negri morți, domnule Vercueil. Știu că mor tot timpul, dar mereu în altă parte. Cei pe care i-am văzut murind erau albi, și au murit în patul lor, uscându-se și devenind ușori acolo, căpătând consistența hârtiei și densitatea aerului. Au ars bine, sunt sigură de asta, au lăsat puțină cenușă care să fie măturată mai apoi. Vrei să știi de ce mi-am pus în gând să-mi dau foc? Pentru că m-am gândit că o să ard bine. Câtă vreme oamenii ăștia, Bheki și ceilalți morți, n-or să ardă. Ar fi ca și când ai încerca să arzi figurine din fontă sau plumb. Poate că ar pierde din precizia formei, dar, când flăcările s-ar domoli, ei tot acolo ar fi, la fel de grei ca întotdeauna. Dacă îi lași oarece vreme, s-ar putea să se cufunde, milimetru cu milimetru, până când pământul s-ar închide peste ei. După care nu s-ar mai scufunda. Ar rămâne acolo, săltând încet sub suprafață, ca sub valuri. Ar fi de-ajuns să freci puțin cu pantoful și i-ai descoperi: chipurile, ochii morți, deschiși, plini de pământ.

— Bea! m-a îndemnat Vercueil, întinzându-mi sticla.

Chipul i se schimba, buzele i se umflau, îmbibate, ude, privirea i se tulbura. Semăna cu femeia pe care o adusese acasă. Am luat sticla și am șters-o la gură cu mâneca.

— Trebuie să înțelegi că tulburarea asta despre care-ți povestesc nu este doar o chestiune personală, am continuat eu. De fapt, nu-i deloc personală. Am ținut la Bheki, desigur, când a fost mic, dar n-am fost fericită văzând ce s-a ales de el. Altceva sperasem. El și amicii lui spun că au lăsat copilăria în urmă. N-or mai fi ei copii, dar ce-au ajuns? Niște mici puritani neînduplecați, care disprețuiesc râsul, care disprețuiesc jocul. Așa că de ce să plâng după el? Răspunsul e că i-am văzut chipul. După moarte, a devenit iarăși copil. Masca o fi căzut de surpriză pur copilărească atunci când și-a dat seama, în acea ultimă clipă, că aruncatul cu pietre și trasul cu pușca nu erau de fapt un joc; că uriașul care se apropia greoi de el, cu o labă plină de nisip, care avea să se oprească în gura lui, nu va fi alungat cu incantații și sloganuri; că la sfârșitul lungului coridor unde el se îneca, vomita și nu mai putea respira nu exista lumină. Acum, acel copil e îngropat și noi călcăm pe el. Îți spun că, atunci când pășesc pe acest pământ, pe această Africă de Sud, am tot mai puternic sentimentul că pășesc pe chipuri negre. Sunt moarte, dar spiritul lor nu le-a părăsit. Zac acolo grele, inflexibile, așteptând să treacă tălpile mele, așteptându-mă să plec, așteptând să revină la viață. Milioane de figurine de fontă plutind sub pielea pământului. Epoca de fier așteptând să revină. Îți zici că sunt mâhnită, dar că o să-mi treacă. Lacrimi ieftine, zici tu, lacrimi sentimentale, azi aici, mâine dispărute. Ei bine, așa e, am fost mâhnită în trecut, mi-am imaginat că mai rău nu are cum să fie, apoi însă a venit ce era și mai rău, de fiecare dată se întâmplă la fel, și am trecut și peste asta, cel puțin aparent. Dar tocmai aici e buba! Pentru a nu fi paralizată de rușine, a trebuit să trăiesc o viață întreagă de trecut peste ce-i și mai rău. De acum însă nu mai pot trece peste acest *trecut peste*. Dacă și de data asta trec peste, n-o să mai am niciodată șansa să *nu*

mai trec peste. De dragul propriei mele reînvieri, de această dată nu pot trece peste.

Vercueil mi-a întins sticla. Se golise mai mult de zece centimetri. I-am dat mâna la o parte.

— Nu mai vreau să beau, i-am zis.

— Haide, a insistat el. Îmbată-te și tu o dată.

— Nu! am exclamat eu.

M-a cuprins o mânie aghezmuită împotriva cruzimii, a indiferenței lui. Ce făceam eu aici? În mașina ajunsă la capătul puterilor, noi doi nu cred că arătam altfel decât ca doi ultimi refugiați din *platteland*, de pe vremea Marii Crize. Nu ne lipseau decât o saltea din fibră de cocos și o cușcă plină cu găini, legată pe tavanul mașinii. I-am smuls sticla din mână; dar în timp ce coboram geamul, ca s-o arunc afară, el mi-a smuls-o înapoi.

— Jos din mașina mea! m-am răstit eu.

Scoțând cheia din contact, a coborât. Câinele a sărit după el. Chiar în fața ochilor mei, Vercueil a azvârlit cheia în tufișuri, a făcut stânga-mprejur și, cu sticla în mână, a pornit cu pas apăsat în josul dealului, spre golful Hout.

Am așteptat clocotind de furie, dar el nu s-a întors.

Minutele se scurgeau. O mașină a tras la marginea șoselei, oprind în dreptul meu. Muzica răsuna din ea asurzitoare, metalică. În vacarmul acela stătea un cuplu, admirând marea. Africa de Sud în orele de relaxare. Am coborât din mașină și le-am ciocănit în geam. Mestecând gumă, bărbatul mi-a aruncat o privire goală.

— Poți da muzica încet? l-am întrebat eu.

A umblat la ceva sau numai s-a prefăcut, dar volumul a rămas același. Am ciocănit din nou. A mimat cu buzele câteva cuvinte prin geam, apoi, într-un vârtej de praf, a dat mașina cu spatele și a parcat pe partea cealaltă a drumului.

Am căutat în tufișuri, acolo unde aruncase Vercueil cheia, dar fără succes.

Când cealaltă mașină a plecat în sfârșit, femeia s-a răsucit să se uite la mine. Chipul îi era urât, dar nu neapărat neatrăgător: încuiat, încruntat, ca și când se temea că lumina, aerul, viața însăși se vor strânge laolaltă și o vor lovi. Nu un chip, ci o expresie, dar o expresie purtată atât de mult, încât a ajuns să fie a ei, ea însăși. O îngroșare a membranei între lume și sinele ei lăuntric, o îngroșare devenită grosime. Evoluție, dar în sens invers. Peștii din adâncurile primitive (sunt sigură că știi despre ce vorbesc) au dezvoltat petice de piele sensibile la atingerile luminii, petice care cu timpul s-au transformat în ochi. Acum, în Africa de Sud, văd ochi ce se estompează din nou, solzii se îngroașă peste ei, pe măsură ce exploratorii pământului, coloniștii, se pregătesc să se întoarcă în adânc.

Ar fi trebuit să vin când m-ai invitat? În momentele mele de slăbiciune, mi-am dorit adesea să mă las în voia milei tale. Ce noroc am avut amândouă că m-am ținut tare! Nu ai nevoie de un albatros din lumea veche agățat de gâtul tău; cât despre mine, chiar aș scăpa de Africa de Sud dacă aș fugi la tine? De unde știu că solzii nu mi se îngroașă deja peste ochi? Femeia aia din mașină: poate că, în timp ce se îndepărtau, i-a spus companionului ei: „Ce creatură bătrână și acră! Ce mutră încuiată!"

Și-apoi, ce gest de onoare e s-o ștergi în vremurile astea, când corabia roasă de carii se scufundă văzând cu ochii, să te alături jucătorilor de tenis, escrocilor din lumea finanțelor și generalilor cu buzunare grele de diamante, care pleacă să-și construiască locuri de refugiu în ținuturile mai liniștite ale lumii? Generalul G, ministrul M, pe domeniile lor din Paraguay, rumenind hâlci de vită pe cărbuni, cântând cântece din vechea lor țară, așteptându-se să moară în somn la o vârstă

foarte înaintată, cu nepoți și peoni cu pălăriile în mână la piciorul patului: afrikaanderii din Paraguay alăturându-se afrikaanderilor din Patagonia, în diaspora lor sumbră: bărbați rumeni în obraji, cu burdihane și neveste grase, și colecții de arme pe pereții din living, și casete de depozit în Rosario, vizitându-se reciproc, în după-amiezile de duminică, cu fiii și fiicele lui Barbie sau Eichmann: huligani, gangsteri, torționari, ucigași – halal companie!

În plus, sunt prea obosită. Obosită dincolo de orice explicație, obosită ca o armură ce îndură evurile, tânjind să închid ochii, să dorm. La urma urmei, ce-i moartea altceva decât o ascensiune spre ultimele stadii ale oboselii?

Îmi amintesc de ultimul tău telefon. „Cum te simți?" m-ai întrebat. „Obosită, altfel bine", am răspuns. „Iau totul încet. Florence este stâlpul meu de sprijin, ca întotdeauna, și am pe cineva nou, un bărbat care mă ajută la grădină." „Mă bucur", ai zis tu cu accentul tău american energic. „Trebuie să te odihnești mult și să te concentrezi să-ți recapeți puterile."

Mama și fiica la telefon. Linia însă la fel de bună ca și când ai vorbi din vecini. Cuvintele noastre luate unul câte unul, azvârlite în văzduh, reasamblate întregi, fără cusur. S-a dus cablul submarin care te lega de mine, acum e o conexiune eficientă, abstractă, creată în spațiul celest: ideea de tine conectată la ideea de mine; nu mai schimbăm cuvinte, răsuflare vie, ci idei de cuvinte, ideea de răsuflare, codate, transmise, decodate. La urmă ai spus: „Noapte bună, mamă", iar eu, „La revedere draga mea, mulțumesc pentru telefon", la *draga mea* lăsându-mi vocea să se oprească (ce răsfăț!) cu toată greutatea iubirii mele, rugându-mă ca fantoma acestei iubiri să supraviețuiască lungilor trasee din spațiu și să ajungă până la tine.

La telefon, iubire, nu și adevărul. În această scrisoare de oareunde (ce scrisoare lungă!), adevărul și iubirea în sfârșit

împreună. În fiecare *tu* pe care-l scriu, iubirea clipește și tremură asemenea focului Sfântului Elmo; ești cu mine nu așa cum ești tu azi în America, nu cum erai când ai plecat, ci cum ești într-o formă mult mai adâncă și mai neschimbătoare: ca aceea mult iubită, ca aceea care nu moare. Sufletului tău mă adresez eu, așa cum sufletul meu va rămâne cu tine când această scrisoare se va încheia. Ca o molie ieșind din crisalidă, vânturându-și aripile: asta sper eu să sesizezi citind: sufletul meu se pregătește pentru următorul zbor. Un fluture alb, o fantomă ieșind din gura figurinei aflate pe patul de moarte. Lupta asta cu boala, depresia și sila de mine însămi din aceste zile, ezitarea, mersul de colo-colo (mai am ceva de spus despre episodul de la golful Hout – Vercueil s-a întors beat și arțăgos, a găsit cheia, m-a dus acasă și cu asta basta; poate că, în realitate, câinele l-a adus înapoi) – totul face parte din metamorfoză, din faptul că mă eliberez din învelișul muribund.

Și după aceea, după moarte? Nu te teme, n-o să te bântui. Nu va fi nevoie să închizi geamurile și să zidești coșul ca nu cumva fluturele alb să zboare înăuntru în timpul nopții și să se așeze pe fruntea ta sau pe fruntea vreunuia din copiii tăi. Fluturele este doar ceea ce-ți va atinge ușor obrazul când vei pune jos ultima pagină a acestei scrisori, înainte să pornească în zbor în noua lui călătorie. Nu sufletul meu va rămâne cu tine, ci spiritul sufletului meu, respirația, vibrarea aerului din jurul acestor cuvinte, cea mai slabă turbulență resimțită în văzduh la trecerea fantomatică a stiloului meu pe hârtia pe care o țin acum degetele tale.

Renunțând la mine, renunțând la tine, renunțând la o casă care încă pulsează de amintiri: grea treabă, dar învăț. Muzica însă o s-o iau cu mine, măcar asta, pentru că e întrețesută cu sufletul meu. Ariosourile din *Pasiunea după Matei*,

întreţesute şi înnodate de o mie de ori, încât nimeni şi nimic nu le poate desface.

Dacă Vercueil nu va trimite paginile acestea, tu nu le vei citi niciodată. Nu vei şti nici măcar că au existat. O anumită porţie de adevăr nu va căpăta niciodată consistenţă; adevărul meu: cum am trăit în aceste vremuri, în acest loc.

Şi-atunci, care-i pariul pe care-l fac cu Vercueil, pe Vercueil?

Pariul pe încredere. O rugăminte atât de mică, să duci un pachet la poştă şi să-l depui pe tejghea. Atât de mică, încât aproape că nu există. Între a lua pachetul şi a nu-l lua diferenţa este tot atât de uşoară ca o pană. Dacă, după dispariţia mea, va mai exista cea mai firavă urmă de încredere, obligaţie, respect, Vercueil o să-l ia.

Şi dacă nu?

Dacă nu, nu există încredere şi noi nu meritǎm nimic mai mult, nici unul dintre noi, decât să cădem în groapă şi să pierim.

Pentru că nu pot avea încredere în Vercueil, trebuie să am încredere în el.

Încerc să ţin un suflet în viaţă, în vremuri neospitaliere faţă de suflet.

E uşor să arăţi milostenie orfanilor, nevoiaşilor, flămânzilor. Mai greu e să arăţi milostenie celor cu sufletul înveninat (mă gândesc la Florence). Dar milostenia pe care i-o arăt lui Vercueil este cea mai grea dintre toate. Nu mă va ierta pentru ceea ce-i dau din milostenie. În el nu există milostivire, nu există iertare. (*Milostivire*? zice Vercueil. *Iertare*?) Fără iertarea lui, eu dăruiesc fără milostivire, slujesc fără iubire. Ploaie căzând pe sol sterp.

Când eram mai tânără, poate că m-aş fi dat lui trupeşte. E genul de lucruri care se fac, care se făceau, oricât de greşit ar fi fost. Acum în schimb, îmi pun viaţa în mâinile lui. Asta e viaţa mea, aceste cuvinte, aceste urme ale mişcărilor degetelor

ce înaintează precum crabii pe pagină. Cuvintele acestea, pe măsură ce le vei citi, dacă le vei citi, pătrund în tine și încep din nou să respire. Dacă vrei, sunt felul meu de a continua să trăiesc. A fost odată când tu ai trăit în mine, așa cum a fost odată când eu am trăit în mama mea; așa cum ea continuă să trăiască în mine, iar eu să cresc spre ea, așa să trăiesc și eu în tine.

Îi dau lui Vercueil viața mea, să o ducă mai departe. Am încredere în Vercueil pentru că nu am încredere în Vercueil. Îl iubesc pentru că nu-l iubesc. Pentru că el este trestia slabă, mă sprijin pe el.

Poate las impresia că înțeleg ce spun, dar, crede-mă, nu înțeleg. De la bun început, când l-am găsit zăcând în spatele garajului, în casa lui de carton, dormind, așteptând, n-am înțeles nimic. Îmi pipăi drumul de-a lungul unui tunel care se întunecă din ce în ce mai mult. Îmi pipăi drumul spre tine; cu fiecare cuvânt îmi pipăi drumul.

Acum câteva zile am răcit, și răceala mi s-a lăsat în piept, s-a transformat într-o tuse uscată, bate acolo ca un ciocan, mă ține câteva minute bune, mă lasă gâfâind extenuată.

Atâta vreme cât povara este doar povara durerii, o suport ținând-o la distanță. Nu eu sunt cea care suferă durerea, îmi zic: cel care suferă este altcineva, un alt trup care împarte patul ăsta cu mine. Astfel, printr-o șmecherie, o țin la distanță, o țin în altă parte. Și când șmecheria nu funcționează, când durerea insistă să mă stăpânească, o suport, n-am ce face.

(Când valurile se vor înălța, nu mă îndoiesc că șmecheriile mele vor fi luate de ele, asemenea digurilor din Zeeland.)

Dar acum, în timpul acestor spasme de tuse, nu mă mai pot ține la distanță de mine însămi. Nu există minte, nu există trup, nu exist decât eu, o creatură care se zvârcolește, se zbate

după aer, se înecă. Groază și ignominia groazei! Încă o vale ce trebuie străbătută în drumul spre moarte. *Cum de mi se poate întâmpla una ca asta?* mă întreb când tusea e mai aprigă: *E drept așa?* Ignominia naivității. Nici măcar un câine cu spinarea frântă, care-și dă ultima suflare la marginea drumului, n-ar gândi: *E oare drept așa?*

Pentru a trăi, spunea Marcus Aurelius, e nevoie de arta luptătorului, nu a dansatorului. Totul e să stai pe picioarele tale; nu e nevoie de pași drăguți.

Ieri, având cămara goală, a trebuit să mă duc la cumpărături. Târându-mă cu sacoșele înapoi spre casă, am avut o criză rea de tuse. Trei elevi care treceau pe acolo s-au oprit să se uite la bătrâna sprijinită de un stâlp de iluminat, cu toate cumpărăturile risipite în jurul ei. Între accesele de tuse, am încercat să-i alung. Nu-mi pot imagina cum arătam. O mașină a încetinit și femeia de la volan m-a întrebat:

— Vă simțiți bine?

— Am fost la cumpărături, am gâfâit eu.

— Ce? s-a încruntat ea, încordându-se să audă.

— Nimic! am suspinat eu.

Femeia a plecat mai departe.

Ce urât creștem, încât nu mai suntem în stare să gândim bine despre noi înșine! Chiar și reginele frumuseții arată iritate. Urâțenia: ce este altceva decât sufletul care se arată prin carne?

Apoi, noaptea trecută s-a întâmplat ceva cum nu se poate mai rău. În confuzia somnolenței mele sedate, dezagreabile, a pătruns un zgomot de lătrat. Care a continuat fără să slăbească în intensitate, fără pauză, mecanic. De ce nu-l oprea Vercueil?

Nu mă simțeam în stare să cobor pe scări. Am ieșit pe balcon în halat și papuci. Era frig, ploua mărunt.

— Domnule Vercueil! am strigat eu cu voce răgușită. De ce latră câinele? Domnule Vercueil!

Lătratul s-a oprit, apoi a început din nou. Vercueil nu s-a arătat.

M-am întors în pat și am zăcut acolo neînstare să dorm, lătratul îmi lovea timpanele.

Așa cad bătrânele și-și fracturează șoldurile, mi-am spus eu ca avertisment: așa se pregătește capcana, așa sunt ele prinse.

Ținându-mă de balustradă cu ambele mâini, m-am târât în jos pe scări.

În bucătărie era cineva, și nu era Vercueil. Oricine ar fi fost, nu a încercat să se ascundă. Dumnezeule, mi-am zis, Bheki! Am simțit cum mă ia cu frig.

În lumina lugubră ce venea din frigiderul deschis, s-a întors cu fața la mine, cu rana de glonț de pe frunte acoperită de un bandaj alb.

— Ce vrei? am șoptit eu. Vrei mâncare?

Atunci a vorbit:

— Unde-i Bheki?

Vocea era mai joasă decât a lui Bheki, mai groasă. Cine putea fi? Am căutat un nume în mintea mea încețoșată.

A închis ușa frigiderului. Acum eram în întuneric.

— Domnule Vercueil! am hârâit eu din nou.

Câinele lătra fără oprire.

— O să vină vecinii, am murmurat eu.

Trecând pe lângă mine, umărul lui s-a frecat de-al meu. M-am ferit și atunci i-am simțit mirosul și am știut cine e.

A ajuns la ușă. Lătrăturile s-au dezlănțuit ca turbate.

— Florence nu mai este aici, am zis.

Am aprins lumina.

Nu era îmbrăcat cu hainele lui. Sau poate că așa e moda. Haina părea a fi a unui adult, iar pantalonii erau prea lungi. Un braț al hainei era gol.

— Ce-ți face brațul? l-am întrebat.

— Nu trebuie să-l mișc, a răspuns el.

— Dă-te la o parte din ușă, am zis.

Am crăpat ușa. Câinele sărea ca apucat. L-am bătut ușor pe nas.

— Oprește-te! i-am poruncit eu.

A scheunat încetișor.

— Unde ți-e stăpânul?

Și-a ciulit urechile. Am închis ușa.

— Ce cauți aici? l-am întrebat pe băiat.

— Unde-i Bheki?

— Bheki a murit. A fost omorât săptămâna trecută, în timp ce tu erai în spital. A fost împușcat. A murit pe loc. La o zi după povestea cu bicicleta.

Și-a lins buzele. Avea o privire încolțită, nesigură.

— Vrei ceva de mâncare?

A clătinat din cap.

— Bani. N-am bani, a zis el. Pentru autobuz.

— Îți dau bani. Dar unde vrei să te duci?

— Trebuie să mă duc acasă.

— Nu face asta, te rog. Știu ce vorbesc, am văzut ce se întâmplă acolo, în Flats. Stai departe până intră lucrurile în normal.

— Lucrurile n-o să fie niciodată normale...

— Te rog! Știu argumentul, n-am timp și nici nu mă interesează să-l întorc din nou pe toate fețele. Rămâi până te faci mai bine. De ce-ai plecat din spital? Te-au externat?

— Da. M-au externat.

— Ale cui sunt hainele astea?

— Ale mele.

— Nu-s hainele tale. De unde le-ai luat?

— Sunt ale mele. Mi le-a cumpărat un prieten.

Mințea. Mințea la fel de prost ca orice puști de cincisprezece ani.

— Șezi. O să-ți dau ceva de mâncare, apoi te culci. Așteaptă până mâine-dimineață ca să te hotărăști ce să faci mai departe.

Am pregătit niște ceai. El s-a așezat fără să-mi acorde nici o atenție. Nu-l deranja câtuși de puțin că nu credeam în povestea lui. Ce credeam eu nu conta. Ce gândea despre mine? Se gândea oare la mine? Era capabil de vreun gând? Nu: în comparație cu Bheki, era o ființă lipsită de capacitatea gândirii, a vorbirii, a imaginației. Doar că el era viu, iar Bheki, mort. Cei plini de viață sunt doborâți, cei apatici supraviețuiesc. Bheki, prea repezit, și de aceea a pățit-o. De Bheki nu m-am temut niciodată; în privința prietenului, n-am nici o siguranță.

I-am pus în față un sandvici și o ceașcă de ceai.

— Mănâncă, bea, i-am zis eu.

Nu s-a clintit. Cu capul sprijinit pe brat, cu ochii dați peste cap, dormea dus. L-am bătut pe obraz.

— Trezește-te! i-am zis.

A tresărit, s-a îndreptat în scaun, a mușcat din sandvici, a mestecat rapid. Apoi din ce în ce mai încet. Cu gura plină, a rămas nemișcat, toropit de oboseală. I-am luat sandviciul din mână, spunând în sinea mea: Când dau de necaz, dau fuga la o femeie. La Florence vine el, dar Florence nu mai e. N-are și el o mamă?

Și-a mai venit în fire în camera lui Florence.

— Bicicleta, a murmurat el.

— E la loc sigur, am pus-o bine. Trebuie reparată, asta-i tot. O să-l rog pe domnul Vercueil să se uite ce are.

Prin urmare, casa asta, care odată a fost casa mea și a ta, devine o casă de refugiu, o casă de tranzit.

Copilul meu preaiubit, sunt prinsă într-o ceață a erorii. Ora e târzie și eu nu știu cum să mă salvez. În măsura în care mă pot confesa, ție mă confesez. Care e eroarea mea? întrebi tu. Dacă aș putea-o pune într-un borcan, ca pe-un păianjen, și

să ți-o trimit ca s-o cercetezi, aș face-o. Dar e ca o ceață, peste tot și nicăieri. N-o pot atinge, n-o pot prinde, nu-i pot da un nume. Totuși, dă-mi voie să spun, încet, împotriva inimii, primul cuvânt. Nu-l iubesc pe copilul ăsta, pe copilul care doarme în patul lui Florence. Te iubesc pe tine, nu și pe el. Nu e nici urmă de suferință în mine pentru el, nici cea mai mică.

Da, răspunzi tu, nu poate fi iubit. Dar oare n-ai contribuit și tu la faptul că nu poate fi iubit?

Nu neg asta. Și în același timp nu cred în asta. Inima mea nu-l acceptă ca pe copilul meu: mai simplu de-atât nu se poate. În inima mea vreau să plece și să mă lase în pace.

Acesta e primul meu cuvânt, prima mea confesiune. Nu vreau să mor în starea în care sunt, în starea de urâțenie. Vreau să fiu salvată. Cum să fiu salvată? Făcând ceea ce nu vreau să fac. Acesta e primul pas: că știu. Trebuie să-i iubesc, în primul rând, pe cei care nu pot fi iubiți. De exemplu, trebuie să-l iubesc pe copilul ăsta. Nu pe minunatul și micul Bheki, ci pe acesta. Se află aici dintr-un anume motiv. Face parte din salvarea mea. Trebuie să-l iubesc. Dar nu-l iubesc. Nici nu vreau să-l iubesc într-atât încât să-l iubesc în ciuda mea.

Tocmai pentru că nu vreau cu suficient de multă convingere să fiu altfel, bâjbâi încă în ceață.

Nu pot găsi în inima mea capacitatea de a iubi, de a vrea să iubesc, de a vrea să vreau să iubesc.

Mor pentru că în inima mea nu vreau să trăiesc. Mor pentru că vreau să mor.

Prin urmare, dă-mi voie să rostesc al doilea meu cuvânt echivoc. Nevrând să-l iubesc pe el, cât de adevărată pot spune că e iubirea mea pentru tine? Căci iubirea nu este ca foamea. Iubirea nu se satură, nu se astâmpără niciodată. Când iubești, iubești tot mai mult. Cu cât te iubesc mai mult, cu atât mai

mult s-ar cuveni să-l iubesc pe el. Cu cât îl iubesc pe el mai puțin, cu atât te iubesc poate pe tine mai puțin.

Logică în formă de cruce, ducându-mă unde nu vreau să merg! Dar m-aș lăsa bătută pe cruce dacă n-aș vrea cu adevărat?

Când am început această scrisoare lungă, am crezut că forța ei va fi la fel de mare ca a mareei, că sub valurile care lovesc ba ici, ba colo, pe suprafața ei, va fi o atracție între tine și mine, între mine și tine, la fel de constantă ca a lunii: atracția simplă între fiică și mamă, între femeie și femeie. Dar cu fiecare zi pe care i-o adaug, scrisoarea pare să devină tot mai abstractă, mai abstrasă, genul de scrisoare pe care o scrii din stele, din vidul îndepărtat, imaterială, cristalină, lipsită de sânge. Asta va fi soarta iubirii mele?

Îmi amintesc că atunci când băiatul a fost rănit, a sângerat din abundență, violent. Cât de subțire, prin comparație, este sângerarea mea aici, pe hârtie. Problema unei inimi sfrijite.

Am mai scris despre sânge, știu. Am scris despre tot, m-am pus toată pe hârtie, mi s-a scurs tot sângele, și totuși continui. Această scrisoare a devenit un labirint, iar eu, un câine în labirint, alergând cu pași mărunți în susul și în josul ramificațiilor și tunelurilor, zgâriind și scheunând în aceleași vechi locuri, obosind, obosită. De ce nu cer ajutor, de ce nu mă adresez lui Dumnezeu? Pentru că Dumnezeu nu mă poate ajuta. Dumnezeu este un alt câine, într-un alt labirint. Îl adulmec pe Dumnezeu, Dumnezeu mă adulmecă pe mine. Eu sunt cățeaua în călduri, Dumnezeu, masculul. Dumnezeu mă adulmecă, nu se poate gândi la nimic altceva decât să mă găsească și să mă posede. Țopăie în sus și-n jos prin ramificații, zgrepțănând plasa. Dar s-a pierdut, așa cum m-am pierdut și eu.

Visez, însă mă îndoiesc că pe Dumnezeu îl visez. Când adorm, începe o mișcare necurmată de forme în spatele pleoapelor, forme fără trup sau contur, acoperite de o ceață, gri sau maro, sulfuroasă. *Borodino* este cuvântul ce-mi vine în

gând în somn: o după-amiază de vară fierbinte, pe câmpia rusă, fum peste tot, iarba uscată, arzând, două armate care au pierdut orice coeziune, oameni târându-se, arși, înnebuniți de groază pentru viețile lor. Sute de mii de bărbați, fără chip, fără voce, uscați ca oasele, prinși ca în capcană pe un câmp al carnagiului, repetând noapte după noapte marșul lor înainte și înapoi pe acea câmpie pârjolită în duhoare de sulf și sânge: un iad în care mă cufund când închid ochii.

Sunt aproape sigură că de vină sunt pastilele roșii, Diconalul, ele aduc la viață aceste armate în mine. Dar fără pastilele roșii nu mai pot dormi.

Borodino, Diconal: mă uit fix la cuvinte. Sunt anagrame? Arată ca niște anagrame. Dar pentru ce și în ce limbă?

Când mă trezesc din somnul Borodino, strig, sau plâng, sau tușesc, scoțând sunete care-mi vin din adâncul pieptului. Apoi mă liniștesc și zac privind în jurul meu. Camera mea, casa mea, viața mea: o reconstituire mult prea perfectă ca să fie o imitație: totul e autentic: m-am întors: de fiecare dată mă întorc, scuipată afară din pântecul balenei. Un miracol de fiecare dată, nerecunoscut, necelebrat, nebine-venit. Dimineață după dimineață sunt scuipată afară, aruncată pe țărm, dându-mi-se încă o șansă. Și eu ce fac cu ea? Zac nemișcată pe nisipuri, așteptând să revină fluxul nopții, să mă împrejmuiască, să mă ducă înapoi în pântecele întunericului. Nu născută ca lumea: o creatură liminală, neînstare să respire în apă, lipsindu-i curajul să lase marea în urmă și să devină o locuitoare pe pământ.

La aeroport, în ziua în care ai plecat, m-ai prins strâns și te-ai uitat fix în ochii mei. „Nu mă chema înapoi, mamă", ai spus tu, „pentru că n-o să mă întorc." Apoi te-ai șters pe picioare de praful acestei țări. Ai avut dreptate. Cu toate acestea, o parte din mine este permanent în alertă, permanent

întoarsă spre nord-vest, tânjind să te întâmpine, să te îmbrățișeze, dacă te vei răzgândi și, indiferent sub ce formă, vei veni în vizită. E ceva cumplit și în același timp admirabil în voința asta a ta, în scrisorile pe care le scrii și în care – dă-mi voie să fiu sinceră – nu e destulă iubire, sau cel puțin nu suficientă din acea abandonare tandră care lasă iubirea să pătrundă în viață. Afectuoase, bune, chiar intime, pline de grijă pentru mine, și totuși sunt scrisorile cuiva care a devenit un străin, s-a înstrăinat.

E o acuzație? Nu, dar e un reproș, un reproș din toată inima. Iar această scrisoare lungă – o spun acum – este un strigăt în noapte, înspre nord-vest, ca să te întorci la mine. Să vii și să-ți îngropi capul în poala mea, așa cum face un copil, așa cum făceai odată, nasul tău săpând, ca al unei cârtițe, după locul din care ai ieșit. Vino, zice această scrisoare: nu te rupe de tot de mine. Al treilea cuvânt al meu.

Dacă ai spune că ai ieșit din mine, n-ar trebui să spun că am ieșit din pântecul balenei.

Nu pot trăi fără copil. Nu pot muri fără copil.

Ceea ce aduc pe lume, în absența ta, este durere. Produc durere. Tu ești durerea mea.

E asta o acuzație? Da. *J'accuse.* Te acuz că m-ai abandonat. Arunc această acuzație, spre tine, spre nord-vest, în colții vântului. Îmi arunc durerea în tine.

Borodino: o anagramă pentru *vino înapoi*, în cine știe ce limbă. Diconal: *Strig.*

Cuvinte vomitate din pântecul balenei, deformate, misterioase. Fiică.

În mijlocul nopții, am telefonat la Lifeline.[1]

---

1 „Linia vieții", serviciu telefonic pentru urgențe.

— Livrări la domiciliu? s-a mirat femeia. Nu știu să mai facă cineva livrări la domiciliu, în afară de Stuttafords. Vreți să încercați Mâncare pe Roți?

— Nu e vorba de mâncare gătită, am spus eu. Pot să gătesc singură. Am nevoie doar ca produsele alimentare să-mi fie aduse acasă. Îmi este greu să duc sacoșe.

— Dați-mi numărul dumneavoastră de telefon și o să-l rog pe un asistent social să vă sune mâine-dimineață, a zis femeia.

Am pus receptorul în furcă.

Sfârșitul se apropie în galop. Nu mă gândisem că atunci când cobori dealul mergi din ce în ce mai repede. Credeam că tot drumul ar putea fi străbătut la pas. Greșit, complet greșit.

E ceva degradant în felul în care se sfârșește totul – degradant nu numai pentru noi, ci și pentru ideea pe care o avem despre noi înșine, despre umanitate. Oameni care zac în dormitoare întunecoase, în propria lor scârnă, neajutorați. Oameni care zac în garduri vii, în ploaie. Tu nu poți înțelege asta, deocamdată. Vercueil poate.

Vercueil a dispărut din nou, lăsând câinele acasă. Ce păcat de Vercueil ăsta. Nu-i Odiseu, nu-i Hermes, poate că nu-i nici măcar un mesager. Doar unul care se învârte în jurul cozii. Un șovăitor, în ciuda aspectului său vârstat de vreme.

Iar eu? Dacă Vercueil a picat testul, al meu care a fost? Oare testul meu a fost dacă am avut curajul să-mi dau foc în fața Casei Minciunilor? L-am frământat în minte acel moment de o mie de ori, momentul în care aprind chibritul, când urechile mi-s ușor lovite și eu șed uimită, chiar încântată, în mijlocul flăcărilor, neatinsă, hainele îmi ard fără să se pârlească, flăcările sunt de un albastru rece. *Ce ușor e să dai sens vieții tale,* mă gândesc surprinsă, gândesc foarte repede în ultima clipă, înainte să mi se aprindă genele, sprâncenele, și să nu mai văd. Apoi nici un alt gând, doar durere (căci totul are un preț).

Durerea va fi mai rea decât o durere de dinți? Decât nașterea? Decât durerea din șoldul ăsta? Decât nașterea înmulțită cu doi? De câte pastile de Diconal e nevoie s-o potolească? Oare respect regulile jocului dacă înghit tot flaconul de Diconal înainte să o iau cu mașina pe bulevardul Government, strecurându-mă pe lângă lanț? Trebuie să mori pe deplin conștient, stăpân pe toată ființa ta? Trebuie să-ți naști propria moarte fără anestezic?

Adevărul e că de la bun început impulsul acela a avut ceva fals, profund fals, indiferent de furia sau disperarea care îl provocase. Dacă murind în pat, după săptămâni și luni, într-un purgatoriu de durere și rușine, nu-mi va salva sufletul, de ce aș fi salvată dacă aș muri în două minute, într-o coloană de flăcări? Oare se va pune capăt minciunilor pentru că o bătrână se sinucide? A cui viață se va schimba, și cum? Mă întorc cu gândul la Florence, ca de atâtea alte ori. Dacă Florence ar trece pe-acolo, cu Hope de mână și Beauty în cărcă, ar fi impresionată de spectacol?

Ar catadicsi măcar să se uite? Un jongler, un clovn, un comediant, ar zice Florence. Nicidecum o persoană serioasă. Și ar merge mai departe.

Pentru Florence, ce reprezintă o moarte serioasă? Ce i-ar câștiga aprobarea? Răspuns: o moarte ce încoronează o viață de muncă cinstită; sau ce vine de la sine, irezistibil, neanunțat, ca un bubuit de tunet, ca un glonț între ochi.

Florence este judecătorul. În spatele ochelarilor, ochii ei sunt liniștiți, măsurând totul. O liniște pe care le-a transmis-o deja fiicelor ei. Tribunalul este al lui Florence; eu sunt cea examinată cu atenție. Dacă viața pe care o trăiesc este o viață examinată e pentru că timp de zece ani am fost examinată cu atenție în tribunalul lui Florence.

— Aveți Dettol?

Vocea lui m-a speriat – ședeam în bucătărie și scriam. Vocea lui, a băiatului.

— Du-te sus. Caută în baie. Ușa pe dreapta. Caută în dulapul de sub chiuvetă.

Am auzit niște pleoscăituri, apoi băiatul a coborât. Bandajul dispăruse; am constatat surprinsă că încă mai avea copcile.

— Nu ți-au scos copcile?

A clătinat din cap.

— Dar când ai plecat din spital?

— Ieri. Alaltăieri.

De ce era nevoie să mintă?

— De ce n-ai rămas acolo, să aibă grijă de tine?

Nici un răspuns.

— Trebuie să ții rana acoperită, altfel se infectează și-ți rămâne cicatrice.

Cu un semn ca de lovitură de bici pe toată fruntea, pentru tot restul vieții. Un memento.

Ce reprezintă el pentru mine, ca să-l cicălesc? Și totuși i-am pus la loc halca tăiată și am ținut-o strâns, am stăvilit scurgerea sângelui lui. Ce persistent impulsul de a îngriji ca o mamă! Așa cum o cloșcă, dacă și-a pierdut puii, adoptă un boboc de rață, chiar dacă are puful galben și ciocul lat, și îl învață să facă baie în colb și să ciugulească viermi.

Am scuturat fața de masă roșie și m-am apucat să tai din ea.

— N-am bandaj în casă, am zis eu. Dar asta e destul de curată, dacă nu te deranjează roșul.

I-am trecut fâșia de două ori în jurul capului și am înnodat-o la spate.

— Trebuie să te duci curând la un doctor sau la o clinică, să-ți scoată copcile. Nu le poți lăsa acolo.

Gâtul îi era țeapăn ca un băț. Trupul lui răspândea un miros, mirosul care trebuie să-l fi stârnit pe câine; neliniște, teamă.

— Capul nu mă doare, a zis el dregându-și glasul, dar brațul... – și-a mișcat prudent umărul – ...trebuie să-mi sprijin brațul.

— Ia spune-mi, fugi de cineva?

A rămas tăcut.

— Vreau să stau serios de vorbă cu tine, am zis eu. Ești prea tânăr pentru treburi din astea. I-am spus-o și lui Bheki, ți-o spun și ție. Trebuie să mă asculți. Sunt în vârstă, știu ce spun. Încă sunteți copii. Vă sacrificați inutil viețile, înainte să știți ce poate fi viața. Cât aveți, cincisprezece ani? La cincisprezece ani sunteți prea tineri să muriți. La optsprezece – prea tineri. La douăzeci – prea tineri.

S-a ridicat, și-a trecut degetele peste fâșia roșie. Un semn de bunăvoință. În vremurile cavalerilor, bărbații ciopârțeau alți bărbați, purtând coifuri împodobite cu semne de bunăvoință primite de la femei. Inutil efortul de a-l învăța pe băiatul ăsta ce înseamnă prudența. Instinctul pentru bătălie e mult prea puternic în el, îl împinge înainte. Bătălie: felul în care natura îi lichidează pe cei slabi și le oferă perechi celor puternici. Întoarceți-vă acoperiți de glorie și dorințele vă vor fi îndeplinite. Sânge și femei, moarte și sex. Iar eu, o femeie bătrână, hârca morții, îi leg băiatului în jurul capului un semn al bunăvoinței mele!

— Unde-i Bheki? m-a întrebat el.

I-am scrutat chipul. Nu pricepuse ce-i spusesem? Uitase?

— Așază-te, i-am zis.

S-a așezat.

M-am aplecat peste masă.

— Bheki e în pământ, am zis. E într-o ladă, într-o groapă, cu un morman de pământ pe:e el. N-o să mai iasă niciodată din groapa aia. Niciodată, niciodată, niciodată. Înțelege: ăsta nu e un joc așa ca fotbalul, în care, după ce cazi, te ridici și

continui să joci. Oamenii împotriva cărora te joci nu-și spun unii altora: „Ăla e doar un copil, hai să tragem în el cu un glonț pentru copii, un glonț de jucărie". Ei nu se gândesc la tine ca la un copil. Ei văd în tine dușmanul și te urăsc la fel de mult pe cât îi urăști tu. N-o să aibă scrupule să te împuște; dimpotrivă, o să zâmbească încântați când o să cazi și-o să mai facă o crestătură pe patul puștii.

Se uita la mine ca și când îl plesneam peste față, palmă după palmă. Dar stătea neclintit, cu maxilarele încleștate și buzele strânse. Peste ochii lui, pelicula aia fumurie.

— Crezi că le lipsește disciplina, am continuat eu. Te înșeli. Sunt foarte disciplinați. Ceea ce-i reține de la a-i extermina pe toți copiii de sex masculin, de a vă extermina până la ultimul, nu este compasiunea sau sentimentul de camaraderie. Ci disciplina, nimic altceva: ordine de sus, care se pot schimba oricând. Compasiunea s-a evaporat. Ăsta e război. Ascultă-mă ce-ți spun! Știu ce vorbesc. Crezi că vreau să te conving să renunți la luptă. Ei bine, da. Asta fac. Și-ți zic: Așteaptă, ești prea tânăr.

S-a foit – își pierduse astâmpărul. Vorbe, vorbe! Vorbăria ținuse sub papuc generația bunicilor lui și generația părinților lui. Minciuni, promisiuni, lingușiri, amenințări: se încovoiaseră de spate, apăsați de povara întregii vorbării. Nu și el. El s-a descotorosit de vorbărie. Moarte vorbăriei!

— Zici că e vremea pentru luptă, am zis eu mai departe. Zici că e vremea să câștigi sau să pierzi. Dă-mi voie să-ți spun ceva despre *a câștiga sau a pierde.* Dă-mi voie să-ți spun ceva despre acest *sau.* Ascultă-mă. Știi că sunt bolnavă. Știi care e suferința mea? Am cancer. Am cancer din pricina rușinii pe care am îndurat-o în viața mea. Așa apare cancerul: disprețuindu-se, trupul devine malign și începe să se autodevore. O să zici: „De ce să te lași măcinată de rușine și dispreț? Nu vreau

să aud cum te simți, e doar o altă poveste, de ce nu *faci* ceva?" Și dacă zici asta, eu îți răspund „Da". Îți răspund „Da". Îți răspund „Da". Nu am cum să-ți răspund altcumva decât cu „Da" la această întrebare. Dar dă-mi voie să-ți spun ce înseamnă să rostești acest „Da". E ca și când ai fi judecat toată viața și nu ai voie să zici decât două cuvinte, Da și Nu. De câte ori tragi aer în piept ca să vorbești, judecătorii te avertizează: „Da sau Nu: fără discursuri". „Da", zici tu. Și totuși mereu simți cum alte cuvinte încep să miște în tine, aidoma vieții în pântec. Nu ca loviturile de prunc, nu încă, ci asemenea începutului dintâi, asemenea primului semn, în adâncul adâncului, al recunoașterii, pe care îl simte femeia când e însărcinată. În mine nu e numai moarte. E și viață. Moartea e puternică, viața e slabă. Dar datoria mea e față de viață. Trebuie s-o țin în viață. Trebuie. Tu nu crezi în vorbe. Crezi că numai loviturile sunt reale, loviturile și gloanțele. Dar ascultă-mă: chiar nu auzi că vorbele pe care le rostesc sunt reale? Ascultă! Poate că sunt doar aer, dar vin din inima mea, din pântecul meu. Nu sunt Da, nu sunt Nu. Ceea ce trăiește în mine este altceva, alt cuvânt. Și eu mă lupt pentru el, în felul meu, lupt ca să nu fie sufocat. Sunt ca una dintre mamele acelea chinezoaice care știu că pruncul le va fi luat, dacă e fată, și ucis, pentru că nevoia, nevoia familiei, nevoia satului, este de a avea fii cu brațe puternice. Ele știu că, după naștere, va veni cineva în încăpere, cineva care își ascunde chipul și care va lua pruncul din brațele moașei și, dacă sexul nu e cel care trebuie, se va întoarce cu spatele la ele, din delicatețe, și-l va sufoca pur și simplu, strângându-l de nas și ținându-i gura închisă. Un minut, și s-a isprăvit. N-ai decât să jelești, i se spune apoi mamei: jelitul e ceva firesc. Dar nu întreba: Ce e lucrul acela care se numește fiu? Ce e lucrul acela care se numește fiică și care trebuie să moară? Să nu mă înțelegi greșit. Tu ești un

fiu, fiul cuiva. Nu am nimic împotriva fiilor. Dar ai văzut vreodată un nou-născut? Dă-mi voie să spun că ți-ar fi greu să faci deosebirea între băiat și fată. Toți pruncii au același plin umflat între picioare. Cioculețul, cârcelul despre care se spune că îl distinge pe băiat e doar un chițibuș, crede-mă. Mult prea puțin pentru a face diferența între viață și moarte. Restul însă, orice nedefinit care cedează când apeși, este condamnat fără drept de apel. Eu pentru cei fără drept de apel pledez. Văd că te-ai săturat să asculți oameni bătrâni. Abia aștepți să devii bărbat și să faci ce fac bărbații. Te-ai săturat să te pregătești pentru viață. Crezi că a sosit timpul pentru viața adevărată. Ce greșeală faci! Viața nu înseamnă să te iei după un băț, o prăjină, o prăjină de steag, o armă, și să vezi unde te va duce. Viața nu e după colț. Ești deja în toiul vieții.

A sunat telefonul.

— E-n regulă, nu am de gând să răspund, am zis.

Am așteptat amândoi în tăcere să înceteze țârâitul telefonului.

— Nu știu cum te numești, am zis eu.

— John.

John: un *nom de guerre*, de bună seamă.

— Ce planuri ai?

M-a privit fără să-nțeleagă.

— Ce plănuiești să faci? Vrei să rămâi aici?

— Trebuie să mă duc acasă.

— Unde anume acasă?

M-a privit din nou, îndărătnic, prea obosit să se gândească la o altă minciună.

— Biet copil, am șoptit eu.

N-am vrut să trag cu ochiul. Dar purtam papuci, ușa la camera lui Florence era deschisă, el stătea cu spatele la mine. Ședea pe pat, concentrat asupra unui obiect pe care-l ținea

în mână. Când m-a auzit, a tresărit și a aruncat obiectul sub așternut.

— Ce-ai acolo? l-am întrebat.

— Nimic, a zis, aruncându-mi o privire din aceea de-ale lui, forțat dură.

Nu aș fi insistat dacă n-aș fi observat că o bucată de plintă fusese desprinsă din perete și acum zăcea pe podea, lăsând la vedere cărămida netencuită.

— Ce pui la cale? am întrebat. De ce demolezi camera?

Tăcea.

— Arată-mi ce ascunzi.

A clătinat din cap.

M-am uitat la perete, cu ochii mijiți. Între cărămizi era o gaură, unde fusese montat un ventilator; prin gaura acea se putea ajunge sub scândurile podelei.

— Ascunzi obiecte sub podea?

— Nu fac nimic.

Am format numărul de telefon pe care mi-l lăsase Florence. A răspuns un copil.

— Pot să vorbesc cu doamna Mkubukeli? am întrebat.

Tăcere.

— Doamna Mkubukeli. Florence.

Murmure, apoi o voce de femeie:

— Cu cine vreți să vorbiți?

— Cu doamna Mkubukeli. Florence.

— Nu-i aici.

— Sunt doamna Curren, am zis. Doamna Mkubukeli a lucrat pentru mine. Telefonez în legătură cu prietenul fiului ei, băiatul care spune că se numește John, nu-i cunosc numele adevărat. E ceva important. Dacă Florence nu-i acolo, pot vorbi cu domnul Thabane?

Iarăși o tăcere lungă. Apoi o voce de bărbat:

— Da, Thabane la telefon.

— Sunt doamna Curren. Ne-am cunoscut. Ții minte. Telefonez în legătură cu prietenul lui Bheki, de la școală. Poate nu știi, dar a fost în spital.

— Știu.

— Acum a plecat din spital, sau a fugit, și a venit aici. Am motive să cred că are o armă, nu știu exact ce fel de armă, pe care el și Bheki trebuie s-o fi ascuns în camera lui Florence. Cred că din această pricină s-a întors.

— Da, a zis el sec.

— Domnule Thabane, nu îți cer să îți impui autoritatea asupra băiatului. Dar nu se simte bine. A fost rănit destul de rău. Și cred că e într-o stare de tulburare emoțională. Nu știu cum să iau legătura cu familia lui, nu știu nici dacă are familie în Cape Town. Nu vrea să-mi spună. Tot ce te rog este să vină cineva și să stea de vorbă cu el, cineva în care are încredere, și să-l ia de aici înainte să se întâmple ceva cu el.

— E într-o stare de tulburare emoțională. Ce vreți să spuneți?

— Spun că are nevoie de ajutor. Spun că s-ar putea să nu fie responsabil pentru acțiunile lui. Spun că are o lovitură la cap. Spun că nu pot să am grijă de el, mă depășește. Trebuie să vină cineva.

— O să văd.

— Nu mă satisface. Vreau o promisiune fermă.

— O să rog pe cineva să vină să-l ia. Dar nu vă pot spune când anume.

— Azi?

— Nu pot să spun că azi. Poate azi, poate mâine. O să văd.

— Domnule Thabane, vreau să lămuresc o chestiune. Nu încerc să dau sfaturi, nici băiatului ăstuia, nici altcuiva, cum să-și ducă viața. E destul de mare și de îndărătnic să facă

ce va vrea. Dar aceste omoruri, această vărsare de sânge în numele *camaraderiei*, le detest din tot sufletul și din toată inima. Le consider o barbarie. Asta vreau să spun.

— Linia nu e bună, doamnă Curren. Vocea dumneavoastră este foarte slabă, foarte slabă și foarte departe. Sper că dumneavoastră mă auziți.

— Te aud.

— Bine. Atunci dați-mi voie să vă spun, doamnă Curren, că nu înțelegeți prea multe despre camaraderie.

— Înțeleg destule, mulțumesc.

— Nu, nu înțelegeți, a spus el, sigur de sine. Când ești trup și suflet angrenat în luptă, așa cum sunt acești tineri, când ești gata să-ți dai viața pentru celălalt, fără nici o ezitare, atunci se creează o legătură mai puternică decât orice legătură pe care o vei mai cunoaște vreodată. Asta e camaraderia. O văd în fiecare zi cu propriii mei ochi. Generația mea n-a cunoscut niciodată ceva comparabil. De aceea trebuie să ne dăm la o parte din calea lor, a tinerilor. Să ne dăm înapoi, dar să le stăm aproape. Asta nu puteți înțelege, pentru că sunteți prea departe.

— Fără doar și poate sunt departe, am zis, departe și foarte slabă. Cu toate acestea, mă tem că știu prea bine ce înseamnă camaraderia. Germanii au avut camaraderie, la fel și japonezii, și spartanii. Și războinicii cafri ai lui Shaka, sunt sigură. Camaraderia nu e altceva decât mistica morții, omuciderii, pierderii vieții, sub masca a ceea ce dumneata numești legătură (ce fel de legătură? De iubire? Mă îndoiesc). N-am nici o simpatie pentru această camaraderie. Greșiți, dumneata, și Florence, și toți ceilalți, că vă lăsați prostiți de ea și, mai rău, că încurajați așa ceva la copii. E doar încă o construcție de-a bărbaților, rece ca gheața, exclusivă, fascinată de moarte. Asta e opinia mea.

Am mai vorbit mult, dar nu mai repet aici totul. Am făcut schimb de păreri. Am fost de acord că avem opinii diferite.

După-amiaza a trecut. N-a venit nimeni să-l ia pe băiat. Am zăcut în pat, buimăcită de medicamente, cu o pernă sub spate, încercând cu fiecare nouă aranjare, oricât de mică, să-mi ușurez durerea, tânjind după somn, temându-mă de visul despre Borodino.

Atmosfera a devenit apăsătoare, a început să plouă. Din streașina înfundată, apa picura constant. Mirosul de urină de pisică îmbibat în carpeta de pe palier a pătruns înăuntru. Un mormânt, mi-am zis: un mormânt din epoca burgheză târzie. Capul mi s-a răsucit într-o parte, în alta. Păr cărunt pe pernă, nespălat, lins. Și în camera lui Florence, în întunericul tot mai dens, băiatul, zăcând pe spate, în mână cu bomba sau ce-o fi, cu ochii larg deschiși, nu încețoșați acum, ci limpezi: gândind, mai mult decât gândind, creând viziuni. Având viziunea momentului glorios când se va ridica, după ce și-a venit în sfârșit în fire, drept, puternic, transfigurat. Când floarea de foc se va deschide, când coloana de fum se va înălța. Bomba de pe pieptul lui, aidoma unui talisman: așa făcuse și Cristofor Columb în întuneric, în cabina lui, ținând pe piept compasul, instrumentul mistic ce-l va călăuzi spre Indii, Insulele Binecuvântaților. Trupe de fecioare, cu sânii goi, îi cântă, își deschid brațele când el se apropie de ele prin apa mică, ținând în fața lui acul care nu șovăie niciodată, care arată întotdeauna într-o singură direcție, spre viitor.

Bietul copil! Bietul copil! De undeva, lacrimile au țâșnit, tulburându-mi vederea. Bietul John, care în vremurile de altădată ar fi fost sortit să ajungă ajutor de grădinar și să mănânce pâine și magiun de prânz, la ușa din spate, și să bea dintr-o conservă, se luptă acum pentru toți cei jigniți și răniți, călcați în picioare, batjocoriți, pentru toți ajutorii de grădinar din Africa de Sud!

În primele ceasuri reci ale dimineții, am auzit cum e încercată poarta de la curte. Vercueil, mi-am zis: s-a întors Vercueil. Apoi a sunat soneria, o dată, de două ori, lung, imperativ, nerăbdător, și am știut că nu e Vercueil.

În ziua de azi am nevoie de multe minute să cobor la parter, mai ales dacă sunt drogată de pastile. În timp ce mă târam în jos prin semiîntuneric, soneria continua să sune, cineva bătea în ușă.

— Vin! am strigat cât am putut de tare.

Dar mă mișcam prea încet. Am auzit poarta de la curte deschizându-se. Au răsunat bubuituri în ușa de la bucătărie și voci vorbind în dialectul afrikaans. Apoi, un zgomot sec, banal, ca o piatră care lovește altă piatră, o împușcătură.

S-a lăsat o tăcere în care am auzit distinct țiuit de sticlă ce se sparge.

— Stați! am strigat și am alergat, chiar am alergat – n-am știut că sunt în stare de așa ceva – la ușa de la bucătărie. Stați! am strigat, bătând în ochiul de geam, încurcându-mă în zăvoare și lanțuri. Nu faceți nimic!

Pe verandă stătea cu spatele la mine cineva îmbrăcat cu un palton albastru. Cu siguranță m-a auzit, dar nu s-a întors.

Am tras ultimul zăvor, am deschis ușa, am apărut între ei. Uitasem să-mi pun halatul, eram desculță. Stăteam acolo în cămașa albă de noapte, ca un cadavru sculat din morți, aș zice.

— Stați! am zis. Nu faceți nimic, e doar un copil!

Erau trei. Doi în uniformă. Al treilea, purtând un pulover cu o friză cu reni alergând de-a latul pieptului, ținea un pistol îndreptat în jos.

— Dați-mi șansa să vorbesc cu el, am zis, pleoscăind prin bălțile nopții.

Se uitau uimiți la mine, dar n-au încercat să mă oprească.

Fereastra camerei lui Florence era spartă. Camera, cufundată în întuneric; dar, mijindu-mi ochii prin gaura geamului,

am distins o siluetă ghemuită lângă pat, în partea cealaltă a camerei.

— Deschide ușa, băiete, am zis. Nu-i las să-ți facă nici un rău, îți promit.

Mințeam. Era pierdut, n-aveam puterea să-l salvez. Și totuși, ceva s-a stârnit în mine pentru băiatul ăsta. Simțeam o teribilă nevoie să-l îmbrățișez, să-l protejez.

Unul dintre polițiști a apărut lângă mine și s-a lipit de perete.

— Spuneți-i să iasă, a zis el.

M-am întors furioasă spre el.

— Cară-te! am urlat și brusc m-a apucat o criză de tuse.

Soarele răsărea, rozaliu, pe un cer plin de nori mișcători.

— John! am strigat printre accesele de tuse. Ieși! Nu-i las să-ți facă ceva.

Acum s-a ivit lângă mine și bărbatul cu pulover.

— Spuneți-i să ne predea armele, a zis el cu voce joasă.

— Ce arme?

— Are un pistol și nu mai știu ce. Spuneți-i să scoată totul afară.

— Întâi să-mi promiteți că n-o să-i faceți nici un rău.

Degetele lui mi s-au strâns pe braț. M-am împotrivit, dar el era prea puternic.

— O să faceți pneumonie aici, afară, a zis el.

Ceva a coborât pe mine din spate: o haină, un palton, unul din paltoanele polițiștilor.

— *Neem haar binne*, a murmurat el.

M-au dus înapoi în bucătărie și mi-au închis ușa în nas.

M-am așezat, m-am ridicat din nou. Haina mirosea a fum de țigară. Am lăsat-o să cadă pe podea și am deschis ușa. Picioarele mi se învinețiseră de frig.

— John! am strigat.

Cei trei bărbați stăteau strânși în jurul unui radio. Cel care-mi dăduse haina s-a răsucit spre mine cu un aer exasperat.

— Doamnă, e periculos aici, afară, a zis el.

M-a împins din nou înăuntru, dar n-a găsit cheia să încuie ușa.

— E doar un copil, am zis eu.

— Lăsați-ne să ne facem treaba, doamnă, a replicat el.

— Sunt cu ochii pe voi, am zis. Sunt cu ochii pe tot ce faceți. Vă spun, e doar un copil!

A tras aer în piept, ca pentru a răspunde, apoi l-a dat afară într-un oftat și a așteptat să spun eu mai departe ce-aveam de spus. Un bărbat tânăr, solid, cu oase mari. Fiul cuiva, văr cu mulți. Mulți veri, multe mătuși și unchi, străbătuși și străunchi, stând în jurul lui, în spatele lui, deasupra lui, ca un cor, călăuzindu-l, admonestându-l.

Ce puteam spune? Ce aveam în comun pentru a face dialogul posibil, în afara faptului că era aici ca să mă apere, să-mi apere interesele în sens mai larg?

— *Ek staan nie aan jou kant nie*, am zis eu. *Ek staan aan die teenkant.*

Eu stau de partea cealaltă. Dar și pe celălalt mal, celălalt mal al râului. Pe malul îndepărtat, uitându-mă în urmă.

S-a răsucit, a inspectat aragazul, chiuveta, rafturile, ținând-o pe *die ou dame* ocupată în timp ce prietenii lui își vedeau de treabă afară. Foarte meticulos.

— Asta-i tot, am zis. Am terminat. Oricum nu cu dumneata vorbeam.

Și-atunci cu cine? Cu tine: mereu cu tine. Cum trăiesc, cum am trăit: povestea mea.

S-a auzit soneria. Și mai mulți bărbați, cu cizme și șepci, în uniforme de camuflaj, tropăind prin casă. S-au strâns toți la fereastra bucătăriei.

— *Hy sit daar in die buitekamer*, a explicat polițistul, arătând spre încăperea lui Florence. *Daar's net die een deur en die een venster.* Camera are doar o ușă și o fereastră.

— *Nee, dan het ons hom*, a zis unul dintre nou-veniți.

— Vă avertizez, sunt cu ochii pe voi, am zis.

S-a răsucit spre mine:

— Îl cunoașteți pe băiatul ăsta?

— Da, îl cunosc.

— Știați că are arme?

Am dat din umeri:

— Dumnezeu să-i ocrotească pe cei neînarmați în ziua de azi.

A intrat altcineva, o tânără în uniformă, aducând cu ea aer rece și curat.

— *Is dit die dame dié?* a întrebat ea; apoi, către mine: O să eliberăm casa o vreme, până se termină povestea asta. Aveți unde merge, prieteni sau rude?

— Nu plec. Asta e casa mea.

Expresia ei prietenească și grijulie nu s-a schimbat când mi-a spus:

— Știu, dar e prea periculos să rămâneți. Suntem nevoiți să vă rugăm ca pentru o perioadă foarte scurtă de timp să plecați.

Bărbații de la fereastră se opriseră din vorbit. Erau nerăbdători să plec.

— *Bel die ambulans*, a zis unul dintre ei. *Ag, sy kan sommer by die stasie wag*, a zis femeia și s-a întors către mine: Haideți, doamnă…

A așteptat să-i spun cum mă numesc. Ceea ce n-am făcut.

— O ceașcă de ceai bun și cald, mi-a oferit ea.

— Nu plec.

Nu au acordat vorbelor mele mai multă atenție decât ar fi acordat vorbelor unui copil.

— *Gaan haal 'n kombers*, a zis bărbatul, *sy's amper blou van die koue.*

Femeia a urcat la etaj și s-a întors cu pătura de pe patul meu. Mi-a așezat-o în jurul umerilor, m-a îmbrățișat și m-a

ajutat să-mi pun papucii. Nici un semn de dezgust la vederea picioarelor mele, a labelor. Fată bună, crescută să fie o soție bună pentru cine știe cine.

— Aveți pastile sau medicamente, sau orice altceva ce vreți să luați cu dumneavoastră? a întrebat ea.

— Nu plec, am repetat, prinzându-mă de scaun.

Femeia și bărbații au murmurat între ei. Fără avertisment, am fost ridicată pe la spate, pe sub brațe. Femeia m-a apucat de picioare. M-au dus la ușa de intrare ca pe un covor. Durerea mi-a săgetat spatele.

— Lăsați-mă jos! am strigat eu.

— Într-o clipă, a zis femeia blând.

— *Am cancer!* am urlat eu. *Lăsați-mă jos!*

Cancer! Ce plăcere să le arunc în față cuvântul! I-a oprit în loc asemenea unui pumnal.

— *Sit haar neer, dalk kom haar iets oor,* a zis bărbatul care mă ținea. *Ek het mos gesê jy moet die ambulans bel.*

M-au pus cu grijă pe canapea.

— Unde vă doare? s-a încruntat femeia.

— În inimă, am zis.

S-a uitat la mine contrariată.

— Am cancer la inimă.

Atunci a înțeles; a clătinat din cap ca pentru a alunga muște.

— Vă doare când sunteți dusă în brațe?

— Mă doare tot timpul, am zis eu.

Femeia a prins privirea bărbatului din spatele meu; schimbul de priviri a avut ceva atât de amuzant, încât femeia nu și-a putut stăpâni zâmbetul.

— L-am luat după ce-am băut o ceașcă de amărăciune, am continuat eu să bat câmpii.

Și ce dacă mă credeau sărită de pe fix?

— Într-o bună zi s-ar putea să-l luați și voi. Nu prea aveți cum scăpa.

S-a auzit zgomot de sticlă spartă. Amândoi au ieșit în fugă din cameră; m-am ridicat și i-am urmat șchiopătând.

Nu se schimbase nimic, în afară că încă un ochi de geam dispăruse. Curtea era pustie; polițiștii, vreo șase-șapte acum, se ghemuiseră pe verandă, cu armele pregătite.

— *Weg!* a strigat unul dintre ei furios. *Kry haar weg!*

Femeia m-a împins în casă. În clipa în care a închis ușa, a răsunat o explozie scurtă, o canonadă de împușcături, apoi o tăcere lungă, buimacă, apoi un schimb de cuvinte cu voci joase și, de undeva, lătratul câinelui lui Vercueil.

Am tras de ușă, încercând s-o deschid, dar femeia o ținea bine.

— Dacă l-ați rănit, n-o să vă iert niciodată, am zis eu.

— E-n regulă, o să telefonăm încă o dată după ambulanță, a zis ea, încercând să mă liniștească.

Dar ambulanța era deja acolo, trasă pe trotuar. O mulțime de oameni se strângea surescitată din toate părțile, vecini, trecători, tineri și bătrâni, negri și albi; oamenii priveau și de la balcoanele apartamentelor. Când polițista și cu mine ne-am făcut apariția de la ușa din față, bărbații împingeau în jos pe alee targa cu un cadavru acoperit cu o pătură, apoi l-au urcat în ambulanță.

Am dat să urc și eu în ambulanță; unul dintre asistenți chiar m-a apucat de braț, ca să mă ajute; dar un polițist a intervenit:

— Așteaptă, pentru dânsa chemăm o altă ambulanță.

— Nu vreau o altă ambulanță, am zis.

Polițistul și-a luat o expresie perplexă, plină de solicitudine.

— Vreau să merg cu el, am zis și iar am dat să urc.

Cuvertura mi-a căzut la picioare.

El a clătinat din cap:

— Nu.

A făcut un gest, iar asistentul a închis ușile.

— Doamne, iartă-ne! am suspinat eu.

M-am înfășurat în cuvertură și am pornit pe jos, pe strada Schoonder, îndepărtându-mă de mulțime. Aproape ajunsesem la colț, când polițista m-a ajuns fuga-fuguța.

— Acum trebuie să vă întoarceți acasă! mi-a ordonat ea.

— Nu mai e casa mea, am replicat cu furie și am continuat să merg.

Ea m-a prins de braț; eu m-am smuls din strânsoare.

— *Sy's van haar kop af*, a spus ea fără să se adreseze cuiva anume și s-a dat bătută.

Pe Buitenkant, sub șoseaua suspendată, m-am așezat să mă odihnesc. Prin fața mea trecea un șir nesfârșit de mașini care se îndreptau spre oraș. Nimeni nu-mi arunca vreo privire. Poate că pe strada Schoonder eram o apariție cu părul meu zburlit și cuvertura roz; dar aici, printre gunoaie și resturi, făceam parte din lumea de umbre a orașului.

Un bărbat și o femeie mergeau pe partea cealaltă a străzii. O cunoșteam pe femeie, sau doar mi s-a părut? Era oare aceea pe care Vercueil o adusese la mine acasă, ori toate femeile care își făceau veacul în jurul hotelului Avalon și al magazinului de spirtoase Solly Kramer's aveau picioare emaciate, ca de păianjen? Bărbatul care ducea peste umăr o pungă de plastic înnodată nu era Vercueil.

M-am înfășurat mai strâns în cuvertură și m-am întins pe asfalt. Simțeam în oase vibrarea traficului de pe șoseaua suspendată. Pastilele rămăseseră acasă, casa aflată acum în alte mâini. Puteam supraviețui fără pastile? Nu. Dar voiam să supraviețuiesc? Începeam să încerc pacea indiferentă a unui animal bătrân care, simțind că i se apropie sfârșitul, se târăște, rece, apatic, în vizuina din pământ, unde totul se va reduce la înceata pulsație a unei inimi. În spatele unui stâlp de beton, într-un loc unde soarele nu pătrunsese de treizeci de ani,

m-am ghemuit pe șoldul bun, ascultând zvâcnetul durerii care la fel de bine putea fi zvâcnetul pulsului.

Cred că am adormit. Și a trecut timpul. Când am deschis ochii, un copil stătea îngenuncheat lângă mine, pipăind înăuntrul cuverturii. Mâna i se târa pe trupul meu. „N-ai să găsești nimic", am încercat să-i spun, dar proteza dentară mi se desprinsese. N-avea mai mult de zece ani, țeasta rasă, desculț, o expresie dură pe chip. În spatele lui, alți doi, și mai mici ca vârstă. Mi-am scos proteza.

— Lasă-mă-n pace, am zis. Sunt bolnavă, o să te molipsești de la mine.

Încet, s-au îndepărtat de mine, dar au rămas în așteptare, ca niște ciori.

Trebuia să urinez. Nu m-am mai stăpânit și mi-am dat drumul acolo unde zăceam. Slavă Domnului că-i frig, mi-am zis, și slavă Domnului că-s amorțită: toate lucrurile își dau mâna pentru o naștere ușoară.

Băieții iar s-au apropiat. Am așteptat pipăiala iscoditoare a mâinilor lor, fără să-mi pese. Vuietul roților mă legăna; ca o râmă într-un mușuroi am fost atrasă în zumzetul lumii ce se învârtea. Văzduhul gros de zgomote. Mii de aripi trecând iar și iar, fără să se atingă. Cum de era loc pentru toate? Cum de e loc în cer pentru sufletele tuturor celor plecați? Pentru că, spune Marcus Aurelius, se contopesc între ele; ard și se contopesc și astfel se întorc în marele ciclu.

Moarte după moarte. Cenușă de albine.

Un colț al cuverturii a fost dat la o parte. Am simțit lumină pe pleoape și răceală pe obraji acolo unde-mi curseseră lacrimile. Ceva mi-a fost apăsat între buze, împins între gingii. Am simțit că mă sufoc și m-am tras îndărăt. Cei trei copii erau grămadă pe mine, în întuneric; or mai fi fost și alții, în spatele lor. Ce făceau? Am încercat să împing mâna la o

parte, dar ea apăsa și mai tare. Un sunet urât mi-a ieșit din gâtlej, un hârâit uscat, ca de lemn care se rupe. Mâna s-a retras.

— Nu... am zis, dar cerul gurii mi-era carne vie, îmi era greu să articulez cuvinte.

Ce voiam să spun? *Nu face asta!*? *Nu vezi că nu am nimic?*? *N-ai pic de milă?*? Ce prostie. De ce-ar fi milă pe lume? M-am gândit la gândaci, la gândacii ăia mari, negri, cu spinarea cocoșată, murind, abia mișcându-și piciorușele ca niște fire, și furnicile năpustindu-se asupra lor, rozând din locurile moi, încheieturile, ochii, smulgând carnea gândacului.

Un băț, nimic mai mult, un băț de câțiva centimetri lungime, asta îmi vârâse cu de-a sila în gură. Simțeam gustul particulelor de pământ pe care le lăsase în urmă.

Cu vârful bățului mi-a înălțat buza superioară. M-am tras îndărăt și am încercat să scuip. S-a ridicat de pe mine impasibil. A izbit cu piciorul desculț și o mică ploaie de colb și pietricele m-a lovit în față.

A trecut o mașină, decupând siluetele copiilor în lumina farurilor. Apoi au pornit-o în jos, pe Buitenkant. S-a făcut din nou întuneric.

Toate astea s-au întâmplat cu adevărat? Da, s-au întâmplat. Nu am ce să spun mai mult. S-au întâmplat la o aruncătură de piatră de strada Breda, de strada Schoonder, de strada Vrede, unde, cu un secol în urmă, patricienii din Cape Town porunceau să fie înălțate case spațioase pentru ei și descendenții lor din toate timpurile, fără să întrevadă că într-o bună zi, la umbra lor, vor culege ce au semănat.

În capul meu era o pâclă, o confuzie cenușie. Tremuram toată; și căscam paroxistic. O vreme am fost în niciunde.

Apoi ceva mi-a adulmecat fața: un câine. Am încercat să-l alung, dar și-a găsit drum peste degetele mele. Așa că l-am lăsat, gândindu-mă că erau lucruri mai rele decât botul umed

al unui câine și răsuflarea lui nerăbdătoare. L-am lăsat să-mi lingă fața, să-mi lingă buzele, să-mi lingă sarea lacrimilor. Sărutări, în fond le puteam lua și drept sărutări.

Câinele nu era singur. Am recunoscut mirosul? Era oare Vercueil sau toți vagabonzii de pe străzi miros a frunze mucegăite, a lenjerie putregăind pe mormanul de cenușă?

— Domnul Vercueil? am hârâit eu și câinele a scheunat surescitat, strănutându-mi în față cu toată puterea.

S-a aprins un chibrit. Da, era Vercueil, cu pălărie cu tot.

— Cine te-a pus aici? m-a întrebat el.

— Eu însămi, am zis, ferind rana din cerul gurii.

Chibritul s-a stins. Iar mi-au dat lacrimile, pe care câinele le-a băut pe loc.

Cu omoplații lui înalți și pieptul la fel de îngust ca al unui pescăruș, n-aș fi bănuit că Vercueil putea fi atât de puternic. Dar m-a ridicat în brațe, cu tot cu pătura udă, și m-a purtat. În gândul meu: patruzeci de ani de când am fost dusă ultima oară în brațe de un bărbat. Ghionionul unei femei înalte. Așa se va sfârși povestea: fiind dusă de brațe puternice peste nisipuri, prin apele puțin adânci, dincolo de diguri, în străfunduri întunecate?

Ne depărtaserăm de șoseaua suspendată, ajunseserăm în liniștea binecuvântată. Totul devenea dintr-odată mult mai suportabil! Unde era durerea? Oare și durerea era în toane mai bune acum?

— Să nu te întorci pe Schoonder, i-am cerut eu.

Am trecut pe sub un stâlp de electricitate. Am văzut încordarea mușchilor de la gâtul lui, i-am auzit respirația precipitată.

— Lasă-mă puțin jos, i-am zis.

M-a lăsat jos și s-a odihnit. Când va veni momentul în care haina va cădea la pământ și din umerii lui vor crește aripi mari?

M-a purtat în sus pe Buitenkant, am traversat Vrede, o stradă pașnică, și, mergând mult mai încet, pipăindu-și fiecare pas, am pătruns într-un spațiu întunecat, cu mulți copaci. Printre ramuri, am văzut stelele.

M-a pus jos.

— Sunt atât de fericită că te văd, i-am zis, vorbele venindu-mi din inimă, din tot sufletul. Apoi: Am fost atacată de niște copii, înainte să vii tu. Atacată, sau violată, sau explorată, nu știu exact. De aceea vorbesc atât de ciudat. Mi-au vârât cu de-a sila un băț în gură, nu înțeleg nici acum de ce. Ce plăcere puteau găsi în asta?

— Voiau dinții tăi de aur, a răspuns el. Primesc bani pentru aur la prăvăliile de amanet.

— Dinți de aur? Ce ciudat. N-am dinți de aur. Oricum, mi-am scos dinții. Uite-i.

De undeva din întuneric, a adus un carton, o cutie de carton aplatizată. L-a pus pe jos și m-a ajutat să mă întind. Apoi, fără grabă, fără nici o ceremonie, s-a întins și el jos, cu spatele la mine. Câinele s-a cuibărit între picioarele noastre.

— Vrei și tu din cuvertură? l-am întrebat.

— Sunt OK.

Timpul trecea.

— Îmi pare rău, dar mi-e cumplit de sete, am șoptit. E apă aici?

S-a ridicat și s-a întors cu o sticlă. Am mirosit-o: vin dulce, sticla pe jumătate plină.

— E tot ce am, a zis el.

Am golit-o. Nu mi-a potolit setea, dar pe cer stelele au început să înoate. Totul s-a îndepărtat: mirosul de pământ jilav, frigul, bărbatul de lângă mine, propriul meu trup. Ca un crab după o zi lungă, obosit, închizându-și cleștii, chiar și durerea a adormit. M-am cufundat înapoi în întuneric.

Când m-am trezit, bărbatul se răsucise și-și pusese un braț peste gâtul meu. Aș fi putut să mă eliberez, dar am preferat să nu-l deranjez. Astfel, în vreme ce noua zi se ivea încet-încet, am zăcut cu fața la el, fără să mă mișc. Ochii i s-au deschis, alerți, ca ai unui animal.

— Nu m-am dus, am murmurat.

Ochii i s-au închis.

Mi-a venit gândul: Dintre toate ființele de pe pământ, pe cine cunosc cel mai bine la această oră? Pe el. Fiecare fir din barba lui, fiecare cută de pe fruntea lui mi-erau cunoscute. Pe el, nu pe tine. Pentru că el e aici, lângă mine, acum.

Iartă-mă. A rămas puțin timp, trebuie să-mi pun inima la încercare și să spun adevărul. Oarbă, ignorantă, merg acolo unde mă duce adevărul.

— Ești treaz? am murmurat eu.

— Da.

— Amândoi băieții sunt morți la ora asta. I-au omorât pe amândoi. Știai?

— Știu.

— Știi ce s-a petrecut acasă?

— Da.

— Te deranjează dacă vorbesc?

— Vorbește.

— O să-ți spun atunci: l-am întâlnit pe fratele lui Florence în ziua în care a fost omorât Bheki – frate sau văr sau ce-o fi. Un om educat. I-am spus că aș fi vrut ca Bheki să nu se fi implicat în – cum s-o numesc? – în luptă. „E doar un copil", am zis, „nu e pregătit. De n-ar fi fost prietenul ăsta al lui, n-ar fi fost implicat și el." Mai târziu am vorbit din nou cu el la telefon. I-am spus deschis ce credeam eu despre camaraderia pentru care amândoi copiii sunt morți acum. O mistică a morții, așa am numit-o. I-am învinovățit pe oameni

ca Florence și el că nu fac nimic s-o descurajeze. M-a ascultat politicos. Aveam dreptul la opiniile mele, a zis el. Ceea ce nu l-a făcut să-și schimbe el opiniile. Dar acum mă întreb: Ce drept am eu la opinii despre camaraderie sau despre orice altceva? Ce drept am eu să doresc ca Bheki și prietenul lui să nu se bage în belea? Să ai opinii într-un vacuum, opinii care nu ating pe nimeni, e egal cu zero, așa mi se pare. Opiniile trebuie auzite de alții, să fie auzite și cântărite, nu doar ascultate din politețe. Iar pentru a fi cântărite, trebuie să aibă greutate. Domnul Thabane nu cântărește ceea ce spun. Ce spun nu are nici o greutate pentru el. Florence nici măcar nu mă aude. Pentru Florence nu contează câtuși de puțin ce-mi trece mie prin cap, știu asta.

Vercueil s-a ridicat, s-a dus în spatele unui copac, a urinat. Apoi, spre surprinderea mea, s-a întors și s-a întins la loc. Câinele s-a cuibărit lângă el, cu nasul în furca picioarelor. Cu limba am pipăit locul dureros din gură, simțind gustul sângelui.

— Nu mi-am schimbat opiniile, am zis. Și acum detest aceste apeluri la sacrificiu, care se sfârșesc cu tineri care sângerează în noroi până își dau sufletul. Războiul nu e niciodată ceea ce pretinde a fi. Zgârii suprafața și dai, invariabil, peste bărbați în vârstă care trimit tineri la moarte în numele cine știe cărei abstracțiuni. În ciuda a ceea ce spune domnul Thabane (nu-l condamn, viitorul ne apare deghizat, și dacă ne-ar apărea în pielea goală, am fi îngroziți de ceea ce-am vedea), rămâne un război al celor bătrâni împotriva celor tineri. *Libertate sau moarte!* strigă Bheki și prietenii lui. Ale cui sunt cuvintele? Nu-s ale lor. *Libertate sau moarte!*, nu mă îndoiesc că cele două fetițe repetă cuvintele astea în somn. *Nu!*, vreau eu să spun: *Salvați-vă!* A cui e vocea adevărată a înțelepciunii, domnule Vercueil? Cred că a mea. Dar cine sunt eu, *cine sunt eu* să am o voce? Cum pot eu să-i îndemn, într-un mod

onorabil, să întoarcă spatele acelei chemări? Ce drept am eu altul decât să șed într-un colț și să țin gura-nchisă? Eu n-am voce; am pierdut-o cu mult timp în urmă; poate că n-am avut niciodată. N-am nici o voce, și cu asta basta. Restul ar trebui să fie tăcere. Dar cu asta – ce e –, cu vocea care nu e voce, cu asta merg mai departe. Și tot mai departe.

Vercueil zâmbea? Chipul îi era ascuns. Cu șoaptă știrbă, lipicioasă de atâtea sibilante, am continuat:

— Cu mult timp în urmă, a fost comisă o crimă. Cu cât timp în urmă? Nu știu. Dar cu siguranță cu mult înainte de 1916. Cu atât de mult timp în urmă, încât știu de ea de când m-am născut. Face parte din moștenirea mea. Face parte din mine, fac parte din ea. Ca orice crimă, are și asta un preț. Odată gândeam că acest preț trebuie să fie plătit în rușine: într-o viață de rușine și într-o moarte rușinoasă, nejelită, într-un colț obscur. Am acceptat asta. N-am încercat să mă dau deoparte. Deși nu era o crimă comisă la cererea mea, a fost comisă în numele meu. Am tunat și am fulgerat la vremea respectivă împotriva oamenilor care au făcut treaba murdară – ai văzut, o furie rușinoasă, la fel de *prostească* precum motivul ce-o declanșase –, dar am acceptat și faptul că, într-un anumit sens, oamenii aceștia trăiau în mine. Încât, atunci când în accesele mele de furie le doream moartea, îmi doream și mie moartea. În numele onoarei. În numele unui onorabil concept de onoare. *Honesta mors*. Nu am idee ce este libertatea, domnule Vercueil. Nici Bheki și nici prietenul lui nu aveau idee, sunt sigură. Cu toate acestea, recunoaștem nelibertatea când o vedem – nu-i așa? Bheki nu a fost liber, și o știa. Tu nu ești liber, cel puțin nu pe acest pământ, eu nu sunt liberă. M-am născut sclavă și aproape sigur voi muri sclavă. O viață în cătușe, o moarte în cătușe: face parte din preț, nu ai cum te eschiva, nu ai cum să te plângi. Ceea ce

nu știam, *ceea ce nu știam* – ascultă-mă bine! – era că prețul era și mai mare. Calculasem greșit. Unde a intervenit greșeala? Avea legătură cu onoarea, cu noțiunea de care mă țineam cu dinții, formată prin educație, prin lecturi, anume că, în sufletul său, omul onorabil nu poate fi rănit. Aspir întotdeauna la onoare, la o onoare personală, folosind rușinea drept călăuză. Atâta vreme cât îmi era rușine, știam că nu mă rătăcisem în dezonoare. Acesta era rostul rușinii: o piatră de încercare, ceva ce va fi mereu acolo, ceva la care te poți întoarce, asemenea unui orb, ca s-o atingi și ea să-ți indice unde anume te afli. În rest, am păstrat o distanță decentă față de rușinea mea. Nu m-am bălăcit în ea. Rușinea n-a devenit niciodată o plăcere rușinoasă; n-a încetat niciodată să mă roadă. N-am fost mândră de ea, mi-a fost rușine de ea. Rușinea mea, a mea și numai a mea. Cenușă în gura mea, zi după zi după zi, care niciodată n-a avut alt gust decât de cenușă. Aceasta este o confesiune pe care o fac în această dimineață, domnule Vercueil, o confesiune cum nu se poate mai sinceră din partea mea. Nu țin nimic ascuns. Am fost o persoană bună, mărturisesc deschis. Sunt și acum o persoană bună. Ce vremuri sunt astea în care nu e de ajuns să fii o persoană bună! Ceea ce nu am luat în calcul e că ar fi nevoie de mai mult ca să fii bun. În țara asta sunt o mulțime de oameni buni. Ne găsești pe toate drumurile, și buni, și aproape buni. Dar în vremurile astea e nevoie de altceva decât de bunătate. Vremurile cer eroism. Un cuvânt care, acum când îl pronunț, îmi sună străin pe buze. Mă îndoiesc să-l fi folosit vreodată înainte, nici măcar în vreo prelegere. De ce nu? Poate din respect. Poate din rușine. Așa cum îți pleci privirea în fața unui bărbat gol. În schimb, aș fi folosit în prelegere sintagma *statură eroică*. Eroul cu statura sa eroică. Eroul, acea siluetă nudă antică.

Un geamăt adânc a ieșit din gâtlejul lui Vercueil. Mi-am întins gâtul să văd mai bine, dar n-am zărit decât firele de barbă de pe obrazul lui și o ureche păroasă.

— Domnule Vercueil! am șoptit eu.

Nu s-a clintit. Adormise? Se prefăcea că doarme? Cât din ce spusesem trecuse neauzit pe lângă el? Auzise ce spusesem despre bunătate și eroism? Despre onoare și rușine? Mai e sinceră o confesiune sinceră dacă nu e auzită? Tu mă auzi, sau te-am făcut și pe tine să adormi?

M-am dus în spatele unui tufiș. Păsările cântau peste tot în jur. Cine-ar fi crezut că e atâta păsăret în suburbii! Parcă eram în Arcadia. Nu-i de mirare că Vercueil și amicii lui trăiau sub cerul liber. La ce altceva e bun un acoperiș, decât să te ferească de ploaie? Vercueil și amicii lui.

M-am întins din nou lângă el, cu picioarele înghețate și murdare de noroi. Se luminase bine între timp. Pe cutia noastră de carton aplatizată, pe terenul acela viran, ne putea vedea orice trecător. Așa apărem probabil în ochii îngerilor: oameni care locuiesc în case de sticlă, fiecare act al nostru la vedere. Inimile noastre la vedere și ele, bătând în piepturi de sticlă. Cântecul păsărilor se revărsa asemenea ploii.

— Mă simt cu mult mai bine în această dimineață, am zis eu. Dar poate că acum ar trebui să ne întoarcem. Faptul că mă simt bine este de obicei un avertisment că o să mă simt rău.

Vercueil s-a ridicat, și-a scos pălăria, și-a scărpinat creștetul cu unghiile lungi, murdare. Cu pas mărunt, câinele a venit de oareunde și s-a învârtit nerăbdător în jurul nostru. Vercueil a îndoit cartonul și l-a ascuns în tufișuri.

— Știi că mi s-a tăiat un sân? am spus deodată.

Vercueil s-a foit, avea un aer stânjenit.

— Acum îmi pare rău, bineînțeles. Regret că sunt însemnată. E ca și când ai încerca să vinzi o piesă de mobilier care

are o zgârietură sau o urmă de arsură. Scaunul e încă foarte bun, zici tu, dar oamenii nu sunt interesați. Oamenilor nu le plac obiectele cu semne. Vorbesc de viața mea. N-o fi ea desăvârșită, dar e totuși o viață, nu o jumătate de viață; m-am gândit s-o vând sau s-o cheltuiesc pentru a-mi salva onoarea. Dar cine o va accepta în starea de-acum? E ca și când încerci să cheltuiești o drahmă. O monedă foarte bună în altă parte, nu și aici. Are semne suspecte. Dar încă n-am renunțat de tot. Încă mai caut ce să fac cu ea. Ai vreo sugestie?

Vercueil și-a pus pălăria, trăgând tare de bor în față și în spate.

— Mi-ar plăcea să-ți cumpăr o pălărie nouă, am zis eu.

El a zâmbit. L-am luat de braț; încet, am pornit împreună pe strada Vrede.

— Dă-mi voie să-ți povestesc visul pe care l-am avut, am zis eu. Bărbatul din visul meu nu purta pălărie, dar cred că tu erai bărbatul. Avea păr lung, gras, pieptănat peste cap.

Lung și gras; și murdar, atârna pe spate în cozi subțiri, urâte; asta n-am mai spus.

— Eram la mare. Mă învăța să înot. Mă ținea de mâini, mă trăgea, în timp ce eu stăteam pe burtă și dădeam din picioare. Aveam un costum tricotat, ca acelea pe care le purtam în vremurile de altădată, bleumarin. Eram copil. Dar în vise suntem întotdeauna copii. Mă trăgea, el înainta cu spatele în mare, mă fixa cu ochii. Avea ochi ca ai tăi. Valuri nu erau, doar un tremur al apei, sclipind în soare. De fapt, și apa era uleioasă. Unde trupul lui spărgea suprafața mării, uleiul se lipea de el cu luciul său greu. În sinea mea mi-am zis: ulei de sardine: sunt o sardină mică; iar el mă duce în ulei. Voiam să spun *Întoarce-te*, dar nu îndrăzneam să deschid gura, de teamă să nu-mi intre în ea uleiul și să-mi umple plămânii. Să mă înec în ulei: nu aveam curaj pentru așa ceva.

Am tăcut, să-l las pe el să vorbească, dar n-a zis nimic. Am dat colțul pe strada Schoonder.

— Bineînțeles că nu-ți spun visul ăsta fără un gând ascuns, am continuat eu. Scopul relatării unui vis e întotdeauna acela de a obține ceva. Întrebarea e ce anume? Ziua în care te-am văzut prima oară în spatele garajului a fost ziua în care am primit vestea proastă despre mine, despre cazul meu. Coincidența era prea mare. M-am întrebat dacă nu erai cumva – iartă-mi cuvântul – un înger venit să-mi arate drumul. Bineînțeles că nu erai, nu ești, nu poți fi – văd asta. Dar e numai jumătate din poveste, nu-i așa? Percepem pe jumătate, dar și creăm pe jumătate. Așa că am continuat să-mi spun povești în care tu arăți drumul și eu te urmez. Și dacă nu scoți un cuvânt e pentru că – îmi zic eu – îngerul e mut. Îngerul merge în față, femeia merge după el. Ochii îi sunt deschiși, vede; ai ei sunt închiși, ea e încă scufundată în somnul lumii. De aceea mă tot întorc la tine, pentru a fi călăuzită, pentru ajutor.

Ușa de la intrare era încuiată, însă poarta spre grădină stătea deschisă. Cioburile de geam nu fuseseră măturate, ușa încăperii lui Florence atârna într-o balama. Mi-am îndreptat privirile în jos, pășind atentă, încă nu eram pregătită să mă uit prin cameră, nu eram destul de puternică.

Ușa de la bucătărie era descuiată. Nu găsiseră cheia.

— Intră, i-am zis lui Vercueil.

Casa era și nu era așa cum fusese. În bucătărie, nimic nu era la locul său. Umbrela atârna unde nu atârnase niciodată. Canapeaua fusese mutată, lăsând la vedere o pată veche pe covor. Și peste tot, un miros ciudat: nu numai miros de fum de țigară și transpirație, ci și ceva înțepător, pătrunzător, pe care nu-l puteam defini. Își lăsaseră urma pe tot, mi-am zis: lucrători temeinici. Apoi mi-am amintit de dosarul de

pe birou, scrisoarea, paginile de până acum. Și acela! Mi-am zis: și în acela se uitaseră, mai mult ca sigur! Degete soioase care au dat paginile, ochi lipsiți de iubire au trecut peste cuvintele nude.

— Ajută-mă să urc, i-am spus lui Vercueil.

Dosarul, lăsat deschis când scrisesem ultima oară, era închis. Încuietoarea fișierului fusese spartă. Pe rafturi, locuri goale între cărți.

Broaștele de la cele două camere nefolosite fuseseră și ele forțate.

Răscoliseră dulapul, scrinul.

Nimic nu rămăsese neatins. La fel ca la ultima vizită a hoților. Căutarea, un simplu pretext. Scopul principal: atingerea, pipăirea. Spiritul răuvoitor. Ca violul: un mod de a murdări o femeie.

M-am întors către Vercueil, mută, îngrețoșată.

— E cineva jos, mi-a spus el.

De pe palier auzeam pe cineva vorbind la telefon.

Vocea s-a oprit. Un tânăr în uniformă a apărut în hol și m-a salutat cu o mișcare a capului.

— Ce căuți în casa mea? am strigat spre el.

— Doar în control, a răspuns el destul de vesel. N-am vrut să intre străini aici.

Și-a luat șapca, haina, carabina. Ăsta era mirosul pe care-l simțisem, de carabină?

— Detectivii vor sosi la opt, a mai zis el. O să aștept afară.

A zâmbit; aparent, era convins că-mi făcuse un serviciu și părea că așteaptă să-i mulțumesc.

— Trebuie să fac o baie, i-am zis lui Vercueil.

Dar n-am făcut baie. Am închis ușa dormitorului, am luat două pastile din cele roșii și m-am întins, tremurând din cap până-n picioare. Tremurul a devenit mai violent, acum mă

scuturam ca o frunză în furtună. Îmi era frig, dar nu din pricina asta tremuram.

Câte un minut odată, mi-am zis eu: nu te face țăndări tocmai acum: gândește-te doar la minutul următor.

Tremuratul a început să se potolească.

Omul, mi-am spus eu: singura creatură cu o parte a existenței sale în necunoscut, în viitor, asemenea unei umbre aruncate în față. Încercând continuu să prindă din urmă umbra mișcătoare, să-și facă sălaș în imaginea speranței lui. Dar eu nu-mi pot permite să fiu om.

Trebuie să fiu ceva mai mic, mai orb, mai aproape de pământ.

Un ciocănit în ușă și în cameră a intrat Vercueil, urmat de polițistul care ieri purtase puloverul cu reni și acum purta jachetă cu cravată. Tremuratul a început din nou. Polițistul i-a făcut semn lui Vercueil să părăsească încăperea. M-am ridicat în capul oaselor.

— Nu pleca, domnule Vercueil, i-am zis eu, iar polițistului: Ce drept ai dumneata să intri în casa mea?

— Ne-am făcut griji din pricina dumneavoastră.

Nu arăta deloc îngrijorat.

— Unde ați fost noaptea trecută?

Și pentru că eu n-am răspuns, a continuat:

— Sunteți sigură că vă descurcați singură, doamnă Curren?

Deși strângeam pumnii, temuratul s-a întețit, dându-mi convulsii.

— Nu sunt singură! am țipat la el, dumneata ești singur!

Nu s-a arătat dezarmat. Dimpotrivă, părea să mă încurajeze să continui.

Ține-ți firea! mi-am zis. O să te interneze, o să spună că ești nebună și-o să te ia de-aici!

— Ce cauți aici? am întrebat mai calmă.

— Vreau doar să vă pun câteva întrebări. Cum l-ați cunoscut pe băiatul ăsta, Johannes?

Johannes: ăsta era numele lui adevărat? Cu siguranță că nu.

— Era prieten cu fiul menajerei mele. Prieten de școală.

Din buzunar a scos un mic reportofon și l-a pus pe pat, lângă mine.

— Și unde-i fiul menajerei?

— Mort și îngropat. Sunt sigură că știți aceste lucruri.

— Ce i s-a întâmplat?

— A fost îngropat în Flats.

— Și mai sunt și alții despre care aveți cunoștință?

— Care alții?

— Alți prieteni.

— Mii. Milioane. Mai mulți decât puteți voi număra.

— Adică alții din celulă. Mai sunt și alții care au folosit casa dumneavoastră?

— Nu.

— Și știți cum au ajuns aceste arme în mâinile lor?

— Care arme?

— Un pistol. Trei detonatoare.

— Nu știu nimic despre detonatoare. Nu știu ce e aia un detonator. Pistolul era al meu.

— L-au luat de la dumneavoastră?

— Eu li l-am împrumutat. Nu lor, băiatului, lui John.

— I l-ați împrumutat? Pistolul era al dumneavoastră?

— Da.

— De ce i-ați împrumutat pistolul?

— Ca să se apere.

— Împotriva cui să se apere, doamnă Curren?

— Să se apere împotriva atacurilor.

— Și ce pistol era, doamnă Curren? Puteți să-mi arătați licența?

— Nu mă pricep la mărci de pistoale. Îl am de multă vreme, dinaintea aiurelii ăsteia cu permisele.

— Sunteți sigură că dumneavoastră i l-ați dat? Știți că acum vorbim despre un delict.

Pastilele începeau să-și facă efectul. Durerea din spate se îndepărta, mădularele mi s-au relaxat, orizontul începea să se lărgească din nou.

— Chiar vrei să continui cu prostia asta? am întrebat eu.

M-am culcat înapoi pe pernă și am închis ochii. Capul mi se învârtea.

— Vorbim despre niște oameni morți. Nu mai aveți ce să le faceți. Sunt în siguranță. Ați comis execuția. De ce vă mai osteniți cu un proces? De ce nu închideți pur și simplu cazul?

A luat reportofonul, a apăsat pe niște butoane, l-a pus înapoi pe pernă.

— Am verificat ceva, a explicat el.

Cu un braț molatic, am împins reportofonul deoparte. El l-a prins înainte să cadă pe podea.

— Mi-ați umblat prin hârtiile personale, am zis. Ați luat cărți care-mi aparțin. Le vreau înapoi. Vreau totul înapoi. Toate lucrurile mele. Nu vă privesc.

— N-o să vă mâncăm cărțile, doamnă Curren. La urmă o să vă primiți totul înapoi.

— Nu-mi vreau lucrurile înapoi la urmă. Le vreau acum. Sunt ale mele. Sunt lucruri personale.

A clătinat din cap.

— Asta nu-i personal, doamnă Curren. Știți doar. Nimic nu mai e personal.

Moliciunea îmi cuprindea limba.

— Lasă-mă-n pace, am molfăit eu.

— Încă două-trei întrebări. Unde ați fost noaptea trecută?

— Cu domnul Vercueil.

— Acesta e domnul Vercueil?

Mi se cerea un efort prea mare, să deschid ochii.

— Da, am murmurat eu.

— Cine e domnul Vercueil? Apoi, pe un cu totul alt ton: *Wie is jy?*

— Domnul Vercueil are grijă de mine. Domnul Vercueil este mâna mea dreaptă. Vino aici, domnule Vercueil.

Am întins mâna și am dat peste un crac al pantalonilor domnului Vercueil, apoi peste mâna lui, mâna vătămată, cu degetele încârligate. Cu apucătura amorțită, ca de labă îngherată, a bătrânilor, m-am încleștat de ea.

— *In Godsnaam*, a zis detectivul undeva foarte departe.

Pentru numele lui Dumnezeu: doar exasperare sau o sudalmă la adresa lui și a mea? Mâna mi s-a desfăcut, am început să alunec.

Un cuvânt mi-a apărut dinaintea ochilor: Thabanchu, Thaba Nchu. Am încercat să mă concentrez. Nouă litere, anagrama cui? Cu un efort mare, am pus *b* la început. Apoi dusă am fost.

M-am trezit însetată, groghi, cu dureri peste tot. Fața ceasului se holba la mine, dar nu deslușeam brațele. Casa era cufundată în liniște, liniștea caselor părăsite.

Thabanchu: *banch?, bath?* Cu mâini împiedicate m-am dezvelit din cearșaf. Trebuia să fac baie?

Dar picioarele nu m-au dus la baie. Ținându-mă de balustradă, aplecându-mă peste ea, gemând, am coborât și am telefonat la Guguletu. Telefonul a sunat îndelung. Într-un târziu a răspuns cineva, un copil, o fetiță.

— Domnul Thabane e acolo? am întrebat.

— Nu.

— Atunci pot vorbi cu doamna Mkubuleki – nu, nu doamna Mkubuleki, ci doamna Mkubukeli?

— Doamna Mkubukeli nu locuiește aici.

— Dar o cunoști pe doamna Mkubukeli?

— Da, o cunosc.
— Pe doamna Mkubukeli?
— Da.
— Tu cine ești?
— Eu sunt Lily.
Lii-lii.
— Ești singură acasă?
— Mai e și sora mea.
— Câți ani are sora ta?
— Șase.
— Iar tu – câți ani ai?
— Zece.
— Poți să-i transmiți un mesaj doamnei Mkubukeli, Lily? E vorba de fratele ei, domnul Thabane. Trebuie să-i spună domnului Thabane să fie atent. Spune-i că e foarte important. Domnul Thabane trebuie să fie atent. Numele meu este doamna Curren. Poți să-ți notezi asta? Și ăsta e numărul meu de telefon.

I-am spus numărul, i-am dictat numele meu pe litere. Doamna Curren: nouă litere, anagramă pentru ce?

Vercueil a ciocănit și a intrat.
— Vrei să mănânci ceva? m-a întrebat el.
— Nu mi-e foame. Dar tu ia-ți ce găsești pe-acolo.

Voiam să rămân singură. Dar el a zăbovit, privindu-mă curios. Ședeam în capul oaselor în pat, cu mâinile vârâte în mănuși și carnetul de notițe pe genunchi. Șezusem timp de o jumătate de oră cu pagina goală în fața mea.
— Aștept să mi se încălzească mâinile, am zis eu.

Dar nu degetele reci mă împiedicau să scriu. Ci pastilele, din care acum iau mai multe și le iau mai des. Sunt ca niște bombe fumigene. Le înghit și ele eliberează o ceață în mine,

o ceață a dispariției. Nu pot să iau pastilele și să continui să scriu. Prin urmare, fără durere, nu pot scrie: o regulă nouă și cumplită. Doar că după ce am luat pastilele, nimic nu mai e cumplit, totul mi-e indiferent, totul este totuna.

Și totuși scriu. În toiul nopții, cu Vercueil dormind la parter, reiau această scrisoare ca să-ți mai spun ceva despre „John", băiatul acela mofluz pentru care n-am simțit nici cea mai mică afecțiune. Vreau să-ți spun că, în ciuda antipatiei față de el, îmi pare mult mai deslușit, mai pregnant decât a fost vreodată Bheki. E cu mine sau eu sunt cu el: cu el sau cu urma lui. E miezul nopții, dar e și cenușiul ultimei lui dimineți. Sunt aici, în patul meu, dar sunt și în camera lui Florence, cu singura ei fereastră și o singură ușă, și nici o altă ieșire. În fața ușii așteaptă niște bărbați, ghemuiți ca vânătorii, să-i facă băiatului cunoștință cu propria-i moarte. Băiatul și-a pus în poală pistolul care, deocamdată, îi ține pe vânători la distanță, pistolul care a fost marele secret al lui și al lui Bheki și care urma să facă din ei bărbați în toată firea; lângă el stau eu, ori plutesc deasupra lui. Țeava pistolului se află între genunchii lui; îl mângâie în sus și-n jos. Ascultă murmurul vocilor de afară, eu ascult împreună cu el. Se pregătește pentru fumul care-i va îneca plămânii, lovitura de picior care va izbi ușa de perete, torentul rafalei ce-l va mătura. Se pregătește să ridice pistolul în acea clipă și să tragă singurul foc pe care va apuca să-l tragă în inima luminii.

Ochii lui nu clipesc, sunt fixați pe ușa prin care va părăsi lumea. Gura îi e uscată, dar lui nu-i e frică. Inima îi bate neîntrerupt, ca un pumn care i se încleștează și i se descleștează în piept.

Ochii lui sunt deschiși, iar ai mei, deși scriu, sunt închiși. Ochii îmi sunt închiși ca să pot vedea. În acest interval nu e timp, deși inima lui măsoară timpul. Sunt aici, în camera

mea noaptea, dar sunt și cu el, tot timpul așa cum sunt și cu tine, peste mări, rotindu-mă deasupra ta.

Un timp plutitor, dar nu eternitatea. Un *moment,* o suspendare, înainte de întoarcerea timpului în care ușa se izbește de perete și ne trezim în față, întâi el, apoi eu, cu o mare scăpărare albă.

4

Am avut un vis cu Florence, un vis ori o viziune. În vis o văd mergând din nou cu pași mari pe bulevardul Government, ținând-o pe Hope de mână și ducând-o pe Beauty în spate. Toate trei poartă mască. Și eu mă aflu acolo, și în jurul meu este strânsă o mulțime de oameni, de toate felurile și condițiile. Atmosferă festivă. Urmează să prezint un spectacol.

Dar Florence nu se oprește să privească. Pironindu-și privirile în față, ea trece ca printr-o congregație de duhuri.

Ochii măștii ei sunt asemenea ochilor din picturile mediteraneene străvechi: mari, ovali, cu pupilele în centru; ochii migdalați ai unei zeițe.

Stau în mijlocul bulevardului, vizavi de clădirile Parlamentului, înconjurată de oameni, făcându-mi scamatoriile cu focul. Deasupra mea se ridică stejari măreți. Dar mintea nu-mi stă la scamatorii. O urmăresc cu atenție pe Florence. Haina ei de culoare închisă, rochia ei simplă au căzut la pământ. Rămasă într-un furou alb ce flutură în vânt, cu picioarele goale, capul dezvelit, sânul drept dezvelit, ea trece mai departe, un copil, cu mască, în pielea goală, mergând iute alături de ea, celălalt întinzând un braț peste umărul ei, arătând ceva.

Cine-i această zeiță care îmi apare într-o viziune, cu un sân dezvelit tăind aerul? Este Afrodita, dar nu Afrodita cu

zâmbet drăgăstos, patroana plăcerilor: ci un chip mai bătrân, o imagine a îngrijorării, a strigătelor în întuneric, scurte, ascuțite, a sângelui și pământului, care își face apariția preț de o clipă, se arată, trece.

Dinspre zeiță nu vine nici o chemare, nici un semnal. Ochiul ei e deschis, gol. Vede și nu vede.

Arzând, executându-mi spectacolul, rămân încremenită. Flăcările ce zboară din mine sunt albastre ca gheața. Nu simt nici o durere.

E o viziune din timpul visului de noaptea trecută, dar și din timpul din afara acestuia. Zeița trece etern, iar eu, prinsă într-o atitudine de surpriză și regret, n-o urmez niciodată. Cu toate că privesc intens în vârtejul din care vin viziunile, dâra zeiței și a copiilor ei divini rămâne goală, femeia care ar trebui să-i cerceteze nu-i acolo, femeia cu șerpi de foc în părul ei, care își zbate brațele și strigă, și dansează.

I-am povestit lui Vercueil visul.

— E real? a întrebat el.

— Real? Bineînțeles că nu. Nu e nici măcar autentic. Florence n-are nici o legătură cu Grecia. Siluetele din vis au altfel de semnificații. Ele sunt semne, semne ale altor lucruri.

— Erau reale? Ea era reală? a repetat el, tăindu-mă scurt, nelăsându-se abătut de la întrebare. Ce-ai mai văzut?

— Ce-am mai văzut? Mai e ceva? Știi tu? am întrebat eu încet, luându-mă după el acum.

A clătinat din cap, încurcat.

— În fiecare zi, de când mă știi, am zis, stau pe malul râului, așteptându-mi rândul. Aștept să vină cineva să-mi arate calea spre malul celălalt. Fiecare minut din fiecare zi sunt aici, așteptând. Asta mai văd. Vezi și tu asta?

N-a zis nimic.

— Motivul pentru care mă împotrivesc să mă întorc la spital este că în spital o să mă „adoarmă". Așa spun ei referitor la animale, în semn de bunătate, dar la fel de bine pot spune același lucru referitor la oameni. O să mă facă să dorm un somn fără vise. Drept hrană o să-mi dea mătrăgună, până devin somnoroasă și cad în râu, mă înec și mă duc apele. În felul ăsta n-o să trec niciodată pe malul celălalt. Nu pot îngădui una ca asta. Am ajuns prea departe. Nu pot să stau cu ochii închiși.

— Ce vrei să vezi? a întrebat Vercueil.

— Vreau să te văd pe tine, așa cum ești cu adevărat.

A dat din umeri timid.

— Cine sunt eu? a întrebat el.

— Un bărbat, atât. Un bărbat care a venit fără să fie invitat. Mai mult nu pot spune deocamdată. Tu poți?

A clătinat din cap:

— Nu.

— Dacă vrei să faci ceva pentru mine, am zis eu, poți să repari antena de la radio.

— Nu vrei mai bine să-ți aduc televizorul aici sus?

— N-am nici un chef să mă uit la televizor. Îmi face numai greață.

— Televizorul n-are cum să-ți facă greață. Sunt numai imagini.

— Nu există așa ceva, „numai imagini". În spatele imaginilor sunt oameni. Ei trimit imaginile care le fac greață oamenilor. Știi la ce mă refer.

— Imaginile nu-ți pot face greață.

Așa e el uneori: mă contrazice, mă provoacă, ciobește câte un pic din mine, așteaptă semne de iritare. Așa tachinează el, atât de lipsit de tact și farmec, încât mă înduioșează pur și simplu.

— Te rog, repară antena, asta-i tot ce-ți cer.

A coborât. Câteva minute mai târziu, a urcat tropăind, cu televizorul în brațe. L-a pus în priză cu ecranul spre pat, l-a deschis, a umblat la antenă, s-a dat la o parte. Era mijlocul după-amiezii. Un steag flutura pe un cer albastru. O orchestră de alămuri intona imnul Republicii.

— Închide-l, i-am cerut eu.

El a dat volumul mai tare.

— *Închide-l!* am țipat eu.

S-a răsucit spre mine, mi-a înfruntat privirea furioasă. Apoi, spre surpriza mea, a început să-și târșâie ușor picioarele. Legănându-și șoldurile, întinzându-și brațele în lături, pocnind din degete, a dansat, a dansat de-adevăratelea, pe o muzică despre care nu-mi imaginasem vreodată că poate fi muzică de dans. Buzele lui mimau cuvinte. Ce fel de cuvinte? Cu siguranță nu cuvintele pe care le știam eu.

— *Închide-l!* am țipat din nou.

O bătrână, știrbă, cuprinsă de furie: ce spectacol ofeream! Vercueil a dat volumul mai încet.

— *De tot!*

L-a închis de tot.

— Nu te supăra în halul ăsta, a murmurat el.

— Atunci nu face pe prostul, Vercueil. Și nu-ți bate joc de mine. Nu mă trivializa.

— Bun; dar de ce te enervezi așa?

— Pentru că mi-e teamă că merg în iad unde va trebui să ascult etern *Die Stem*.

A clătinat din cap.

— Nu-ți face griji, a zis el, totul o să se sfârșească. Ai răbdare.

— Nu mai am timp pentru răbdare. Tu vei fi având, nu și eu.

El a clătinat din nou din cap.

— Poate că și tu ai, a șoptit el și mi-a aruncat zâmbetul lui știrb.

Preț de o clipă, parcă s-ar fi deschis cerurile și lumina m-a orbit. Flămândă să primesc vești bune după o viață întreagă de vești proaste, n-am fost în stare să-mi stăpânesc un zâmbet.

— Chiar așa? am întrebat eu.

El a dat din cap. Ne zâmbeam ca doi țicniți. El a pocnit din degete sugestiv; nedibaci ca un vultur-de-mare, doar pene și oase, a repetat un pas al dansului său. Apoi a ieșit din casă, a urcat pe scară și a legat capetele sârmei rupte, iar eu am putut din nou să ascult radioul.

Dar ce să ascult la radio? Lungimile de undă sunt atât de pline în ziua de azi de națiunile care-și vând mărfurile, încât pentru muzică aproape că nu mai e loc. Am adormit pe *Un american la Paris* și m-am trezit cu o păcăneală constantă de morse. De unde venea? De la un vas pe mare? De la un vapor cu aburi din alte vremuri, care tăia valurile între golful Walvis și insula Ascension? Punctele și liniile se înșirau fără grabă, fără ezitare, într-un șiroi ce promitea să curgă până la Sfântu' Așteaptă. Care era mesajul lor? Conta? Păcăneala, aidoma ploii, o ploaie de înțelesuri, mă mângâia, făcea noaptea suportabilă în timp ce zăceam așteptând să se facă ora pentru următoarea pastilă.

Spun că nu vreau să fiu „adormită". Adevărul e că fără somn nu pot îndura. Indiferent ce alte efecte are, Diconalul cel puțin îmi aduce somn sau un simulacru de somn. Odată cu retragerea durerii, cu accelerarea timpului, cu ridicarea orizontului, atenția mea, concentrată precum o lentilă convergentă asupra durerii, se relaxează puțin; pot să respir, să-mi desfac pumnii încleștați, să-mi întind picioarele. Mulțumește acestei milostiviri, îmi zic: pentru trupul bolnav, amorțire,

pentru suflet, pe jumătate ieșit din colivia lui, începând să plutească, somnolență.

Dar momentul ăsta de răgaz nu e niciodată îndelungat. Norii se strâng, gândurile încep să se îngrămădească, să capete viața densă, mânioasă, a unui roi de muște. Scutur capul, încercând să scap de ele. Asta e mâna mea, îmi spun, deschizând ochii mari, holbându-mă la venele de pe dosul mâinii; asta e cuvertura de pat. Apoi, la fel de rapid precum trăsnetul, ceva lovește. Într-o clipă, m-am dus, în clipa următoare, mi-am revenit, holbându-mă încă la mână. Între aceste clipe, a trecut poate o oră sau doar o clipire din ochi, un interval în care am fost absentă, dusă, luptându-mă cu ceva gros, ca un cauciuc, ce-mi invadează gura și-mi încleștează limba la rădăcina ei, ceva ce vine din adâncurile mării. Ies la suprafață, îmi scutur capul ca un înotător. În gâtlej am gust de bilă, de sulf. Nebunie! Îmi spun: ăsta-i gustul pe care-l simți când ești nebun!

Odată mi-am venit în fire și eram cu fața la perete. În mână țineam un creion, cu vârful rupt. Peste tot pe perete, litere mâzgălite, șui, fără sens, venite din mine sau din cineva aflat în mine.

I-am telefonat doctorului Syfret.

— Am impresia că reacția mea la Diconal se înrăutățește, am zis eu și am încercat să descriu starea. Mă întreb dacă nu-mi puteți recomanda o alternativă.

— Nu știam că încă vă considerați pacienta mea, a replicat doctorul Syfret. Ar trebui să fiți în spital, să fiți tratată cum trebuie. Nu pot executa o operație chirurgicală la telefon.

— Cer foarte puțin, am zis. Diconalul îmi dă halucinații. Nu pot să iau altceva?

— Iar eu spun că nu vă pot trata fără să vă văd. Eu nu lucrez așa, nici un coleg de-al meu nu lucrează așa.

Am rămas tăcută atât de mult timp, încât el și-o fi închipuit că închisesem. Adevărul e că eram în cumpănă. Nu înțelegi?

voiam să spun: Sunt istovită, istovită de moarte. *In manus tuas*: ia-mă în mâinile tale, ai grijă de mine sau, dacă nu poți, fă ce se mai poate face.

— Dați-mi voie să vă mai pun o ultimă întrebare, am zis. Reacțiile pe care le am le au și alți oameni?

— Pacienții reacționează în multe feluri diferite. Da, e posibil ca reacțiile dumneavoastră să fie cauzate de Diconal.

— Atunci, dacă printr-o întâmplare vă schimbați totuși sentimentele față de mine, am zis eu, ați putea telefona la farmacia Avalon, din strada Mill, să le dictați la telefon o rețetă nouă? Nu-mi fac iluzii în privința stării mele, domnule doctor. Nu de tratament am nevoie, ci de ajutor împotriva durerii.

— Iar dacă vă răzgândiți și vreți să veniți să vă consult, doamnă Curren, zi sau noapte, nu trebuie decât să dați telefon.

O oră mai târziu, a sunat soneria de la ușă. Era curierul de la farmacie, îmi aducea un nou medicament pentru o perioadă de paisprezece zile.

I-am telefonat farmacistului și l-am întrebat:

— Tylox este cel mai puternic?

— Cum adică?

— Adică ăsta se prescrie în ultimă instanță?

— Nu așa se face, doamnă Curren. Nu există primă instanță și ultimă instanță.

Am luat două pastile din cele noi. Din nou, miraculoasa dizolvare a durerii, euforia, sentimentul de a fi redată vieții. Am făcut o baie, m-am vârât înapoi în pat, am încercat să citesc, am zăcut într-un somn confuz. După o oră, m-am trezit. Durerea se târa înapoi, aducând cu ea amețeală și primul semnal al familiarei umbre a depresiei.

Drogul peste durere: o rază de lumină, apoi întunericul de două ori mai negru.

În cameră a intrat Vercueil.

— Am luat pastilele noi, i-am spus eu. Nu-s mai bune. Poate doar ceva mai tari; asta-i tot.

— Mai ia, a zis Vercueil. Nu trebuie să aștepți patru ore.

Sfat de bețiv.

— Sigur o să iau, am zis. Dar dacă pot să le iau când am chef, de ce să nu le iau pe toate odată?

S-a lăsat tăcerea între noi.

— De ce m-ai ales pe mine? l-am întrebat.

— Nu te-am ales.

— De ce ai venit aici, la casa asta?

— Nu aveai câine.

— Și de ce altceva?

— M-am gândit că n-o să-mi faci probleme.

— Și ți-am făcut probleme?

S-a apropiat de mine. Fața îi era buhăită, simțeam miros de alcool în răsuflarea lui.

— Dacă vrei să te ajut, te ajut, a zis el.

S-a aplecat și m-a prins de gât, degetele lui mari așezându-mi-se ușor pe laringe și cele trei degete bolnave încârligate sub urechea mea.

— N-o face, am șoptit eu și i-am dat mîinile la o parte.

Ochii îmi înotau în lacrimi. I-am luat mâinile într-ale mele și i le-am lovit de pieptul meu, într-un gest de lamentare ce nu-mi stătea în fire.

M-am liniștit în clipa următoare. Continua să stea aplecat asupra mea și mă lăsa să-l folosesc. Câinele și-a pus botul peste marginea patului, adulmecându-ne.

— Îl lași pe câine să doarmă cu mine? l-am întrebat.

— De ce?

— Să-mi țină de cald.

— N-o să stea aici. Doarme unde dorm eu.

— Atunci dormi și tu aici.

O așteptare lungă, timp în care el a coborât. Am mai luat o pastilă. Apoi s-a stins lumina de pe palier. L-am auzit că-și scoate pantofii.

— Scoate-ți și pălăria aia măcar o dată, am zis eu.

S-a întins la spatele meu, peste cuvertură. Mi-a ajuns la nas mirosul picioarelor lui murdare. Vercueil a fluierat încetișor; câinele a sărit în pat, și-a executat dansul în cerc, s-a instalat între picioarele lui și ale mele. Asemenea sabiei lui Tristan, păzindu-ne onoarea.

Pastila și-a făcut efectul-minune. Timp de o jumătate de oră, în timp ce el și câinele dormeau, eu am rămas nemișcată, scăpată de durere, cu sufletul treaz, zburând. Prin fața ochilor mi-a trecut o viziune cu fetița Beauty venind spre mine călare pe spatele mamei ei, săltând, cu privirile ațintite imperios înainte. Apoi viziunea a pălit și nori de praf, praful de la Borodino, s-au rostogolit peste vederea mea precum roțile de la carul morții.

Am aprins lumina. Era miezul nopții.

În curând voi trage un văl. N-am vrut niciodată ca aceasta să fie povestea unui trup, ci a sufletului pe care trupul îl găzduiește. N-o să-ți arăt ceea ce nu vei putea să înduri: o femeie într-o casă cuprinsă de flăcări, fugind de la o fereastră la alta, strigând printre gratii după ajutor.

Vercueil și câinele lui, dormind atât de calm lângă torentele acestea de suferință. Îndeplinindu-și sarcina, așteptând ieșirea la lumină a sufletului. Sufletul, neofit, ud, orb, ignorant.

Acum știu povestea despre cum și-a pierdut capacitatea de a-și folosi degetele. Din pricina unui accident pe mare. Trebuiau să abandoneze vasul. În toată agitația stârnită, mâna lui a fost prinsă într-un scripete care i-a zdrobit-o. A zăcut toată noaptea în agonie, pe o plută cu alți șapte bărbați și un

băiat. A doua zi, au fost pescuiți de un trauler rusesc, și mâna lui a primit îngrijiri. Dar era prea târziu.

— Ai învățat ceva rusește? l-am întrebat eu.

Mi-a spus că tot ce-și amintea era *harașo*.

— N-a pomenit nimeni de Borodino?

— Nu-mi amintesc de Borodino.

— Nu te-ai gândit să rămâi cu rușii?

Mi-a aruncat o privire ciudată.

De atunci n-a mai fost niciodată pe mare.

— Nu ți-e dor de mare? l-am întrebat.

— N-o să mai pun niciodată piciorul într-o barcă, mi-a răspuns el hotărât.

— De ce?

— Pentru că data viitoare n-o să mai am norocul ăsta.

— De unde știi? Dacă ai avea încredere în tine, ai putea merge pe apă. Nu crezi în minunile pe care le face credința?

A tăcut.

— Sau va veni un vârtej și te va scoate din apă și te va depune pe uscat. Și mai sunt delfinii. Delfinii îi salvează pe marinarii în pericol de înec, nu-i așa? De ce te-ai făcut marinar?

— Nu te gândești întotdeauna la ce va să vină. N-ai de unde ști.

I-am ciupit ușor inelarul.

— Nu simți nimic?

— Nu. Nervii sunt morți.

Am știut de la bun început că are o poveste a lui, iar acum începe s-o spună, pornind de la degetele unei mâini. Povestea unui marinar. Îi dau crezare? Sincer, nu-mi pasă. Nu există minciună care să nu aibă un miez de adevăr. Trebuie doar să știi cum să asculți.

A muncit și la docuri, a ridicat obiecte, a încărcat obiecte. Într-una din zile, descărcând o ladă, au simțit o duhoare și,

când au deschis lada, au găsit leșul unui om, un pasager clandestin care murise de foame în ascunzătoarea lui.

— De unde venea? am întrebat.

— Din China. De foarte departe.

A lucrat și pentru SPCA[1], la cuști.

— Acolo ai început să iubești câinii?

— Întotdeauna m-am împăcat cu câinii.

— Ai avut câine în copilărie?

— Mm, a mormăit el fără sens.

Demult a hotărât că putea să se fofileze alegându-și întrebările pe care să le audă și pe cele pe care să nu le audă.

Cu toate acestea, am însăilat bucată cu bucată povestea unei vieți la fel de nebuloase ca oricare alta pe pământ. Oare ce-l așteaptă, mă întreb, când se va încheia episodul cu bătrâna din casa cea mare? Cu o mână invalidă, nefiind în stare să facă tot ce i s-ar cere. Și-a pierdut dexteritatea marinărească de a face noduri. Nu mai e îndemânatic, nici prezentabil nu e. Ajuns la mijlocul vieții, fără o soție lângă el. Singur: *stoksielalleen*: un băț pe o câmpie stearpă, un suflet singur, solo. Cine o să aibă grijă de el?

— Ce-o să te faci când eu n-o să mai fiu?

— O să merg mai departe.

— Sunt sigură că așa vei face; dar cine o să fie în viața ta?

A zâmbit prudent:

— Am nevoie de cineva în viața mea?

Nu o ripostă. Ci o întrebare autentică. Habar n-are. Pe mine mă întreabă omul ăsta rudimentar.

— Da. Aș zice că ai nevoie de o femeie, dacă ideea nu ți se pare excentrică. Chiar și femeia aia pe care ai adus-o aici, atâta vreme cât există un sentiment în inima ta.

---

1 *Society for Prevention of Cruelty to Animals*, Societatea pentru Prevenirea Cruzimii față de Animale (engl.).

A clătinat din cap.

— Să trecem. Nu vorbesc de căsătorie, ci de altceva. Eu ți-aș promite să veghez asupra ta, doar că n-am o idee clară despre ce e posibil după moarte. Poate că vegherea nu va fi permisă sau foarte puțin. Locurile astea își au regulile lor și, indiferent ce-ți dorești tu, nu va fi posibil să le ocolești. Poate că nici secretele nu vor fi permise, nici vegherea în taină. S-ar putea să n-ai cum păstra în inima ta un loc aparte pentru tine însuți sau pentru altcineva. S-ar putea ca totul să fie șters. Totul. Un gând îngrozitor. Suficient să te facă să te revolți, să zici: Dacă asta va fi să fie situația, mă retrag. Poftim biletul, îl returnez. Dar tare mă îndoiesc să fie permisă returnarea biletelor, indiferent din ce motiv. De aceea nu ar trebui să fii atât de singur. Pentru că s-ar putea să fiu obligată să dispar de tot.

Ședea pe pat, cu spatele la mine, aplecat în față, ținând capul câinelui între genunchi, mângâindu-l.

— Mă înțelegi?

— Mm.

Mm-ul ăsta care putea să însemne da, dar care, în fapt, nu înseamnă nimic.

— Nu, nu înțelegi. Nu înțelegi deloc. Nu singurătatea ta mă înspăimântă. Ci perspectiva singurătății mele.

Pleacă în fiecare zi la cumpărături. Seara gătește, apoi stă în preajma mea, cu ochii ațintiți asupra mea, să fie sigur că mănânc. Nu mi-e niciodată foame, dar n-am sufletul să i-o spun.

— Mi-e greu să mănânc dacă stai cu ochii pe mine, îi spun cât pot eu de blând, apoi ascund mâncarea și hrănesc câinele cu ea.

Combinația de mâncare preferată de el este pâine albă prăjită în ou, cu ton pe pâine și suc de roșii pe ton. Regret că n-am fost destul de prevăzătoare să-l învăț să gătească.

Deși are toată casa la dispoziție, să se întindă cât și unde poftește, el locuiește practic în camera mea, cu mine. Aruncă

pe podea pachete goale, ambalaje vechi. Când se face curent, gunoaiele astea se mișcă de colo-colo, ca niște fantome.

— Scoate gunoiul de-aici, îl rog eu.

— O să-l scot, promite el, și uneori chiar îl duce afară, apoi face și mai multă mizerie.

Împărțim același pat, pliați unul pe altul, asemenea unei foi de hârtie împăturite în două, ca două aripi strânse: vechi colegi, colegi de prici, reuniți, conubiali. *Lectus genialis, lectus adversus.* Unghiile lui de la picioare, atunci când își scoate pantofii, sunt galbene, aproape maro, ca niște coarne. Picioare pe care le ferește de apă de teamă să nu-i cadă: să cadă în adâncuri, unde nu poate respira. O creatură uscată, o creatură de aer, asemenea acelor elfi-lăcuste din Shakespeare, care au codiriștedin os de greier și bici din fir de păianjen. Roiuri uriașe purtate de vânt peste mare, nezărind uscatul, obosite, așternându-se unul peste celălalt peste celălalt, gata să sufoce Atlanticul cu armiile lor. Înghițite toate, până la ultimul. Aripi delicate pe fundul mării, oftând ca o pădure de frunze; ochi morți, milioane de ochi morți; și crabii mișcându-se printre ei, apucând cu cleștii, măcinând.

Sforăie.

De lângă soțul ei umbră scrie mama ta.

Iartă-mă dacă tabloul te jignește. Omul trebuie să iubească ce-i este aproape. Omul trebuie să iubească ce-are la îndemână, așa cum iubește un câine.

Doamna V.

Septembrie 23, echinocțiul. Ploaie mocănească ce cade dintr-un cer care s-a închis strâns în jurul muntelui, atât de jos că poți să-l atingi cu coada măturii. Un sunet mângâietor care amortizează, ca o mână mare, o mână de apă, așezându-se peste casă; păcănitul pe țiglele acoperișului, clipocitul

în jgheaburi nu mai sunt zgomote, ci o îngroșare, o lichefiere a aerului.

— Ce-i asta? m-a întrebat Vercueil.

Avea în mâini o casetă mică din lemn de trandafir, cu balamale. Dacă o ții deschisă în lumină, într-un anumit unghi, vezi un tânăr cu păr lung, îmbrăcat într-un costum de modă veche. Dacă schimbi unghiul, imaginea se descompune în fâșii argintii în spatele unei suprafețe de sticlă.

— E o fotografie foarte veche. Dinainte să fi existat fotografii.

— Cine e?

— Nu sunt sigură. Poate că unul dintre frații bunicului meu.

— Casa ta e ca un muzeu.

(Scotocise prin camerele în care poliția intrase cu forța.)

— Într-un muzeu obiectele au etichete. Asta e un muzeu în care etichetele au căzut. Un muzeu în stare de decădere. Un muzeu care ar trebui să se găsească într-un muzeu.

— Ar trebui să vinzi vechiturile alea dacă n-ai nevoie de ele.

— Vinde-le, dacă vrei. Vinde-mă și pe mine.

— Pentru ce?

— Pentru oase. Pentru păr. Vinde-mi și dinții. Dacă nu cumva crezi că nu valorez nimic. Ce păcat că nu avem un cărucior din ăla în care copiii îl plimbau pe Guy[1]. Ai putea să mă duci pe Bulevard cu o literă prinsă în piept. Apoi mi-ai

---

1 Referire la Noaptea lui Guy Fawkes, sărbătorită în Regatul Unit și în unele țări ale Commonwealth-ului în ziua de 5 noiembrie, pentru a comemora eșuatul Complot al Prafului de Pușcă din 1605, pus la cale de un grup de restaurații catolici, împotriva guvernării protestante din Anglia. În timpul festivității se arde o păpușă ce-l reprezintă pe Guy Fawkes (1570–1606) – unul dintre complotiști, arestat și condamnat la moarte. Pentru a scăpa de spânzurătoare, Fawkes s-a aruncat de pe eșafod și și-a frânt gâtul.

putea da foc. Sau m-ai putea duce într-un loc mai izolat, la groapa de gunoi, de exemplu, să mă arunci acolo.

Înainte ieșea pe balcon când voia să fumeze. Acum fumează pe palier, fumul intră înapoi în cameră. Nu-l suport. Dar e timpul să mă obișnuiesc cu lucruri pe care nu le suport.

A venit peste mine în baie, tocmai când îmi spălam lenjeria în chiuvetă. Aveam dureri din cauza poziției aplecate: sunt sigură că arătam îngrozitor.

— Lasă-mă să le spăl eu, mi-a zis.

Am refuzat. Apoi însă n-am putut ajunge la frânghie, așa că a trebuit să le atârne el: lenjeria unei femei bătrâne, cenușie, lăbărțată.

Când durerea mușcă în adânc, iar eu mă cutremur și pălesc, și mă acopăr de o sudoare rece, mă ține uneori de mână. Mă zvârcolesc în strânsoarea lui ca un pește în cârlig; sunt conștientă de grimasa urâtă de pe chipul meu, grimasa pe care o au oamenii în extazul actului sexual: brutală, prădalnică. Nu-i place expresia asta; își ferește ochii. Iar eu îmi spun în sinea mea: Lasă-l să vadă, lasă-l să afle ce-nseamnă asta!

Duce un cuțit în buzunar. Nu un briceag, ci un tăiș amenințător, cu vârful ascuțit vârât într-un dop. Când se culcă în pat, îl pune pe podea lângă el, dimpreună că banii.

Prin urmare, sunt bine păzită. Moartea s-ar gândi de două ori înainte să treacă de câinele ăsta, de omul ăsta.

Ce e latina? m-a întrebat el.

O limbă moartă, i-am răspuns eu, o limbă vorbită de morți.

— Serios? s-a mirat el.

Ideea părea să-l amuze.

— Da, serios, am zis. În ziua de azi n-o mai auzi decât la funeralii. La funeralii și uneori la nunți.

— Poți să-mi zici ceva în latină?

Am recitat din Vergilius, din Vergilius despre morții neîmpăcați.

nec ripas datur horrendas et rauca fluenta
transportare prius quam sedibus ossa quierunt.
centum errant annos volitantque haec litora circum;
tum demum admissi stagna exoptata revisunt.[1]

— Ce-nseamnă? m-a întrebat.

— Înseamnă că dacă nu-i trimiți fiicei mele scrisoarea, n-o să-mi găsesc odihna timp de o sută de ani.

— Nu-i adevărat.

— Ba-i adevărat. *Ossa* e cuvântul pentru jurnal. Ceva pe care sunt înscrise zilele vieții tale.

S-a întors mai târziu.

— Mai zi o dată în latină, m-a rugat el.

Am recitat versurile și i-am privit buzele mișcându-se în timp ce asculta. Le memorează, mi-am zis eu. Greșeam. Ritmul dactilului zvâcnea în el, cu forța lui de a mișca pulsul, gâtlejul.

— Asta ai predat? Asta ți-a fost slujba?

— Da, asta mi-a fost slujba. Așa mi-am câștigat pâinea. Dând glas morților.

— Și cine te plătea?

— Contribuabilii. Sud-africanii, mari și mici.

— M-ai putea învăța și pe mine?

— Te-aș fi putut învăța. Te-aș fi putut învăța mai totul despre romani. Poate că nu și despre greci. Încă te-aș mai putea învăța, dar n-aș mai avea timp pentru tot.

Era flatat, se vedea cu ochiul liber.

---

1 „Însă dincolo de râul sălbatec, dincolo de râpă, / Nimeni nu trece cât timp n-au oasele-n groapă repaos. / Jalnici o sută de ani ei umblă și-așteaptă pe maluri; / Numai atunci îi primește și Charon și balta dorită" (Vergilius, *Eneida*, ediție critică, traducere de George Coșbuc, ediție îngrijită, note și prefață de Stela Petecel, Editura Univers, București, 1980, Cântul 6, v. 327–330, p. 202).

— Ai vedea că latina e ușoară, i-am zis eu. Ți-ai aminti multe lucruri.

Încă o provocare pe care o lansez, încă o aluzie că *știu*. Sunt ca o femeie cu un soț care întreține pe ascuns o amantă, și îl ceartă, vrea să-l facă să mărturisească. Dar aluziile mele trec pe lângă el. Nu ascunde nimic. Ignoranța lui e reală. Ignoranța lui, inocența lui.

— E ceva ce nu vine de la sine, nu-i așa? am întrebat eu. Ce-ar fi să vorbești, pur și simplu, și să vezi încotro te duc vorbele?

Dar el se găsea în fața unui prag pe care nu-l putea trece. Stătea proțăpit, mut, ascunzându-se în spatele fumului de țigară, mijindu-și ochii, pentru ca eu să nu văd înăuntrul lor.

Câinele i-a dat ocol, a venit la mine, s-a îndepărtat din nou, agitat.

Oare câinele e cel trimis, și nu el?

Îmi vine să cred că n-o să ajungi să-l vezi. Mi-ar fi plăcut să-ți trimit o fotografie, dar aparatul mi-a dispărut la ultimul jaf. În orice caz, nu e genul de persoană fotogenică. I-am văzut fotografia pe cartea de identitate. Arată ca un prizonier smuls din întunecimea unei celule, aruncat într-o încăpere inundată de lumină orbitoare, împins într-un perete, apoi urlându-i-se să stea nemișcat. Portretul îi este luat prin viol, prin forță. E asemenea uneia dintre creaturile acelea pe jumătate mitice apărând în fotografii doar ca nebuloase, forme vagi care dispar în tufișuri și pot fi luate drept om, sau fiară sau o pată pe emulsie: nedovedit, neatestat. Sau care dispar peste marginea fotografiei, lăsând în urmă, în capcana diafragmei, un braț sau un picior, sau o ceafă.

— Ai vrea să mergi în America? l-am întrebat.

— De ce?

— Ca să-mi duci scrisoarea. În loc s-o pui la poștă, ai putea-o duce personal: zbori până în America și înapoi. Ar

fi o aventură. Mai bine decât cu vaporul. Fiica mea te-ar aștepta și ar avea grijă de tine. Ți-aș cumpăra eu biletul în avans. Te-ai duce?

A zâmbit curajos. Dar unele glume de-ale mele ating un loc sensibil, știu asta.

— Vorbesc serios, am zis eu.

Adevărul e că propunerea mea nu-i serioasă. Vercueil tuns, cu haine cumpărate de la magazin, mișcându-se ca un somnambul în dormitorul tău pentru oaspeți, dorind cu disperare să bea ceva. Prea timid să ceară; iar tu în camera alăturată, copiii adormiți, soțul tău adormit, tu absorbită de această scrisoare, această confesiune, această nebunie – nu merită să te gândești la ea. *N-am nevoie de asta*, spui tu printre dinții încleștați. *Am venit aici să scap tocmai de asta, de ce mă urmărește?*

Având timp la dispoziție, m-am uitat prin fotografiile pe care le-ai trimis din America de-a lungul anilor și am privit fundalurile, toate lucrurile ce intră vrând-nevrând în cadru în clipa în care apeși butonul. Bunăoară, în fotografia pe care mi-ai trimis-o cu cei doi băieți în canoe, ochiul îmi trece de la chipurile lor la vălurelele de pe lac și la verdele adânc al brazilor, și înapoi la vestele de salvare portocalii pe care le poartă, ca niște aripi de apă din străvechime. Luciul stins, blând al suprafețelor lor mă hipnotizează. Cauciuc, sau plastic, sau ceva între cele două: o substanță aspră la pipăit, tare. Oare de ce acest material, necunoscut mie, poate necunoscut omenirii, căruia i s-a dat formă, a fost etanșeizat, apoi umflat, apoi legat de trupurile copiilor tăi, semnifică pentru mine, cu mare intensitate, lumea în care trăiești tu, și de ce mă deprimă? N-am idee. Dar pentru că scrisul ăsta m-a tot dus dintr-un punct în care nu am nici o idee spre un punct în care încep să am o idee, dă-mi voie să-ți spun, cu toată sinceritatea, că probabil mă deprimă faptul că acești copii ai tăi nu se vor

îneca niciodată. Toate lacurile alea, toată apa aia: o țară de lacuri și râuri; dar dacă prin cine știe ce ghinion cad din canoele lor, vor sălta fără probleme în apă, ajutați de aripile lor portocaliu intens, până va veni o barcă motorizată să-i pescuiască și să-i ducă pe mal, și iar e totul bine.

O zonă de recreere, scrii tu pe spatele fotografiei. Lacul îmblânzit, pădurea îmblânzită, rebotezată.

Îmi spui că nu vei mai avea copii. Linia se sfârșește, prin urmare, în acești doi băieți, sămânță plantată în zăpezile americane, care nu se vor îneca niciodată, a căror speranță de viață este de șaptezeci și cinci de ani și continuă să crească. Până și pe mine, care trăiesc pe țărmuri unde apele înghit oameni în toată firea, unde speranța de viață scade în fiecare an, mă așteaptă o moarte fără iluminare. Ce speranță pot să aibă acești doi băieți sărmani, defavorizați, care vâslesc în zona lor de recreere? Vor muri la șaptezeci și cinci de ani sau la optzeci și cinci, la fel de neghiobi ca atunci când s-au născut.

Dacă vreau moartea nepoților mei? Oare acum, chiar în această clipă, arunci pagina cât colo, dezgustată? *Babă nebună!* strigi tu, nu-i așa?

Ei nu sunt nepoții mei. Sunt prea departe ca să fie copii din spița mea, indiferent de ce soi. Nu las în urmă o familie numeroasă. O fiică. Un consort și câinele lui.

Nicidecum nu le doresc moartea. Cei doi băieți ale căror vieți au atins-o ușor pe-a mea sunt oricum deja morți. Nu, copiilor tăi le doresc viață. Dar aripile pe care le-ai legat în jurul lor nu le vor garanta viață. Viața e colb între degetele de la picioare. Viața e praf între dinți. Viața înseamnă să muști țărâna.

Sau: viața este înec. Cădere prin apă, până la fund.

Se apropie vremea când voi depinde de ajutor pentru cele mai intime lucruri. E timpul, prin urmare, să pun punct

acestei povești triste. Nu că mă îndoiesc de ajutorul pe care mi-l va da Vercueil. Când e vorba de sfârșit, nu mă îndoiesc de el câtuși de puțin. Întotdeauna a manifestat față de mine o solicitudine chiar dacă ezitantă, pe care nu mă puteam baza, o solicitudine neînstare, el, s-o arate. Am căzut și m-a prins. Acum înțeleg că nu el a ajuns în grija mea când a venit aici, și nici eu n-am ajuns în grija lui: am ajuns amândoi unul în grija celuilalt, și de atunci ne-am rostogolit și ne-am ridicat în zborurile și picajele acelei alegeri reciproce.

Cu toate acestea, nici pe departe nu mi-l pot imagina în rol de nursă, *nourrice*, doică. E uscat. El nu bea apă, ci foc. Probabil că de aceea nu-mi pot închipui vreun copil de-al lui: pentru că sperma lui ar fi uscată, uscată și maro, asemenea polenului sau asemenea prafului din țara asta.

Am nevoie de prezența lui, de mângâierea lui, de ajutorul lui, dar și el are nevoie de ajutor. Are nevoie de ajutorul pe care numai o femeie i-l poate da unui bărbat. Nu seducție, ci inducție. Nu știe cum să iubească. Nu mă refer la mișcările sufletului, ci la ceva mai simplu. Nu știe cum să iubească, la fel cum nu știe un băiat să iubească. Nu știe ce fermoare și nasturi și clape se pot ivi. Nu știe ce în ce se potrivește. Nu știe cum să facă ceea ce are de făcut.

Cu cât se apropie sfârșitul, cu atât îmi este mai devotat. Dar încă trebuie să-i călăuzesc mâna.

Îmi amintesc de ziua când am stat amândoi în mașină, când mi-a întins chibriturile și mi-a spus *Fă-o*. Am explodat. Dar oare am fost dreaptă cu el? Acum îmi pare că el n-are nici o noțiune despre moarte, așa cum o virgină n-are nici o noțiune despre sex. Dar manifestă aceeași curiozitate. Curiozitatea unui câine care adulmecă vintrele, dând din coadă, lăsându-și limba să atârne roșie și caraghioasă ca un penis.

Ieri, în timp ce mă ajuta să intru în cadă, halatul mi s-a deschis și l-am surprins pe Vercueil căscând ochii mari. Asemenea copiilor de pe strada Mill: fără pic de decență. Decența: inexplicabilul: temeiul întregii etici. Lucruri pe care nu le facem. Nu ne holbăm când sufletul părăsește trupul, ci coborâm peste ochi vălul lacrimilor sau ni-i acoperim cu mâinile. Nu ne holbăm la cicatrice, locurile prin care sufletul s-a luptat să plece și a fost împins înapoi, închis, cusut înăuntru.

L-am întrebat dacă mai hrănește pisicile. „Da", mi-a răspuns, mințind. Căci pisicile au dispărut, au fost alungate. Îmi pasă? Nu, nu-mi mai pasă. După ce mi-a păsat de tine, de el, n-a mai prea rămas loc în inima mea. Restul trebuie să meargă pe copcă, parcă așa se spune.

Noaptea trecută, făcându-mi-se foarte frig, am încercat să te chem la mine, ca să-mi iau rămas-bun. Dar n-ai venit. Ți-am șoptit numele. „Fiica mea, copilul meu", am șoptit în întuneric; dar tot ce mi-a apărut dinaintea ochilor a fost o fotografie: o imagine de-a ta, nu tu. Retezată, mi-am zis: și legătura asta e retezată. Acum nu mai e nimic să mă țină.

Dar am adormit și m-am trezit tot aici, iar azi-dimineață m-am simțit în puteri. Așa că e posibil să nu fiu eu singura care strigă. Poate că atunci când mi se face frig sunt chemată să ies din trup, să trec mările, și eu nu știu asta.

După cum vezi, încă mai cred în iubirea ta.

În curând, te voi elibera din această frânghie a cuvintelor. N-are de ce să-ți pară rău pentru mine. Dar păstrează o fărâmă de gând pentru acest bărbat lăsat în urmă, care nu știe să înoate și încă nu știe să zboare.

Am adormit și m-am trezit rece: pântecul, inima, înseși oasele, reci. Ușa de la balcon era deschisă, perdelele fluturau în vânt.

Vercueil stătea în balcon, cu privirile ațintite peste o mare de frunze foșnitoare. I-am atins brațul, umerii înalți, ascuțiți, creasta osoasă a șirei spinării. Și am spus printre dinții care-mi clănțăneau:

— La ce te uiți?

Nu mi-a răspuns. M-am apropiat și mai mult. O mare de umbre sub noi, și paravanul frunzelor, mișcător și foșnitor, ca niște solzi acoperind întunericul.

— E timpul? l-am mai întrebat eu.

M-am întors în pat, în tunelul dintre cearșafurile reci. Perdelele s-au dat la o parte; a intrat și el, s-a culcat lângă mine. Pentru prima oară n-am mai simțit nici un miros. M-a luat în brațe și m-a strâns atât de tare, că mi-a țâșnit afară răsuflarea din piept. O îmbrățișare ce nu dăruia nici un strop de căldură.

1986–1989

La prețul de vânzare se adaugă 2%,
reprezentând valoarea timbrului literar.

Lydie Salvayre, *Să nu plângi*
Yōko Ogawa, *Profesorul și menajera*
Evgheni Vodolazkin, *Soloviov și Larionov*
Kyung-sook Shin, *Voi fi acolo*
Alessandro Baricco, *De trei ori în zori*
Thomas Mann, *Lotte la Weimar*
Cees Noteboom, *Pierdutul paradis*
Yukio Mishima, *După banchet*
Yasunari Kawabata, *Țara zăpezilor*
Anthony Burgess, *Moartea la Deptford*
David Mitchell, *Omul de ianuarie*
Bob Dylan, *Cronica vieții mele*
Patrick Süskind, *Porumbelul*
Ismail Kadare, *Firida Rușinii*
Alain de Botton, *Sex, shopping și un roman*
Care Santos, *Poftă de ciocolată*
Yasushi Inoue, *Nobila doamnă din Yodo*
Giuseppe Tomasi di Lampedusa, *Sirena și alte povestiri*
J.M. Coetzee, *Foe*
Katja Petrowskaja, *Poate Estera*
Nikos Kazantzakis, *Sărăcuțul lui Dumnezeu*
Akira Yoshimura, *Naufragii*
Alessandro Baricco, *Mireasa tânără*
Anthony Doerr, *Toată lumina pe care nu o putem vedea*
Franz Kafka, *Scrisoare către tata*
Paula McLain, *Zbor în jurul soarelui*
Boualem Sansal, *2084. Sfârșitul lumii*
Ricardo Piglia, *Calea Idei Brown*
W.B. Yeats, *Rosa Alchemica*
Yasunari Kawabata, *Sunetul muntelui*
Maureen Lindley, *O fată ca tine*
Jim Fergus, *Amintirea dragostei*
Dario Fo, *Fiica papei*
Dave Eggers, *O hologramă pentru rege*
J.M. Coetzee, *Epoca de fier*

John Maxwell Coetzee s-a născut pe 9 februarie 1940 la Cape Town, în Africa de Sud. Își încheie strălucit studiile de literatură engleză și matematică la University of Cape Town în 1961, apoi se mută în Anglia, unde lucrează ca programator. Își ia doctoratul cu o analiză stilistică pe calculator a operelor lui Samuel Beckett la University of Texas, Austin (1965-1969), ține cursuri de literatură la State University of New York, Buffalo, până în 1971, apoi la University of Cape Town până în 2002. Debutează cu romanul *Dusklands* (1974), urmat de *In the Heart of the Country* (1977) și *Așteptându-i pe barbari* (*Waiting for the Barbarians*, 1980; Humanitas Fiction, 2014), care îi aduce James Tait Black Memorial Prize. Publică apoi *Viața și vremurile lui Michael K* (*Life & Times of Michael K*, 1983; Humanitas Fiction, 2009), distins cu Booker Prize și Prix Femina Etranger, *Foe* (1986 – Jerusalem Prize, 1987; Humanitas Fiction, 2016), ***Epoca de fier*** (*The Age of Iron*, 1990 – *Sunday Express* Book of the Year; Humanitas Fiction, 2010, 2016) și *Maestrul din Petersburg* (*The Master of Petersburg*, 1994 – *Irish Times* International Fiction Prize, 1995; Humanitas Fiction, 2008, 2015). *Copilărie* (*Boyhood*, 1997; Humanitas Fiction, 2010), *Tinerețe* (*Youth*, 2002; Humanitas Fiction, 2011) și *Miezul verii* (*Summertime*, 2009; Humanitas Fiction, 2012) fac parte din ciclul autobiografic *Scene de viață provincială* (*Scenes from Provincial Life*). Romanul *Dezonoare* (*Disgrace*, 1999; Humanitas Fiction, 2011) îi aduce un nou Booker Prize, iar *Elizabeth Costello* (2003; Humanitas Fiction, 2015) și *Slow Man* (2005) se bucură de o foarte bună receptare. În 2007 apare *Jurnalul unui an prost* (*Diary of a Bad Year*; Humanitas Fiction, 2009). Romanul *Copilăria lui Isus* (*The Childhood of Jesus*; Humanitas Fiction, 2014) vede lumina tiparului în 2013, iar în 2016, *The Schooldays of Jesus*. J.M. Coetzee este autorul unor volume de eseuri filozofice și literare. Din 2002 trăiește în Australia, fiind profesor emerit la University of Adelaide. În 2003 i se atribuie Premiul Nobel pentru literatură.